

Departementene

Strategi

Nordområdestrategi

- mellom geopolitikk og samfunnsutvikling

Forord

Nordområdene er viktige for Norge - og verden. Livet nord på kloden handler både om storpolitikk og om hverdagen for alle som bor her. På nordkloden er vi ikke adskilt av isen, men bundet sammen av havet. Her i vårt viktigste utenrikspolitiske interesseområde har land fra tre kontinenter funnet nye måter å samarbeide på, basert på felles interesser og respekt for internasjonal rett.

I nord møtes innenriks- og utenrikspolitikken. Et skapende og bærekraftig Nord-Norge forutsetter fred, stabilitet og et velfungerende samarbeid med våre arktiske naboer. Godt internasjonalt samarbeid har betydd mye for å ivareta norske interesser knyttet til blant annet sikkerhet, miljø og ressurser i nordområdene. Utenrikspolitikken er helt sentral i nord, og vi skal bygge videre på den politikken som har vært ført og de gode internasjonale samarbeidsmekanismene som er etablert, som Arktisk råd og Barentssamarbeidet.

For nordmenn er Arktis både et hjem og et livsgrunnlag. Ti prosent av Norges innbyggere lever sine liv i nord. Vi er det landet i verden hvor størst andel av befolkningen bor nord for polarsirkelen. En viktig andel av norsk verdiskaping skjer i Nord-Norge.

Nordområdene gir store utviklingsmuligheter med betydning for hele landet. Sjømatnæringen har et stort vekstpotensial. Vi forsker på nye næringer, som marin bioprospektering og mineralutvinning på havbunnen. Nær halvparten av de forventede uoppdagede norske petroleumssressursene ligger i Barentshavet. Potensialet for fornybar energi er også stort. Petroleumindustrien og skipstrafikk gjennom Nordøstpassasjen kan i årene som kommer by på store muligheter for norsk leverandørindustri og maritim næring. Reiselivsnæringen er i vekst, med tilreisende fra hele verden. Norsk økonomi er i omstilling og trenger Nord-Norge mer enn noen gang.

Næringslivet i Nord-Norge går godt og veksten er for tiden høyere i nord enn i sør. Mye tilsier at den økonomiske veksten i Nord-Norge vil fortsette også i årene som kommer. Fortsatt vekst er avhengig av flere forhold, blant annet at nordnorske bedrifter får tak i nok arbeidskraft med riktig kompetanse.

Regjeringen vil gjøre Nord-Norge til en av landets mest skapende og bærekraftige regioner. Vi skal skape økonomisk vekst og framtidsrettede arbeidsplasser i nord på en måte som tar hensyn til miljø og samfunn. Vi skal bygge attraktive lokalsamfunn for folk med ulik alder, kjønn og kompetanse. For et bærekraftig nord er områder som

utdanning, næringsutvikling og infrastruktur av grunnleggende betydning. I denne strategien ønsker regjeringen å gi større plass til innenrikspolitiske sider ved nordområdepolitikken. Gode samfunn bygges av dem som bor og jobber der. Nord-Norges egne innbyggere, politikere og næringsliv er de viktigste aktørene i utviklingen av egen region.

Verdens interesse for nordområdene og Arktis øker. Klimaendringene slår særlig hardt ut i nord og kan påvirke dagens nærings- og samfunnsliv. Samtidig gir åpningen av stadig større isfrie havområder perspektiver for nye transportruter og ny næringsvirksomhet. Verden har et økende behov for mat, energi og råstoffer. I nordområdene finnes rike fiske- og energiressurser, samt mineraler som verden kommer til å trenge mer av. Mange ønsker naturlig nok å ta del i de nye økonomiske mulighetene som finnes i regionen. Den internasjonale oppmerksomheten om Arktis skaper nye samarbeidsmuligheter for Norge, men også utfordringer. Flere enn før ønsker å være med å påvirke den framtidige utviklingen av nordområdene.

Konsekvensene av klimaendringene i Arktis påvirker land både i og utenfor regionen. Som en av de åtte arktiske statene har vi et stort ansvar for å sikre en god forvaltning av all aktivitet i Arktis, slik at denne foregår på en måte som tar vare på det sårbare miljøet. Vi har århundrelang erfaring med å drive forvaltning og bærekraftig næringsaktivitet i nord. Dette skal vi bygge videre på.

I arbeidet med denne strategien har vi vært opptatt av å lytte til sentrale stemmer i nord. Engasjerte deltakere fra næringsliv, organisasjoner og kunnskapsinstitusjoner fra hele landsdelen har gitt oss gode råd om hvordan gjøre nordområdepolitikken mest mulig framtidsrettet, treffsikker og effektiv. I det nyopprettede Regionalt nordområdeforum har vi hatt god dialog med fylkespolitikere og Sametinget om hva vi sammen bør satse på framover. Lokal og regional kunnskap er en av våre viktigste byggesteiner for en god nordområdepolitikk. Når vi arbeider mot samme mål hjemme, står vi også godt rustet til å sette dagsorden i den internasjonale debatten om utviklingen i Arktis.

Álgosánit

Davviguovllut leat mávssolaččat Norgii – ja máilbmái. Eananjorbadasa davviguovlluid eallimis lea sáhka sihke stuorapolitiikka ja árgabeaivveallimis mii guoská buohkaide geat dáppe ássat. Davviguovlluin ii leat jiekŋa mii sirre, muhto mearra mii čatná guovlluid oktii. Dáppe gos leat deháleamos olgoriikapolitiikkalaš ulbmilsuorggit, leat golbma nannánriikka gávdnan ođđa ovttasbargovugiid, vuodđuduvvon oktasaš beroštumiide ja riikkaidgaskasaš rievtti árvvusatnimii.

Davviguovlluin čađahuvo sisriikka- ja olgoriikapolitiikka. Ovdáneaddji ja ceavzilis Davvi-Norga eaktuda ráfi, stádisvuoda ja buresdoaimbi ovttasbarggu min ártkalaš ránnjáiguin. Buorre riikkaidgaskasaš ovttasbarggus lea stuora mearkkašupmi áimmahuššat norgga beroštumiid mat gusket earret eará sihkkarvuhtii, birrasii ja resurssaide davviguovlluin. Davviguovlluin lea olgoriikapolitiikka guovddáži, ja mii áigut viidáset ovddidit dan politiikka mii lea fievrriiduvvon ja daid buriid riikkaidgaskasaš ovttasbargovugiid mat leat ásahuvvon, nu go Ártkalašráđi ja Barentsovttasbarggu.

Norgga álbmogii lea Ártkalašguovlu sihke ruoktu ja eallinvuoddu. Logi proseantta Norgga álbmogis ellet davviguovlluin. Mii leat máilmmis dat riika gos eanaš olbmot ássat polárgierddu davábealde. Dehálaš oassi norgga árvoráhkadeamis dáhpáhuvá Davvi-Norggas.

Davviguovlluin leat stuora ovdánavjolašvuodát main lea mearkkašupmi olles riikii. Mearraborramušealáhusas leat buorit ovdánavjolašvuodát. Mii dutkat ođđa ealáhusaid, nu go maritiibma bioresurssaid ja minerálaroggamiid mearabotnis. Mii meroštallat ahte váile bealli norgga petrovlaresurssain mat eai leat vel fuomášuvvon gávdnajit Barentsábis. Ođasmahtti energiija ovdánavjolašvuodát leat maid buorit. Petrovlaindustriija ja fanasjohtolat Davvinuortamanahaga čađa sáhtta boahtevaš jagiid addit ollu vejolašvuodaid norgga gávloláigideaddjiindustriijai ja maritiibma ealáhusii. Mátkealáhus ahtanuššá ja ovdána, ja mátkkošteaddjit bohtet olles máilmmis. Norgga ekonomii lea nuppástuvvamin ja dárbbasa Davvi-Norgga eanet go goassige ovdal.

Davvi-Norgga ealáhuseallin doaibmá bures ja ovdáneapmi davvin lea dál buoret go lullin. Ollu duodašta dan ahte ekonomalaš ovdáneapmi Davvi-Norggas joatkašuvvá maid boahtevaš jagiid. Ovdáneapmi ovddasguvlui sorjá mángga áššis, earret eará ahte Davvi-Norgga fitnodagat fidnejit doarvái bargiid geain lea rivttes gelbbolašvuhta.

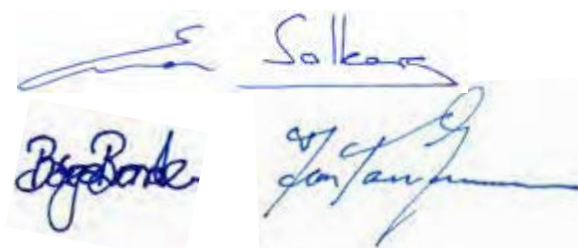
Ráđdehus háliida ahte Davvi-Norga galgá šaddat okta riikka stuorimus ovdáneaddji ja ceavzilis guovlun. Mii áigut bargat ekonomalaš ovdáneami ovdii ja ráhkadit boahteáigái heivehuvvon bargosajiid davviguovlluin mat vuhtiiváldit birrasa ja servodaga. Mii áigut hukset geasuheaddji báikegottiid gos iešguđet ahkásaš olbmot, sohkabealit ja gelbbolašvuhta galget vuhtiiváldojuvvot. Suorggit nu go oahppu, ealáhusovdáneapmi ja vuodđostruktuvra leat eak-

tun ovdánahttit ceavzilis davviguovlluid. Ráđdehus háliida strategiija bokte eanet deattuhtit sisriikapolitiikkalaš áššiid davviguovllupolitiikka oktavuodas. Sii geat ássat ja bargat dáppe huksejit buriid servodagaid. Davvi-Norgga ássit, politihkkarat ja ealáhusat leat iežaset guovllu deháleamos ovddideaddjit.

Máilbmi lea eanet beroštišgoahtán davviguovlluin ja Ártkalašguovlluin. Dálkkádatrievdamat dovdojit erenoamáš bures davviguovlluin ja sáhttet váikkuhit otná ealáhus- ja servodateallimii. Seammás addet mearraguovllut gos jiekŋa dađis suddá ođđa perspektiivaid gálvofievrriideapmái ja ealáhusaide. Máilbmi dárbbasa eanet borramuša, energiija ja ráhkadanávdnasiid. Davviguovlluin gávdnajit rikkis guolástus- ja energiijaresurssat, ja minerálat maid máilbmi dárbbasa eanet ja eanet. Ollugat dieđusge háliidit leat oassin dán guovllu ođđa ekonomalaš ovdáneamis. Riikkaidgaskasaš beroštupmi Ártkalašguovlluid ektui addá Norgii ođđa ovttasbargovejolašvuodaid, muhto maid hástalusaid. Eanet olbmot go goassige ovdal háliidit váikkuhit davviguovlluid boahteáigái ovdáneapmái.

Dálkkádatrievdamiid váikkuhusat Ártkalašguovlluin čuhcet riikkaide mat leat dán guovllus ja guovllu olgobealde. Go mii leat okta dain gávccii ártkalaš stáhtas, de lea mis stuora ovddasvástáduš sihkkarastit ahte áššit bures hálddašuvvojit Ártkalašguovlluin, vai dán guovllu hearckes biras vuhtiiváldojuvvo. Mii leat čuohtejagiid hárbáhan fuolahit hálddašandoaimmaid ja ovddidan ceavzilis ealáhusdoaimmaid davviguovlluin. Dan mii áigut joatkit.

Strategiija barggus leat erenoamážit guldalan maid guovddášjienat davvin mitalit. Ealáhuseallima, organisašuvnnaid ja máhttoásahusaid ángiris berošteaddjit miehtá riikkaoasis leat addán midjiide buriid rávvagiid movt davviguovllupolitiikka galggašii hábmet, vai dat nu bures go vejolaš lea boahteáigái heivehuvvon, deaivil ja beaktiil. Ođđaásahuvvon Regionála davviguovlluforuma bokte lea mis leamaš buorre gulahallan fylkkapolitiikkáriiguin ja Sámedikkiin áššiin maid mii ovttas berret vuoruhit ovddasguvlui. Buori davviguovllupolitiikka ovddideamis lea báikkálaš ja guvllolaš máhtolašvuhta okta min deháleamos huksengeđggiin. Go mii bargat seamma ulbmiliid ovdii ruovttus, de leat mii bures ráhkkanan ovddidit áššiid go Ártkalašguovllu ovdáneapmi digaštallojuvo riikkaidgaskasaččat.

Innhold

FORORD	3	Infrastruktur - en forutsetning for vekst og grønn omstilling	43
Vår visjon – et fredelig, skapende og bærekraftig nord	9	Pålitelig, effektivt og miljøvennlig transportsystem	43
En helhetlig nordområdepolitikk	10	Et transportsystem som understøtter næringslivets internasjonale transportbehov	45
Målene i strategien	13	En sikker og effektiv kraftforsyning	46
Internasjonalt samarbeid	15	God tilgang til digital infrastruktur	47
Nordlige samarbeidsfora	15	Reduksjon av klimagassutslipp, lokal forurensing, og begrensning av negative konsekvenser av naturinngrep	49
Næringsutvikling	25	Miljøvern, sikkerhet og beredskap	51
Et bærekraftig næringsliv i nordområdene	25	Sikkerhet og beredskap	53
Muligheter og utfordringer i nordnorsk næringsliv	26	Mer effektive planprosesser	61
Økt verdiskaping i nordnorske bedrifter basert på landsdelens ressurser	31	Resultater av regjeringens nordområdearbeid	65
Staten skal understøtte regionens næringspolitiske mål	32	Internasjonalt samarbeid	65
Ledende på kunnskap	35	Næringsutvikling	65
En kunnskapsbasert nordområdepolitikk	35	Kunnskap	66
Tilgang på relevant kompetanse til arbeidsmarkedet	39	Infrastruktur	66
		Miljøvern, sikkerhet og beredskap	67
		Noter	68

nordområdene

Viktig for Norge, viktig for verden.

Prioriterte innsatsområder:

- internasjonalt samarbeid
- næringsutvikling
- kunnskap
- infrastruktur
- miljøvern, sikkerhet og beredskap

Miljøvern, sikkerhet og beredskap

1831 såkalte «risikofartøy» gikk i 2016 gjennom norske farvann, ifølge Vardø trafikksentral. Dette er fartøy over 130 meter, fartøy som fører farlig og eller forurensende last inklusiv radioaktivt materiell, og fartøy i slep lengre enn 200 meter. Av disse var nesten 400 oljetankere.

Næringsutvikling

24,5 milliarder kroner var verdien av fiskeeksporten fra Nord-Norge i 2016. Det utgjør rundt 60 prosent av landsdelens totale vareeksport, ifølge Konjunkturbarometeret Nord-Norge 2017.

Kunnskap

16 prosent av bedriftene har rekrutteringsvansker mot 9 prosent på landsbasis.

750 millioner kroner ble brukt på nordområdeforskning gjennom Forskningsrådet i 2016.

Infrastruktur

40 milliarder kroner til investeringsprosjekter i de tre nordligste fylkene.

JAN MAYEN

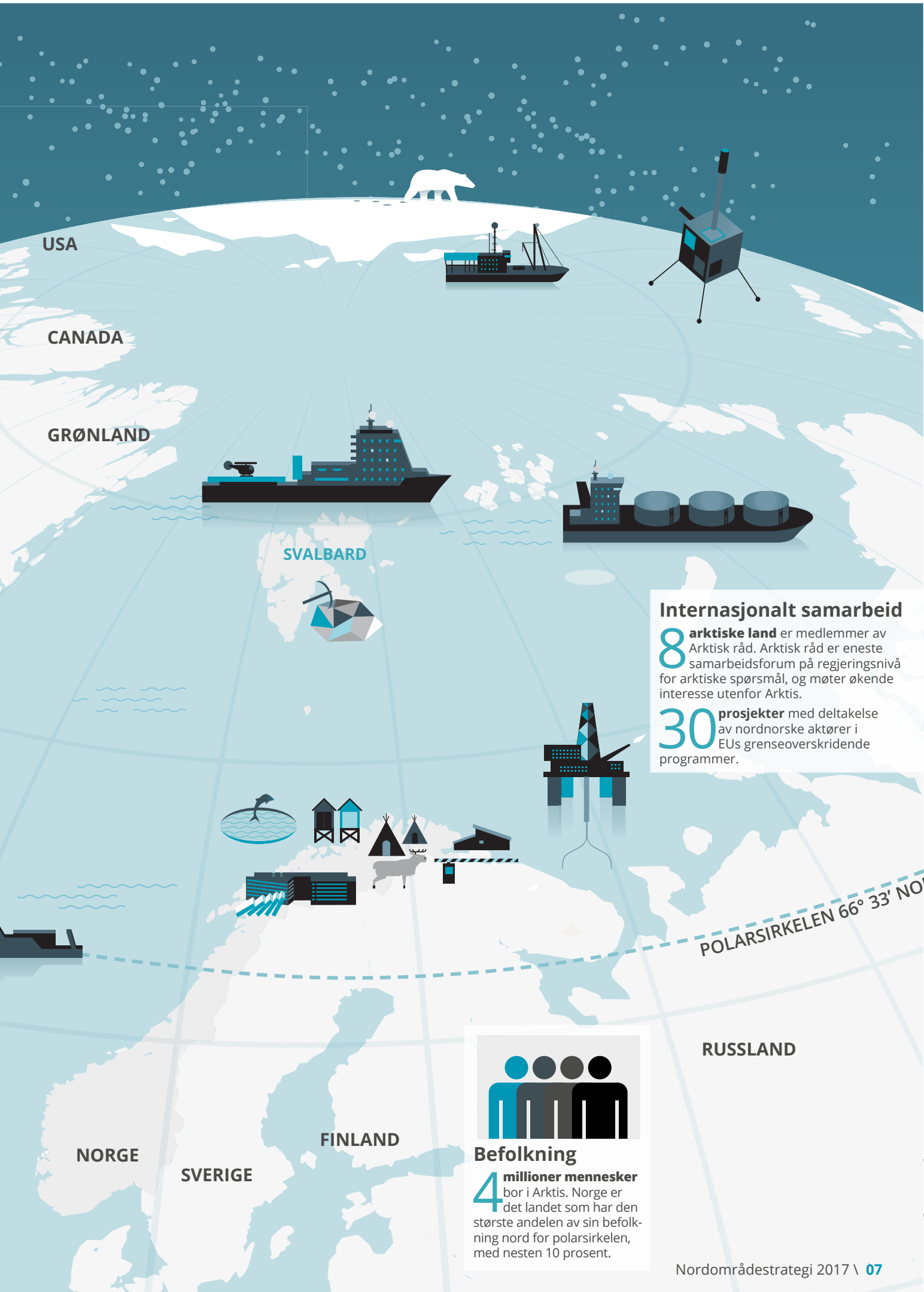
ISLAND

KYSTVAKT

Definisjoner

Arktis: I denne strategien definerer vi Arktis som hav- og landområdene mellom Nordpolen og Polarsirkelen i hele det sirkumpolare området. Dette er den vanligste definisjonen av Arktis. Av praktiske grunner velger vi å følge fylkesgrensen, og definerer hele Nordland som en del av Arktis.

Nordområdene: Begrepet nordområdene er mer politisk og mindre presist enn Arktis, og begrenses ikke klart av Polarsirkelen. I strategien brukes nordområdene som et rundere begrep, som likevel i praksis er så godt som sammenfallende med Arktis.

USA

CANADA

GRØNLAND

SVSVALBARD

NORGE

SVERIGE

FINLAND

RUSSLAND

Internasjonalt samarbeid

8 arktiske land er medlemmer av Arktisk råd. Arktisk råd er eneste samarbeidsforum på regjeringsnivå for arktiske spørsmål, og møter økende interesse utenfor Arktis.

30 prosjekter med deltakelse av nordnorske aktører i EUs grenseoverskridende programmer.

Befolkning

4 millioner mennesker bor i Arktis. Norge er det landet som har den største andelen av sin befolkning nord for polarsirkelen, med nesten 10 prosent.

POLARSIRKELEN 66° 33' NORD

Vår visjon

– et fredelig, skapende og bærekraftig nord

Regjeringen har som visjon at nordområdene skal være en fredelig, skapende og bærekraftig region. For å oppnå dette trenger vi en helhetlig strategi som ser utenrikspolitikk og innenrikspolitikk i sammenheng.

Vår utenrikspolitikk skal legge grunnlaget for fred og stabilitet i regionen. Sikkerhet, miljø og ressurser er grenseoverskridende temaer, og må forvaltes i samarbeid med andre land og aktører i nord. Nordområdepolitikk er også havpolitikk. Vi har over generasjoner bygget opp kunnskap som gjør oss rustet til å ta en ledende rolle i arbeidet for bærekraftig bruk av verdenshavene.

Med en helhetlig og samstemt innenrikspolitikk, der nasjonale og regionale myndigheter spiller på lag, skal vi legge til rette for at Nord-Norge blir en av landets mest skapende og bærekraftige regioner. Vi skal skape økonomisk vekst og arbeidsplasser i nord på en måte som tar hensyn til miljø og samfunn. Vi skal bygge attraktive lokalsamfunn for folk med ulik alder, kjønn og kompetanse.

En bærekraftig region har en balansert sammensetning av befolkningen og forvalter menneskelige ressurser og naturressurser for utvikling og verdiskaping, nå og i framtiden. Norge har lang tradisjon for å drive forsvarlig og bærekraftig ressursforvaltning og næringsvirksomhet. Våre veivalg for framtidig utvikling i nord skal legge til rette for økt aktivitet innenfor miljømessig forsvarlige rammer. Våre beslutninger skal alltid være basert på et godt kunnskapsgrunnlag. Kunnskap står derfor helt sentralt i en bærekraftig utvikling i nord.

Økonomisk bærekraft

I Norge lever vi både i og av nordområdene, med rike ressurser til lands og til havs. Et lønnsomt og omstillingsdyktig næringsliv er avgjørende for landsdelens bærekraft. Framtidig vekst vil påvirkes av de ringvirkninger de ressursbaserte næringene gir. Tilgang på kompetent arbeidskraft, et godt samspill mellom forskningsmiljøer og bedrifter og en sterkere markedsorientering kan gi nordnorske bedrifter nye fortrinn og økt lønnsomhet. Digitale løsninger og ny teknologi kan redusere virkningen av store avstander og knapphet på arbeidskraft.

Miljømessig bærekraft

Naturen og naturressursene er selve livsgrunnlaget i nord, og sunne økosystemer leverer varer og tjenester landsdelen er helt avhengig av. Sentrale nordnorske næringer som fiskeri, havbruk, reiseliv og reindrift er avhengige av naturen og dens ressurser. Bærekraftig bruk er en forutsetning for å bevare dette livsgrunnlaget for framtiden. Oppvarmingen i nordområdene skjer omtrent dobbelt så fort som det globale gjennomsnittet, og påvirker økosystemene i nord negativt. Samtidig stiller økt aktivitet i nye områder krav til en helhetlig forvaltning og effektive grep for å bevare en god miljøtilstand. For å være bærekraftig på lang sikt, må utviklingen i nord bidra til å redusere klimagassutslipp og forurensning, og til å ta vare på det biologiske mangfoldet i regionen.

Samfunnsmessig bærekraft

Et variert arbeidsmarked der både kvinner og menn, yngre og eldre kan bidra, er den beste garanti for en bærekraftig utvikling av vår nordlige landsdel. Bare slik vil vi få glede av den samlede kompetansen befolkningen besitter og skape attraktive lokalsamfunn. Bare slik vil vi kunne utnytte de mulighetene som ligger foran oss i nord. En balansert befolkningssammensetning er også en forutsetning for at hovedtrekkene i bosettingsmønsteret opprettholdes. Norge er det landet i verden som har størst andel av befolkningen nord for polarsirkelen. I motsetning til våre naboland har vi en positiv befolkningsutvikling i våre nordområder. Det skyldes innvandring. Norge har gode forutsetninger for å skape bærekraftige samfunn i våre nordområder. Likevel har regionen en aldrende befolkning, og andelen i arbeidsfør alder synker, spesielt utenfor byene. I tillegg er skjev kjønnsbalanse en utfordring. Det er en tendens til at kvinner, særlig de med høyere utdanning, flytter ut og bosetter seg permanent utenfor regionen.¹ Vi vil at enda flere unge skal velge å ha sin framtid i nord. Attraktive lokalsamfunn med trygge og interessante arbeidsplasser i privat og offentlig sektor er derfor helt sentralt i regjeringens strategi for nordområdene.

Nord-Norge omfatter størsteparten av det samiske tradisjonelle bosettingsområdet i Norge. Finnmark og Troms er også kjerneområdet til den kvenske befolkningen.

Samene og kvenene forvalter viktige kultur- og språkverdier som Norge skal ta vare på.

Skal vi lykkes i å skape løsninger som er både miljømessig, samfunnsmessig og økonomisk bærekraftige, må vi bygge på kunnskap fra folk, bedrifter, institusjoner og folkevalgte som virker i nord.

En helhetlig nordområdepolitikk

Regjeringen vil styrke den helhetlige tilnærmingen til nordområdepolitikken. For at vi skal lykkes med en økonomisk, miljø- og samfunnsmessig bærekraftig utvikling i nordområdene må all vår innsats i nord ses bedre i sammenheng. Politikk av betydning for landsdelen må dra i samme retning, enten den skjer på lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt nivå.

Det internasjonale samarbeidet skal sikre ytre betingelser som fred og stabilitet, i tillegg til at det skal øke effekten av nasjonal innsats på områder som infrastruktur og kunnskaps- og næringsutvikling.

Innenrikspolitisk må innsatsen på områder som infrastruktur, næringsutvikling, kompetanse, utdanning og forskning bidra til målene for nordområdepolitikken. Det er behov for bedre koordinering mellom sektorene og aktørene som påvirker utviklingen i nord. Staten har

gjennom de ulike departementene, statlige virksomheter, etater og institusjoner, inkludert fylkesmannen, ansvar for sektorer som påvirker utviklingen i Nord-Norge. Samordningen mellom de statlige institusjonene og politikktutviklere på regionalt og lokalt nivå kan bedres.

Fylkeskommunen er gitt en bred samfunnsutvikler- og planleggingsrolle som innebærer ansvar for koordinering og utvikling i egen region. Gjennom sitt ansvar for videregående opplæring, fagskoler, regionale forskingsfond, infrastruktur og kompetanse- og næringsutvikling har fylkeskommunene oppgaver med stor betydning for utvikling i nordområdene. Fylkeskommunene har gjennom rollen som regional utviklingsaktør og planmyndighet ansvar for å se arealforvaltningen og samfunns- og næringsutviklingen i sammenheng, og gi strategisk retning på innsatsen fra kommunene, regional stat og andre aktører med betydning for utviklingen i nord. Det innebærer å mobilisere og koordinere innsats fra mange aktører slik at utviklingen i sum ivaretar både sosiale, næringsmessige og miljø- og klimamessige hensyn.

Kommunene er gitt en sentral rolle for lokal planlegging og samfunnsutvikling. Kommunene har ansvar for lokal næringsutvikling, grunnskoleopplæring for barn og voksne, innvandrere og bostedsattraktivitet.

GRØNN KONKURRANSEKRAFT I NORD

En bærekraftig utvikling i nord krever at vi tilpasser oss endringer vi vet vil komme. Vekst og utvikling må skje på en måte som bidrar til å redusere utslipp av klimagasser og belastningen på miljøet. Nord-Norge har gode forutsetninger for vekst basert på grønn konkurransekraft. Naturressurser, særlig de som finnes i havet, har alltid vært viktig for verdiskapingen. I næringer som fornybar energi, industriproduksjon med lave utslipp, fiskeri og havbruk gir det grønne skiftet gode muligheter for vekst. Samtidig skaper høyt energi- og transportbehov og kaldt klima utfordringer. Regjeringen vil legge til rette for utvikling av miljøteknologi, rask overgang til miljøvennlig transport, energi og bygg, og et næringsliv som utnytter de mulighetene det grønne skiftet gir.

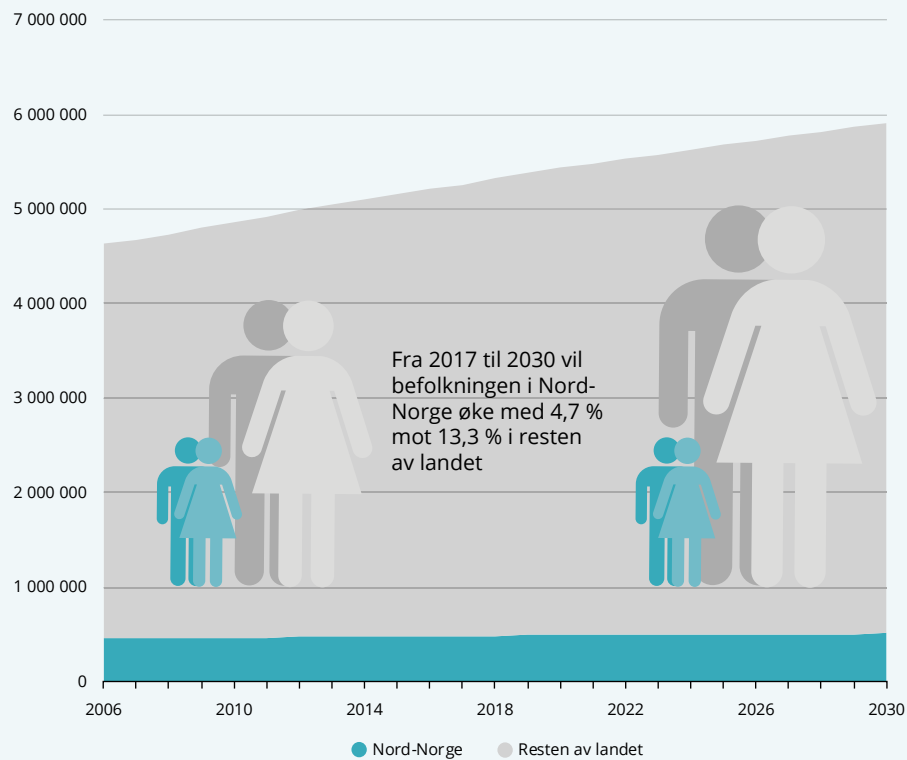
Ekspertutvalget for grønn konkurransekraft la høsten 2016 fram sitt forslag til en nasjonal strategi for hvordan Norge kan redusere klimagassutslippene samtidig som man opprettholder høy verdiskaping og sysselsetting. Utvalget legger til grunn at Norge skal redusere sine

klimagassutslipp med minst 40 prosent innen 2030 og bli et lavutslippssamfunn i 2050, i tråd med Paris-avtalen. Elleve sektorer, blant dem transport, industri, petroleum og landbruk, leverte inn egne veikart for grønn konkurransekraft til utvalget. Utvalget peker på at markedet for produkter og tjenester som er en del av grønne løsninger forventes å vokse sterkt, mens næringer som gir høye utslipp vil tape markedsandeler. Maritim sektor som er en viktig næring i Nord-Norge trekkes fram som en næring hvor Norge har høy kompetanse og et godt grunnlag for framtidig eksport av miljøteknologi og grønne transporttjenester. Utvalget understreker også behovet for samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer for å nå de ambisiøse målene.

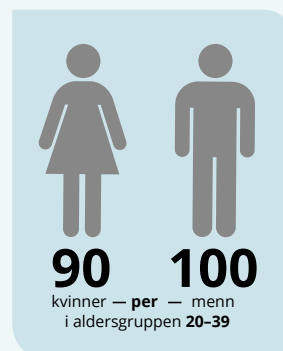

SVAKERE BEFOLKNINGSVEKST i Nord-Norge enn i resten av landet.

Registrert og framskrevet. Kilde: SSB. Beregninger: KMD

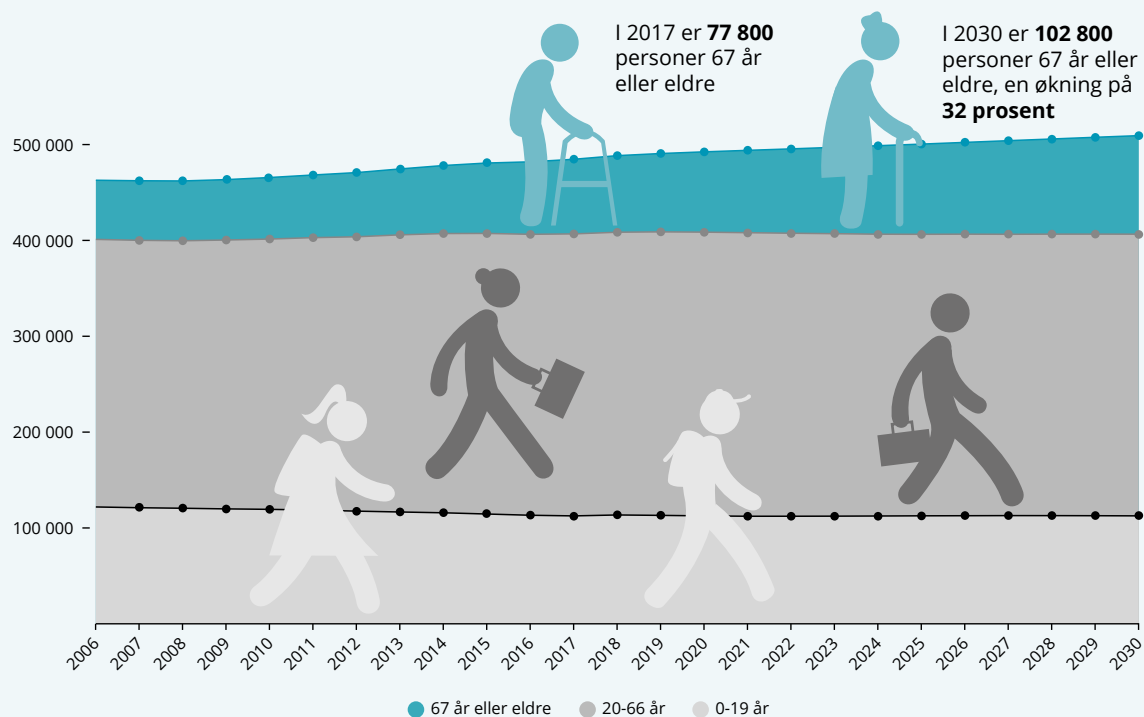

KVINNEUNDERSKUDD

ANTALL ELDTRE vil øke med 32 prosent fram mot år 2030.

Folkemengden i Nord-Norge i tre aldersgrupper. Kilde: SSB. Beregninger: KMD

REGIONALT NORDOMRÅDEFORUM

Regionalt Nordområdeforum i Kirkenes i februar 2017. FOTO: UD

For å styrke samarbeidet om utviklingen i nord har regjeringen etablert Regionalt nordområdeforum. Forumet skal være en ramme for systematisk dialog mellom regjeringen, de tre nordligste fylkeskommunene og Sametinget på politisk nivå. Andre sentrale nordområdeaktører som næringsliv, akademia m.fl., vil også inviteres inn avhengig av tema.

Arbeidet med denne nordområdestrategien har vært tema i møtene så langt, og innspillene fra forumets medlemmer har blitt brukt aktivt.

Hensikten med forumet vil være å diskutere problemstillinger som er sentrale for utviklingen i nord, og som krever innsats på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Dette skal danne grunnlag for politikkgjennomføring i de tre fylkene og nasjonalt. Utdanning, infrastruktur og næringsutvikling tegner seg allerede som sentrale punkter på agendaen.

REGIONREFORMEN – STYRKING AV FYLKES- KOMMUNENES SAM- FUNNSUTVIKLERROLLE

Regjeringen har som mål at regionreformen skal legge til rette for en positiv samfunnsutvikling i alle deler av landet, basert på regionale fortrinn, forutsetninger og prioriteringer. Regionreformen skal legge til rette for samordnet oppgaveløsning, samordning av sektorer og prioriteringer, og for sektorovergrepene i regionene. Reformen skal bidra til forenkling og tydeligere ansvarsdeling.

Et sterkere regionalt folkevalgt nivå vil styrke politikkutviklingen både regionalt og nasjonalt, og det vil bedre muligheten til å få til en villet positiv samfunnsutvikling i alle deler av landet. Gjennom bedre samhandling med staten, større geografiske enheter og en sterkere rolle vil regjeringen styrke de folkevalgte regionenes betydning for samfunnsutviklingen.

Regjeringen har fremmet en proposisjon til Stortinget om regionreform for å skape større og mer funksjonelle regioner. Et viktig mål med reformen er å bedre samordningen av sektorer, og styrke fylkeskommunenes samfunnsutviklerrolle. Større fylkeskommuner vil sammenfalle mer med dagens samfunnsutfordringer og bygge opp under fylkeskommunenes rolle.

Sametinget

Sametinget er en viktig samarbeidspartner i nordområdepolitikken, og har også en rolle som samfunnsutvikler. Gjennom egne virkemiddelordninger bidrar Sametinget til vekst og utvikling i Nord-Norge. Sametinget har en rekke samarbeidsavtaler med både regionale og statlige aktører, samt bykommuner som Tromsø og Bodø. Sametingets kunnskap om hva som oppleves som de største utfordringene i ulike samiske lokalsamfunn, er viktige innspill i regjeringens utvikling av nordområdepolitikken.

Målene i strategien

Regjeringens nordområdepolitikk bygger på et langsiktig arbeid, og vi viderefører de overordnede målene fra Nordområdemeldingen (2011-2012) – *Visjon og virkemidler*:²

- **Fred stabilitet og forutsigbarhet**
- **Helhetlig og økosystembasert forvaltning**
- **Internasjonalt samarbeid og rettsorden**
- **Styrket grunnlag for sysselsetting, verdiskaping og velferd**

Målene i nordområdepolitikken må også sees i sammenheng med regjeringens regional- og distriktspolitikk. Regjeringen har nylig lagt fram en melding til Stortinget om regional- og distriktspolitikk som peker ut en retning for utviklingen av byer og distrikter i hele landet. Bærekraft ligger som et grunnleggende premiss for all utvikling.³ Dette er i tråd med FNs bærekraftsmål som reflekterer tre dimensjoner av bærekraftig utvikling: Økonomisk aktivitet, klima og miljø, og sosiale forhold. Regjeringen bygger på disse prinsippene i denne strategien for bærekraftig utvikling i nord.

- **Målet for regjeringens regional- og distriktspolitikk er regional balanse gjennom vekstkraft, likeverdige levekår og bærekraftige regioner i hele landet. En bærekraftig region har en balansert befolknings sammensetning og forvalter menneskelige og naturressurser for utvikling og verdiskaping nå og i framtiden. Det vil legge til rette for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret.**

I 2014 la Regjeringen fram rapporten Nordkloden.⁴ Der lanserte vi fem prioriterte innsatsområder som fortsatt er sentrale for utviklingen i nord:

1. **Internasjonalt samarbeid**
2. **Næringsliv**
3. **Kunnskap**
4. **Infrastruktur**
5. **Miljøvern, sikkerhet og beredskap**

Målene for innsatsområdene presenteres i kapitlene for hvert innsatsområde. Felles for dem alle er at de på ulike måter bidrar til å nå vår visjon om et fredelig, skapende og bærekraftig nord.

VI SETTER DAGSORDEN I NORD.

Statsminister Erna Solberg åpner den internasjonale konferansen Arctic Frontiers i Tromsø 23. januar 2017. Hvert år arrangeres det en rekke konferanser i Norge om nordområdene, bl.a. Arctic Frontiers, Kirkeneskonferansen, High North Dialogue og Agenda Nord-Norge. Regjeringen benytter seg aktivt av disse arenaene til å ha dialog om nordområdepolitikken og til å sette dagsorden regionalt, nasjonalt og internasjonalt. FOTO: TERJE MORTENSEN, ARCTIC FRONTIERS 2017

INNSATSOMRÅDER

Internasjonalt samarbeid

– for en fredelig og bærekraftig utvikling av Arktis

MÅL:

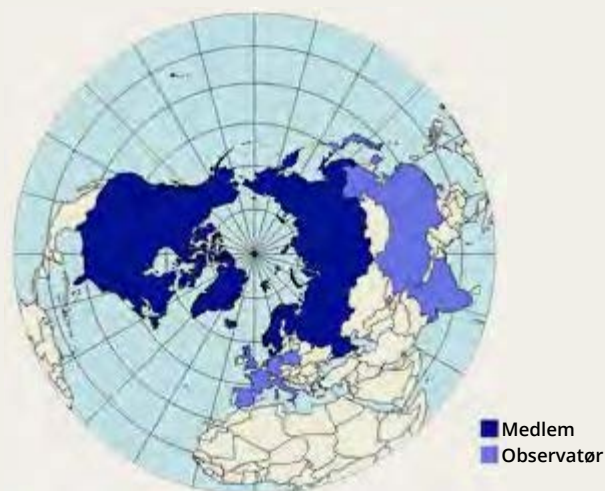
- Opprettholde Arktis som en fredelig, forutsigbar og stabil region basert på internasjonalt samarbeid og respekt for folkerettslige prinsipper
- Samarbeide internasjonalt om grenseoverskridende utfordringer knyttet til klimaendringer, miljø, ressursforvaltning, helse og sikkerhet
- Styrke bærekraftig utvikling og vekst i nord gjennom internasjonalt samarbeid

Gjennom internasjonalt samarbeid sikrer vi nødvendige ytre rammer som fred, stabilitet og internasjonal enighet om folkerettslige prinsipper i regionen. En rekke grenseoverskridende utfordringer i Arktis, som klimaendringer, miljø, ressursforvaltning, helse og sikkerhet, kan bare håndteres sammen med andre land. Det internasjonale samarbeidet gir også viktige resultater på områder som kunnskapsutvikling, næringsutvikling og infrastruktur.

Tross urolige tider andre steder i verden, er Arktis en region preget av fred, stabilitet og vilje til samarbeid. Det er etablert en rekke mellomstatlige strukturer som møter ulike behov og utfordringer. Norge deltar aktivt i alle relevante multilaterale fora, i tillegg til at vi har bilaterale forbindelser med enkeltland på områder der dette er tjenlig.

Både nasjonale, regionale og lokale myndigheter, samt andre institusjoner og frivillige organisasjoner, er aktive i det brede internasjonale samarbeidet over grensene i regionen. Dette fremmer forståelse og utvikling og gir flere kanaler for dialog med de andre arktiske landene. Nære bånd mellom menneskene og lokale og regionale

ARKTISK RÅD

ILLUSTRASJON: ARKTISK RÅD

myndigheter i Arktis er et viktig supplement til den nasjonale utenrikspolitikken.

Nordlige samarbeidsfora

De multilaterale foraene Arktisk råd, Barentssamarbeidet, Østersjøsam arbeidet og Den nordlige dimensjon ble alle etablert på 1990-tallet etter Den kalde krigens slutt for å fremme fredelig samarbeid og dialog i nord. De ulike foraene har forskjellig geografisk sammensetning, vektlegging og måte å operere på. Samarbeidet gir resultater på forskjellige områder, og står sentralt i den videre utviklingen av norske nordområder.

ARKTISK RÅD

- Etablert i 1996 i Ottawa
- **Sekretariat:** Tromsø
- **Medlemmer:** Canada, Danmark, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige, USA
- **Faste deltakere:** Seks representanter for urfolk
- **Faste observatører:** 32 observatører (stater ikke-statlige og mellomstatlige organisasjoner). Flere observatørsøknader er til vurdering.
- **Møter:** Utenriksministermøte hvert annet år
- **Formannskap:** Roterende toårig. USA overleverer formannskapet til Finland mai 2017
- **Arbeidsgrupper:** Seks

BARENTSSAMARBEIDET

- Etablert i 1993 i Kirkenes
- **Sekretariat:** Kirkenes
- **Medlemmer:** Danmark, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og EU
- **Barentsrådet:** Utenriksministrene fra medlemslandene og EU møtes hvert annet år
- **Barents regionråd:** 14 fylker/regioner fra Finland, Norge, Russland og Sverige møtes på fylkesrådsleder-/guvernørnivå hvert annet år
- **Observatører:** Canada, Frankrike, Italia, Japan, Nederland, Polen, Storbritannia, Tyskland og USA
- **Formannskap:** Roterende toårig mellom Finland, Norge, Russland og Sverige i Barentsrådet og det samme mellom de 14 regionene i Regionrådet, herunder Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommune.
- **Arbeidsgrupper:** 4 nasjonale, 3 regionale, 6 felles nasjonal-regionale

ØSTERSJØSAMARBEIDET

- Etablert i 1992 i København
- **Sekretariat:** Stockholm
- **Medlemmer:** Danmark, Estland, Finland, Island, Latvia, Litauen, Norge, Polen, Russland, Sverige, Tyskland og EU
- **Observatører:** Hviterussland, Frankrike, Italia, Nederland, Romania, Slovakia, Spania, Ukraina, Ungarn, Storbritannia og USA
- **Møter:** Årlig møte på utenriksministernivå, vekselvis statsministernivå
- **Formannskap:** Roterende årlig. Island overleverer formannskapet til Sverige i juli 2017

DEN NORDLIGE DIMENSJON

- Etablert i 1999 og fornyet i 2006
- **Partnere:** EU, Island, Norge og Russland
- **Andre deltakere:** EUs medlemsland deltar også på nasjonalt nivå. Hviterussland deltar i praktisk samarbeid
- **Observatører:** Canada og USA
- **Møter:** Utenriksministermøter hvert annet år
- **Partnerskap:** Miljø, helse og sosial velferd, transport og logistikk, kultur

Arktisk råd

I Arktisk råd møtes de åtte arktiske statene og representanter for urfolkene i Arktis for å drøfte spørsmål av felles interesse. Rådets mandat er å bidra til bærekraftig utvikling og beskyttelse av miljøet i Arktis. Dialogen i Arktisk råd er viktig for utformingen av norsk nordområdepolitikk.

Den store interessen for Arktis og Arktisk råds internasjonale betydning reflekteres ved at mange land og organisasjoner utenfor regionen er observatører til Arktisk råd, og enda flere ønsker å bli det. Regjeringen er opptatt av at Arktisk råd skal beholde sin status som den sentrale møteplassen når det gjelder Arktis, og at det ikke oppstår parallelle møteplasser. Da bør rådet være åpent og inkluderende for observatører fra land og organisasjoner som har en relevans for utviklingen av Arktis. Klimaendringene i Arktis og konsekvensene av disse er utfordringer som angår hele kloden. Arktisk råd har hatt stor betydning for kunnskapsutviklingen om klimaendringer og forurens-

ning i Arktis. Kompetansen som er bygd opp på miljø- og klimaområdet vil få enda større betydning når aktiviteten i Arktis øker. Økonomisk utvikling er også kommet høyere på dagsorden i Arktisk råd de siste årene.

Arktisk råds sekretariat, urfolkssekretariat og sekretariatet for *Arctic Economic Council* er plassert i Tromsø.

Den praktiske betydningen av samarbeidet i Arktisk råd har økt de siste årene fordi medlemsstatene har inngått samarbeidsavtaler om temaer av felles interesse. Søk og redning og oljevernberedskap er store utfordringer for alle de arktiske statene. Norge spilte derfor en aktiv rolle i inngåelsen av to forpliktende samarbeidsavtaler mellom medlemsstatene i Arktisk råd om henholdsvis søk og redning og oljevernberedskap. På neste utenriksministermøte i mai 2017 planlegges undertegning av en tredje forpliktende avtale, denne gangen om forskningssamarbeid.

Det er viktig at regionens egne synspunkter reflekteres i arbeidet i Arktisk råd. Regjeringen vil derfor invitere

BARENTSREGIONEN

De 14 regionene fra Nord-Norge, Nord-Sverige, Nord-Finland og Nordvest-Russland som deltar i barentssamarbeidet.

ILLUSTRASJON: BARENTSRÅDET

regionalt folkevalgt nivå med i den norske delegasjonen, og til å delta i relevante arbeidsgrupper under Arktisk råd.

Barentssamarbeidet

Siden opprettelsen i Kirkenes i 1993, har Barentssamarbeidet bidratt til godt naboskap og bærekraftig utvikling i Barentsregionen. Samarbeidet gjennomføres i arbeidsgrupper på et bredt spekter av områder, fra allmenne sikkerhetsspørsmål til miljø, klima, helse og sosiale spørsmål, rednings samarbeid, transport, næringsutvikling, urfolk, kultur og utdanning.

Det særegne ved Barentssamarbeidet er samspillet mellom nasjonalt og regionalt nivå i Barentsrådet og Regionrådet. Barentsrådet ledes av utenriksministrene i medlemslandene og møtes hvert annet år. Barents regionråd ledes av fylkesrådsledere-/ guvernører fra de 14 regionale enhetene som inngår i Barentsregionen, og møtes også hvert annet år. De tre nordnorske fylkene inngår i Barentsregionen og er medlemmer i Barentsregionråd (se kart). Seks av arbeidsgruppene i Barentssamarbeidet er sammensatt av både nasjonale og regionale myndigheter fordi temaene de har ansvar for best håndteres på tvers av myndighetsnivåene. Regionrådet har samme målsettinger for arbeidet som Barentsrådet, men har hovedvekt på lokale strukturer, lokal kunnskap og lokale prioriteringer.

FOLK-TIL-FOLK-SAMARBEID i Barentsregionen. Barents Winter Games, Murmansk, april 2016.

FOTO: JONAS KARLSBAKK

Felles for befolkningen i alle de fire landene i Barentsregionen er at avstanden til egen hovedstad er lenger enn avstanden til byer og tettsteder i nabolandene. Nyten av Barentssamarbeidet består i stor grad i at felles utfordringer knyttet til spredt bosetting og lange avstander kan løses gjennom grenseoverskridende samarbeid på tvers i regionen. Gjennom de snart 25 årene med samarbeid i Barentsregionen er det etablert et utstrakt og mangfoldig nettverk av kontakt mellom folk og myndigheter i regionen. Samarbeidet er viktig for

godt naboskap over grensene i regionen, i tillegg til at det bidrar til å løse konkrete felles utfordringer. Det er derfor viktig å videreføre.

REGJERINGEN VIL:

- Fortsette å spille en aktiv rolle i Arktisk råd og arbeide for å opprettholde Arktisk råd som det viktigste mellomstatlige samarbeidsorganet for arktiske spørsmål
- Delta aktivt i den felles kunnskapsutviklingen om arktisrelaterte temaer, som foregår i arbeidsgruppene under Arktisk råd
- Invitere regionale myndigheter med i den norske delegasjonen til Arktisk råd og til å delta i arbeidsgruppene i Arktisk råd
- Fortsette å spille en aktiv rolle i Barentssamarbeidet og videreutvikle folk-til-folk-samarbeidet i Barentsregionen
- Videreføre tilskuddsordningen *Arktis 2030* på et høyt nivå, som bidrag til at Norge skal være ledende på kunnskap og den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene

Samarbeid med Russland

Bredt samarbeid med Russland gjennom mange tiår har vært viktig for tillit og stabilitet i nordområdene. I tillegg har det skapt viktige resultater på områder av felles norsk-russisk interesse. Uavhengig av russiske folkerettsbrudd i Ukraina og norske reaksjoner på disse, må Norge og Russland stå sammen om å løse viktige utfordringer i nord. Naboskapet til Russland i nord vil alltid være en konstant og viktig faktor i norsk nordområdepolitikk. Norge ønsker et godt naboforhold, og regjeringen prioriterer dialogen med russiske myndigheter høyt.

Naboskapet til Russland er særlig synlig i grensebyen Kirkenes. Omkring 10 prosent av befolkningen i byen er av russisk opprinnelse, og sentrumsgatene er skiltet både på norsk og russisk. Grensehandelen er viktig for økonomisk utvikling og sysselsetting i Sør-Varanger kommune.⁵

For å lette grensehandel og kontakt mellom nordmenn og russere i grenseområdet, innførte Norge og Russland i 2012 en såkalt «grenseboerordning» som gir visumfrihet for innbyggerne i en sone på 30 km fra grensen på begge sider. Denne ordningen ble i 2017 utvidet til å omfatte hele tettstedet Neiden.

Siden 1990-tallet har norske myndigheter bevilget prosjektmidler for å fremme norsk-russisk samarbeid på sentrale fagområder som miljø, fiskeri, atomsikkerhet, søk og redning, oljevernberedskap, næringsutvikling, helse, kultur, utdanning og forskning, samt folk-til-folk-samarbeid i grenseområdet. I en tid med mer utfordringer i forholdet mellom Russland og Vesten anser regjeringen det som

SAMARBEID mellom Norge og Russland er nødvendig for å løse felles utfordringer i nord. Møte mellom utenriksminister Børge Brende og utenriksminister Sergej Lavrov i Arkhangelsk 29. mars 2017. FOTO: KRISTIN ENSTAD, UTENRIKSDEPARTEMENTET

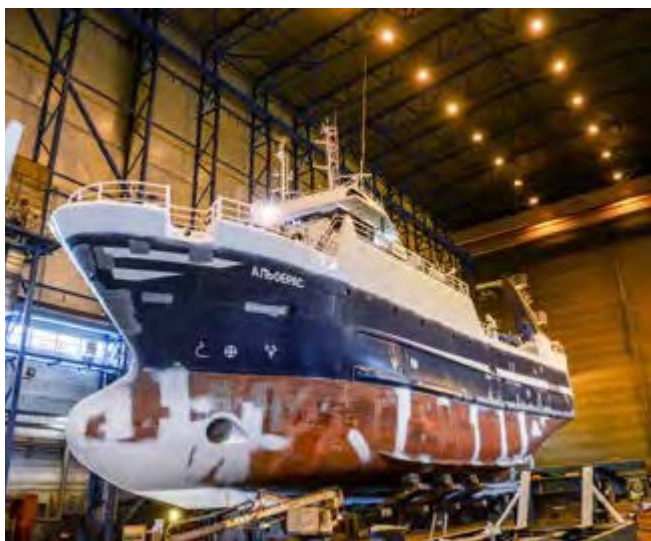
særlig viktig at samarbeidet på forskjellige fagområder opprettholdes på et høyt nivå.

Samarbeidet over grensen mellom regionale og lokale myndigheter er et viktig tillegg til den nasjonale myndighetsdialogen. Fylkeskommunene og mange kommuner i nord har egne samarbeids- og vennskapsavtaler med russiske naboregioner. Kommuner og fylkeskommunene deltar i EUs naboskapsprogram Kolarctic, sammen med russiske, finske og svenske partnere.

Det norsk-russiske fiskeriforvaltningsamarbeidet under Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon bidrar til at de viktigste fiskebestandene i Barentshavet er blant de best forvaltede i verden. Som et direkte resultat av dette samarbeidet har torskekvoten de siste årene ligget historisk høyt på i underkant av 1 million tonn. Dette gir betydelige økonomiske ringvirkninger i begge land. Det er derfor av stor gjensidig interesse både for Norge og Russland å videreføre dette samarbeidet.

Forurensning og miljøproblemer stopper ikke ved landegrensene. Det norsk-russiske miljøsamarbeidet i nord er viktig for å ta vare på havmiljøet i Barentshavet og biodiversitet i grenseområdet. For tiden er samarbeidet om helhetlige forvaltningsplaner i Barentshavet et sentralt tema. Det er også viktig å redusere forurensningen fra industrivirksomhet i grenseområdet, herunder forurensningen fra nikkelverkene på russisk side av grensen.

Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland er høyt prioritert. Siden samarbeidet startet for over 20 år siden, har det bidratt til å redusere risikoen for alvorlige ulykker og radioaktiv forurensning forårsaket av de usikrede atomlagrene fra den kalde krigens tid i Nordvest-Russland. Samarbeidet

NABOSKAPET TIL RUSSLAND er viktig for økonomien i grensebyen Kirkenes. Verftet Kimek tar i mot 15-20 russiske båter til service og vedlikehold hvert år. FOTO: JONAS KARLSBAKK, BARENTSSEKRETARIATET

forblir viktig i årene framover. Sommeren 2017 vil Norge og Russland i tilknytning til det årlige møtet i den norsk-russiske atomkommisjonen markere den første utskippingen av brukt kjernebrensel fra 100 utrangerte atomubåter fra Nordflåtens tidligere servicebase i Andrejevbukta. I det videre samarbeidet vil Norge særlig fokusere på sikkerheten ved Kola kjernekravtverk, overvåking av sunkne atomubåter og radioaktivt avfall i nordlige havområder, i tillegg til god beredskap.

Norge og Russland har siden 1992 hatt en energidialog som særlig vektlegger bærekraftig forvaltning av petroleumsressursene i nordområdene. Begge land er i gang med å kartlegge petroleumsressursene på sin side av avgrensingslinjen i Barentshavet, og er nylig blitt enige om en avtale som muliggjør innsamling av seismiske data inntil og langsmed avgrensingslinjen. Avtalen forventes å bli undertegnet våren i 2017.

Helseutfordringer som bl.a. smittsomme sykdommer og antibiotikaresistens er også grenseoverskridende. Norge og Russland samarbeider godt om helsepørsmål, både bilateralt og multilateralt i Barentssamarbeidet og Den nordlige dimensjon. Helse Nord har inngått en avtale med helsemyndighetene i Murmansk om gjensidig assistanse ved ulykker og pasienttransport over grensen.

REGJERINGEN VIL:

- Fremme norsk-russisk samarbeid og politisk dialog på områder av felles interesse
- Videreføre økonomisk støtte til prosjektsamarbeid, herunder folk-til-folk-samarbeid med Russland
- Videreføre samarbeidet med Russland om helhetlige forvaltningsplaner både på norsk og russisk side i Barentshavet

«PRACTICE FUTURE»

– entreprenørskap og internasjonalisering i Barentsregionen Barentsregionen har utfordringer med synkende folketall og mangel på

FOTO: KOLARCTIC

kvalifisert arbeidskraft. Næringslivet i Barentsregionen trenger mer kunnskap om innovativ forretningsutvikling og internasjonal markedsføring, men få har mulighet til å prioritere det.

I Kolarctic-prosjektet «Practice Future» ble studenter fra forsknings- og universitetsmiljøer i Finnmark, Nord-Vest Russland og Nord-Finland koblet med internasjonale og lokale bedrifter i Barentsregionen for å bistå bedriftene i å løse utfordringer. Teamene konkurrerte om å utvikle de beste og mest innovative forretningsmodellene. På denne måten ble fikk studentene praktisk undervisning i innovasjon og entreprenørskap, med utgangspunkt i reelle problemstillinger. Undervisningstilbudet i entreprenørskap i Finnmark har blitt betydelig styrket som følge av prosjektet. Sterkererettverk kan føre til økt mobilitet av høykompetent arbeidskraft i på tvers av grensene i Barentsregionen.

Prosjektet er ett av 51 Kolarctic-prosjekter som ble finansiert i perioden 2007-2014. Kolarctic er en del av EUs naboskapsprogram med Russland, hvor Norge også deltar.

- Arbeide for at forurensningen fra nikkilverkene på russisk side av grensen reduseres til et nivå som ikke skader miljø og helse i grenseområdet
- Videreføre dialogen med Russland om petroleumsvirksomhet i nord, generelt og ved avgrensingslinjen i Barentshavet spesielt
- Undertegne avtale med Russland om seismiske undersøkelser inntil og langsmed avgrensingslinjen i Barentshavet
- Arbeide for å fjerne formelle barrierer for å kunne utøve akuttmedisinsk tjeneste over den norsk-russiske grensen

Sikkerhetspolitikk i nord

Norsk sikkerhetspolitikk har som hovedformål å sikre Norges suverenitet, territorielle integritet og politiske handlemuligheter. Det er videre en sentral sikkerhetspolitisk målsetting å bevare stabilitet og lav spenning i våre nærområder. Samarbeid og dialog er viktige virkemidler for å oppnå dette, det samme er tydelig og konsekvent

PÅ VINGENE Hercules-flyet «Frigg 5601» fra 335-skvadronen på Jan Mayen. FOTO: TORBJØRN KJOSVOLD, FORSVARET

myndighets- og suverenitetshevdelse. Medlemskapet i NATO og det transatlantiske sikkerhetsfellesskapet er bærebjelken i norsk sikkerhetspolitikk. For Norge er det samtidig viktig å opprettholde et samarbeidsorientert og forutsigbart forhold til Russland.

Russlands folkerettsbrudd i Ukraina har også påvirket de sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidsforholdene i nord. Som et resultat har Norge suspendert mye av det militære bilaterale samarbeidet med Russland. Likevel videreføres det bilaterale samarbeidet om grensevakt, søk og redning, varsling og håndtering av hendelser og ulykker til havs (*Incidents at Sea*). Den direkte kontaktlinjen mellom sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter og sjefen for Nordflåten er også videreført. Dette samarbeidet er viktig for å opprettholde et stabilt naboskap og unngå at mindre hendelser eskaleres til mer alvorlige situasjoner.

Det betydelige russiske militære nærværet på Kola-halvøya har gjennom flere tiår vært en sentral del av det sikkerhetspolitiske bildet i norske nordområder. Dette er baseområdet for den russiske kjernefysiske avskrekings- og gjengjeldelsesevnen. Selv om russisk militær tilstedeværelse og aktivitet i nord ikke anses å være rettet direkte mot Norge, er disse faktorene fortsatt viktige premisser i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk.

I løpet av de siste ti årene har russisk militær aktivitet i nordområdene økt sammenlignet med situasjonen på begynnelsen av 2000-tallet. I tillegg har det den senere tid skjedd en modernisering av russiske militære kapabiliteter, også i nord. Denne utviklingen har styrket Russlands evne til å utfordre alliert sjøveis forsterkning i krise og krig og dermed påvirket den militærstrategiske situasjonen i regionen.

Forsvarets kontinuerlige bidrag til suverenitetshevdelse, myndighetsutøvelse og situasjonsforståelse i nord er en viktig del av regjeringens samlede nordområdepolitikk.

Støtte fra NATO i krise og krig er en av hovedpilarene i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikk. Rask innsetting av allierte styrker i en krisesituasjon vil være av avgjørende betydning for forsvaret av Norge. Regjeringen legger vekt på jevnlig alliert deltakelse i ulike former for øving og trening. Dette er viktig for å gjøre allierte styrker kjent med forholdene i nord. I Langtidsplanen for Forsvaret (LTP) legges det vekt på å øke Forsvarets evne til å planlegge for, ta imot og operere sammen med allierte styrker i nord.

Blant de viktigste tiltakene i 2017-budsjettet er videreføring av økt overvåking med Orion-fly og økt aktivitet med ubåt i nord. I LTP varsles etablering av en kompanitridsgruppe ved Garnisonen i Sør-Varanger for å styrke det landmilitære nærværet i Finnmark. Dette arbeidet påbegynnes i 2017. Fra 2018 legger regjeringen opp til styrket beredskap, aktivitet, tilstedeværelse og bemanning av utvalgte kapasiteter. På lengre sikt vil Norges evne til å opprettholde god nasjonal og alliert situasjonsforståelse i nord prioriteres gjennom en ytterligere styrking av kapasiteter som nye ubåter, nye maritime patruljefly, langtrekkende luftvernsystemer og F-35 kampfly. Disse er viktige bidrag både til Forsvarets avskrekkende evne og til NATOs kollektive forsvarsevne.

Samling av aktivitet med nye maritime patruljefly og et mindre antall jagerfly på Evenes bekrefter regjeringens planer om økt satsing i nord. Regjeringen vil videre legge til rette for at Andøy kommune kan omstilles og videreutvikles etter at flystasjonen der er nedlagt. Dette vil foregå i samarbeid med kommunen, fylkeskommunen, næringslivet og private initiativtakere. Utfasingen av Andøya flystasjon vil skje over tid. Nåværende aktivitet vil derfor videreføres og nødvendig vedlikehold gjennomføres de kommende årene.

REGJERINGEN VIL:

- Opprettholde samarbeidet med Russland om grensevakt, søk og redning, varsling og håndtering av hendelser og ulykker til havs (*Incidents at Sea*) og den direkte kontaktlinjen mellom sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter og sjefen for Nordflåten
- Videreføre en forutsigbar, konsekvent og tydelig myndighetsutøvelse og suverenitetshevdelse i nordlige havområder
- I samsvar med LTP gjennomføre tiltak for å styrke norsk forsvarsevne i nord, samt øke Forsvarets evne til å operere sammen med allierte styrker i nord i form av hyppigere øving og trening sammen med allierte

Nordisk samarbeid

Den gjensidige tilliten, samholdet og felles utfordringer gjør det nordiske samarbeidet i nordområdene svært nyttig. Dette gjelder både bilateralt med de enkelte nordiske landene, og i den samlede nordiske kretsen i regi av Nordisk ministerråd (NMR).

Norge har formannskapet i NMR i 2017. Det norske formannskapet vektlegger tre dimensjoner: Norden i omstilling, Norden i verden og Norden i Europa. Felles konkurransekraft og grønt skifte vil stå sentralt i formannskapsperioden. Dette er temaer som er relevante også for nordområdene.

Regjeringen er opptatt av å utnytte de mulighetene det nordiske samarbeidet gir for vekst og utvikling i nordområdene. *Grensehinderrådet* ble opprettet i regi av NMR i 2014 for å fremme den frie bevegelsen innenfor Norden, både for enkeltpersoner og foretak. *Vekst fra nord*-rapporten av 2015⁶ ser nærmere på hvordan vi bedre kan utnytte styrken i ulike næringer i Norge, Sverige og Finland, for gjennom dette å styrke veksten i alle tre landenes nordområder. Det foregår for tiden en aktiv dialog med Sverige og Finland om hvordan dette arbeidet kan tas videre.

Det arktiske samarbeidsprogrammet (2017-2020) under NMR har som formål å fremme nordisk nytte i Arktis gjennom felles prosjekter. Resultatene av dette programmet kan gjøres mer relevante ved å involvere regionale myndigheter sterkere i arbeidet. Det nye nordiske regionalpolitiske samarbeidsprogrammet (2017-2020) har tre tematiske områder: Bærekraftig landsbygdeutvikling, innovative og robuste regioner og bærekraftige byer og byutvikling. Her er Arktis et tverrgående tema, og regionale representanter er involvert.

I januar 2017 sluttførte Norge, Sverige og Finland forhandlingene om en nordisk samekonvensjon. Konvensjonen vil utgjøre et felles rettslig rammeverk for utvikling av samepolitikken og sameretten i Norge, Sverige og Finland.

Et overordnet mål med konvensjonen er at samene skal kunne bevare, utøve og utvikle sin kultur minst mulig hindret av landegrensene. Konvensjonen skal forelegges for sametingene før undertegning.

REGJERINGEN VIL:

- Føre et aktivt nordisk samarbeid, bilateralt med de enkelte landene og innen Nordisk ministerråd. Temaer som kunnskaps- og næringsutvikling, infrastruktur, klima og miljø, sikkerhetspolitikk og samarbeid med EU vektlegges
- Arbeide med sikte på å undertegne Den nordiske samekonvensjonen i 2017

EU i nord

EUs høyrepresentant for utenriks- og sikkerhetspolitikk og EU-kommisjonen la våren 2016 fram en felles melding om en helhetlig arktispolitikk. EU ønsker å øke sitt engasjement i Arktis innen klima og miljø, bærekraftig utvikling og internasjonalt samarbeid. EUs begrunnelse for å utarbeide en arktispolitikk er at utviklingen i Arktis ikke bare er viktig for regionen selv, men også for EU og resten av verden. Videre vises det til at mange spørsmål som berører Arktis best kan løses gjennom internasjonalt samarbeid. Norge bidro uformelt til EUs arbeid med meldingen fra både nasjonalt og regionalt nivå.

Fra norsk side danner to budskap kjernen i dialogen med EU om Arktis: 1) Havretten gjelder i Arktis og 2) vi må ha en god balanse mellom bærekraftig bruk og vern. EUs ferdigstilte arktismelding er et godt utgangspunkt for videre samarbeid. Regjeringen legger stor vekt på å videreføre dialogen med EU på alle nivåer og innenfor ulike temaer. I dialogen er det viktig å bidra til økt kunnskap i EU om de faktiske forholdene i Arktis og spille inn til EUs prioriteringer for Arktis-engasjementet. Norge støtter EUs søknad om observatørstatus i Arktisk råd, som ennå ikke er sluttbehandlet.

EU bidrar med betydelige midler til forskning og innovasjon som er viktige for kunnskapsutviklingen i Arktis. Norske regionale myndigheter og lokale aktører deltar i tillegg i EUs grenseoverskridende regionale programmer i nordområdene. Noen av programmene inkluderer også Russland, som Kolarctic. Prioriterte områder for de regionale programmene er innovasjon, entrepenørskap og bærekraftig transport.

EUs Stakeholder Forum

I oppfølgingen av EUs arktismelding skal EU utarbeide en investeringsplan som blant annet skal danne grunnlag for prioritering av investeringer og bedre koordinering av EUs finansieringsprogrammer i Arktis i neste budsjettperiode

URFOLKSSAMARBEID PÅ TVERS AV GRENSER. Norske og russiske samer i Lovozero i 2014. FOTO: ANJA SALO, BARENTSSEKRETARIATET

2021-2027. I den forbindelse har EU tatt initiativ til å etablere et såkalt *Arctic stakeholder forum (ASF)*. Formålet er å få økt effekt av EUs investeringer i Arktis ved å legge til rette for bedre samarbeid og koordinering fram mot EUs neste budsjettperiode etter 2020. Her står infrastrukturinvesteringer, som er svært viktige både for vekst og grønn omstilling, sentralt. Norge deltar i dette arbeidet, både på statlig og regionalt nivå. De nordlige regionene i Norge, Sverige og Finland har gjennom nettverket *Northern Sparsely Populated Areas (NSPA)* levert et felles innspill til EUs prioriteringer.

For å få økt effekt av norsk offentlig ressursbruk, vil regjeringen ta initiativ til en mer samordnet norsk deltakelse i EUs programmer og nettverk i nord. De nordlige fylkeskommunene får sekretariatsansvar, og arbeidet forankres i Regionalt nordområdeforum.

REGJERINGEN VIL:

- Videreføre dialogen med EU om arktiske temaer, herunder arbeide for en felles forståelse av FNs havrettskonvensjon som det folkerettslige rammeverket for havområdene i Arktis, samt spille inn til EUs prioriteringer i Arktis
- Foreta en gjennomgang av norsk deltakelse i Arktis-rettete EU programmer med sikte på å legge bedre til rette for norsk deltakelse og samtidig få økt effekt av ressursinnsatsen

Urfolkssamarbeid

Urfolkssamarbeidet i Arktis bidrar til økt bevissthet om og respekt for urfolkens kultur og rettigheter i alle de arktiske landene. Den direkte kontakten mellom urfolkene på tvers i regionen er også viktig for gjensidig støtte og bistand over landegrensene.

Representanter for urfolkene i Arktis er faste deltakere når Arktisk råd møtes på utenriksministernivå. I Barentssamarbeidet er det etablert en egen arbeidsgruppe for urfolk, hvor de tre urfolkene i regionen, samer, nenetsjer og vepsere, deltar.

INTERNASJONALT REINDRIFTSSENTER

Internasjonalt reindriftssenter er en faglig selvstendig institusjon som skal styrke det internasjonale reindriftssamarbeidet, bidra til å opprettholde og videreutvikle en bærekraftig reindrift i nordområdene og bygge nettverk mellom de ulike reindriftsfolkene i de sirkumpolare områdene. Senteret skal også bidra til å ivareta reindriftens tradisjonelle kunnskaper og fremme kunnskap om og forståelse for reindriften. Senteret ble etablert høsten 2005, og er administrativt underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Senteret samarbeider blant annet nært med reindriftsutøvere i Russland.

REGJERINGEN VIL:

- Fremme samarbeid mellom urfolk i Arktis i regi av Arktisk råd, Barentssamarbeidet og i det nordiske samarbeidet

Juridisk rammeverk for arktiske havområder

En grunnleggende forutsetning for forutsigbarhet og stabilitet i Arktis er at det er enighet om de juridiske spillereglene, og at disse respekteres av alle aktører og stater.

All landmasse i Arktis er fordelt mellom nasjonalstater. FNs havrettskonvensjon er den folkerettslige overbygningen for all utøvelse av aktivitet i havet, også i arktiske havområder. Det er en kjerneinteresse for Norge å bidra til å styrke og videreutvikle havretten, som et felles sett med regler som gir forutsigbarhet og stabilitet.

Arktiske havområder der Norge har jurisdiksjon omfatter fiskevernsonen ved Svalbard, norsk økonomisk sone langs fastlandet og fiskerisonen ved Jan Mayen, i tillegg til kontinentalsokkelen utenfor 200 nautiske mil i Polhavet, Smuthullet og Smuthavet. Enkelte land og aktører ser på Arktis og Polhavet som spesielt, og tar til orde for etablering av nye regelverk i Polhavet. Det er viktig for Norge at det ikke oppstår tvil om at havretten allerede regulerer all aktivitet i arktiske havområder. Alle de fem kyststatene til Polhavet,

Norge, Canada, Danmark/Grønland, Russland og USA, opptrer i samsvar med havretten, og har blant annet dokumentert, eller er i gang med å dokumentere yttergrensene for egen kontinentalsokkel overfor Kontinentalsokkelkommisjonen i New York. Norge har dokumentert sin sokkel og mottok i 2009, som den første av kyststatene rundt Polhavet, kommisjonens anbefaling om sokkelens utstrekning.

Det vil ta lang tid før kyststatenes sokler er endelig avgrenset seg imellom. I mellomtiden er regjeringen opptatt av at vi opprettholder vår gode dialog med de andre kyststatene om havrettsspørsmål og forvaltning av Polhavet.

For å forhindre et eventuelt uregulert fiske i Polhavet, undertegnet Norge, sammen med de andre kyststatene, i 2015 *Oslo-erklæringen* om forskningssamarbeid og tiltak mot uregulert fiske i internasjonal del av Polhavet. I denne uttrykker kyststatene enighet om blant annet å forby egne fiskere å fiske i uregulerte områder. Det er viktig å utvide forpliktelsene i *Oslo-erklæringen* til også å gjelde andre lands fiskere. Derfor forhandler vi nå om en videreutviklet erklæring, en rettslig bindende avtale, som også skal inkludere EU, Island, Japan, Kina og Sør-Korea. Avtalen forventes ferdigforhandlet sommeren 2017.

Kyststatene må, i samsvar med havretten, ta tydelig ansvar og sikre en ansvarlig og bærekraftig forvaltning i Polhavet. Oslo-erklæringen er eksempel på en slik tydelighet. Områdebaserede forvaltningstiltak, som marine verneområder, er viktige redskaper i arbeidet for bærekraftig bruk og bevaring av marine økosystemer. Norge legger vekt på at beslutninger om å etablere områdebaserte vernetiltak skal være godt

HAVRETTE

Havretten er en felles betegnelse på de folkerettsregler som regulerer statenes rettigheter, handlefrihet og plikter på havet. Havretten har vært under utvikling siden 1600-tallet. Etter at reglene i århundrer hadde utviklet seg i statspraksis, ble de nedskrevet (kodifisert) av FN gjennom tre havrettskonferanser i 1958, 1960 og 1973-1982. Den siste havrettskonferansen førte til vedtakelsen av FNs havrettskonvensjon i 1982.

FNs havrettskonvensjon av 1982 er den folkerettslige overbygningen for all aktivitet i havet. Den gir rammene for statenes rettigheter, handlefrihet og plikter på havet. Konvensjonen klargjør hvilke stater som eier hvilke ressurser og hvilke bruksrettigheter de har i hvilke geografiske områder, og den gir kyststatene, altså stater som har landterritorium som grenser opp mot et hav, særlige rettigheter og plikter. Havrettskonvensjonen har 168 parter, men har nærmest universell oppslutning, noe som forklares med at den balanserer ulike hensyn, interesser, rettigheter og plikter.

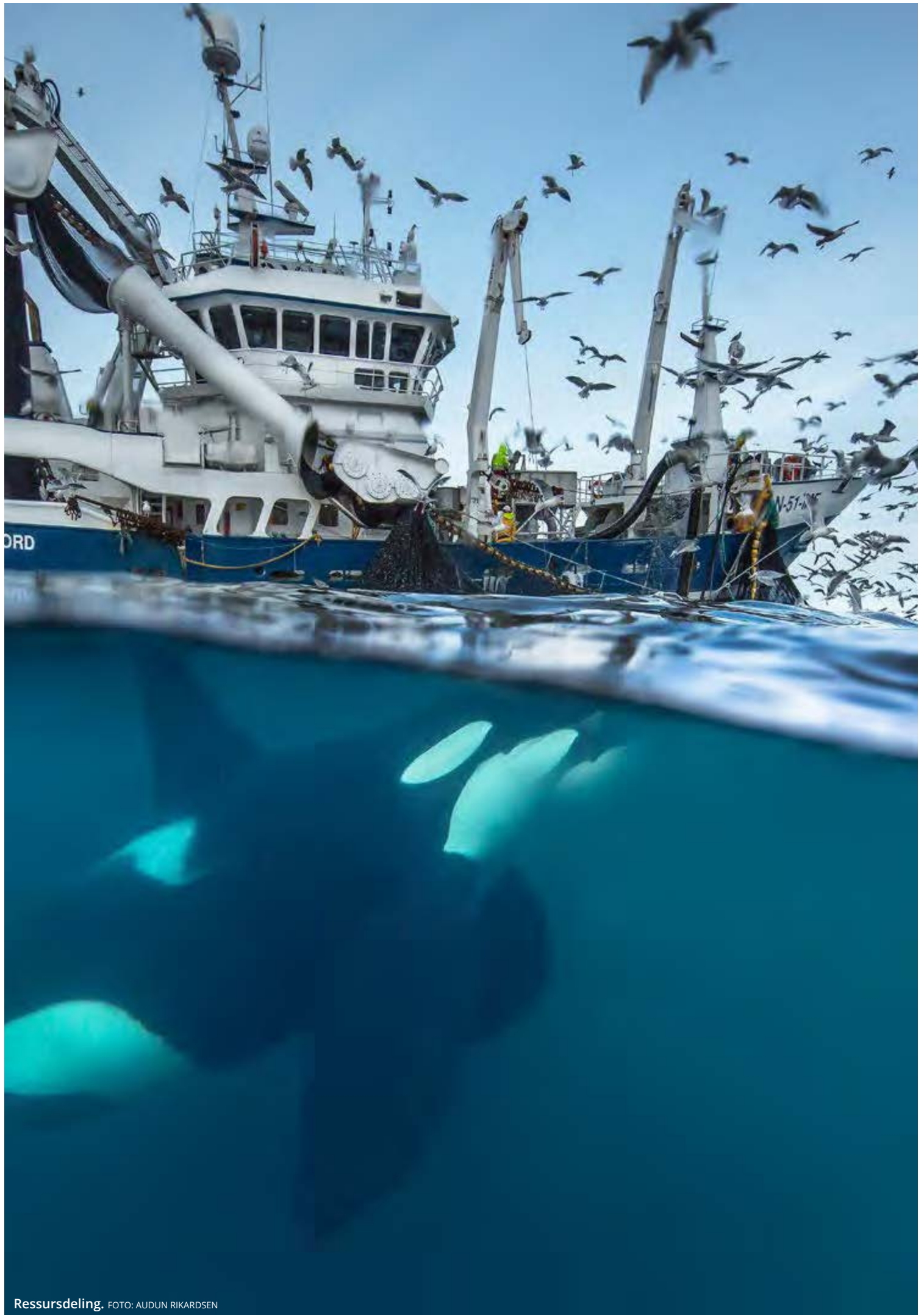
AVKLARTE GRENSER TIL HAVS

Avgrensningsavtalen mellom Norge og Russland av 2010 er et godt eksempel på praktisk bruk av prinsippene i havretten. I tillegg til å fastsette selve avgrensningsslinjen, fastslår avtalen at fiskerisamarbeidet skal fortsette som før, samt at partene skal samarbeide i forbindelse med utvinning av eventuelle grenseoverskridende petroleumsforekomster. Denne enigheten kommer nå til uttrykk ved at Norge og Russland har framforhandlet en avtale om grenseoverskridende seismisk olje- og gassletevirksomhet, som forventes undertegnet våren 2017.

vitenskapelig begrunnet, og at det må legges til rette for bærekraftig bruk så lenge dette er forenlig med verneformålet. Førre-var-prinsippet skal ligge til grunn der det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap. Det er viktig at formålet med verneområdet er godt definert og at vernetiltaket er effektivt, målrettet og egnet til å sikre langsiktig vern av naturen og økosystemene. Når det gjelder vurdering av vernetiltak i de internasjonale havområdene i Polhavet, er det viktig at kyststatenes rettigheter og særlige posisjon respekteres.

REGJERINGEN VIL:

- Arbeide bredt internasjonalt for å øke kunnskapen om FNs havrettskonvensjon som det juridiske grunnlaget for forvaltning av havområdene i Arktis
- Videreføre samarbeidet med de andre kyststatene i Polhavet om havrettslige spørsmål og forvaltning av Polhavet
- Videreføre arbeidet for vern og bærekraftig bruk av havområdene i Arktis og fremme forståelse internasjonalt for at det må legges til rette for at vernetiltak i internasjonale havområder skal kunne kombineres med bærekraftig bruk som er forenlig med verneformålet
- Ferdigforhandle og undertegne en rettslig bindende avtale som utvikler Oslo-erklæringens forpliktelser om forskningssamarbeid og tiltak mot uregulert fiske i den internasjonale delen av Polhavet, til også å gjelde fjernfiskeaktører, som EU, Island, Japan, Kina og Sør-Korea

INNSATSOMRÅDER

Næringsutvikling

– høyere opp i verdikjedene

MÅL:

- Sikre økonomisk, samfunnsmessig og miljømessig bærekraftig næringsutvikling i nordområdene
- Øke verdiskapingen i nordnorske bedrifter basert på landsdelens ressurser
- Skape verdier gjennom samarbeid mellom akademia og næringslivet på områder der landsdelen har fortrinn
- Staten skal understøtte regionens næringspolitiske mål

Et bærekraftig næringsliv i nordområdene

Regjeringen vil legge til rette for en fortsatt høy vekst og verdiskaping i Nord-Norge. Et lønnsomt næringsliv gir arbeidsplasser, kompetanseheving og inntekter, og er en forutsetning for en positiv og bærekraftig samfunnsutvikling. framtidsrettede bedrifter skaper verdier av rike naturressurser og leverer løsninger som reduserer belastningen på et sårbart miljø i nordområdene.

Konsekvensene av klimaendringene kan undergrave næringsgrunnlaget i nordområdene, for eksempel ved å påvirke adferden til ulike fiskearter eller beiteforholdene for reinen. Samtidig kan mindre havis i Arktis gjøre nye områder mer tilgjengelige for ny næringsvirksomhet. Verden har fått øynene opp for hvilket potensial for næringsutvikling som ligger i Arktis. Regjeringen legger til grunn at all næringsvirksomhet i nordområdene skal være økonomisk, miljømessig og samfunnsmessig bærekraftig. Vi må bli bedre til å finne løsninger der ny virksomhet gir gevinster for både miljø og samfunn, samtidig som bedriftene får

riktig avkastning på sine investeringer. Regjeringens satsing på grønn konkurransekraft er et viktig bidrag til dette.

Aktørene i Nord-Norge har unik kompetanse og erfaring med hvordan man kan drive bærekraftig næringsvirksomhet i nordområdene. Denne kompetansen er et konkurransefortrinn norske bedrifter bør utnytte enda bedre.

Næringsvirksomhet kan i noen tilfeller komme i konflikt med miljøhensyn, med hverandre og med andre interesser. Et godt regelverk som ivaretar miljøhensyn og andre interesser, er sammen med god arealplanlegging avgjørende for at ulike hensyn ivaretas på en best mulig måte.

Samiske interesser

Regjeringen er opptatt av å ivareta samiske interesser. Samer har gjennom reindrift, fiske og andre tradisjonelle utmarksnæringer i århundrer utnyttet områder i nord på en bærekraftig måte. Reindriften og tradisjonelle samiske utmarksnæringer er viktige i nordområdene. De har vært og er en sentral del av grunnlaget for samisk kultur og samfunnsliv. Regjeringens mål er at storsamfunnets vekst og verdiskaping skal eksistere side om side med de samiske tradisjonelle næringene som også bidrar til viktig verdiskaping. Regjeringen legger fram en stortingsmelding om reindriften våren 2017.

Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem. Konsultasjonene skal foregå i god tro og med målsetting om å oppnå enighet om foreslåtte tiltak. Dette følger av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Regjeringen og Sametinget inngikk i 2005 en egen avtale

REINSDYR-CARPACCIO FOTO: MATPRAT

om prosedyrer for konsultasjoner, som konkretiserer plikten i ILO-konvensjonen. Statlige myndigheter kan også ha en plikt til å konsultere med andre samiske interesser i tillegg til Sametinget. Det gjelder særlig i saker som direkte berører samiske næringer, slik som reindriften. Regjeringen vektlegger å ha en god dialog med Sametinget og andre samiske interesser også i saker hvor det ikke er konsultasjonsplikt.

LEDEDE SJØMATNASJON

Norge er en ledende sjømatnasjon. Sjømatnæringen i nord spiller en vesentlig rolle i dette. I Nordland, Troms og Finnmark landes i underkant av 42 prosent av totalt landet kvantum fisk i Norge. 77 prosent av all torskefisk som landes i Norge landes i Nord-Norge, mens tilsvarende andel for pelagisk fisk er 15 prosent. Målt i førstehåndsverdi landes over halvparten av fisken i Nord-Norge.

Om lag halvparten av landets 11 000 fiskere og om lag 56 prosent av landets 6 000 fiskefartøy er registrert i de tre nordligste fylkene. Norsk sjømatindustri består av i underkant 440 bedrifter som til sammen utgjør om lag 10 000 årsverk. Nesten halvparten av bedriftene er lokalisert i de tre nordligste fylkene. Sjømatnæringen i Nord-Norge har hatt betydelig vekst de senere årene, og har en produktivitetsutvikling som er bedre enn for resten av landet.

Regjeringen la i 2015 fram en nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter hvor urfolks rettigheter er nevnt spesielt. Det er viktig at norske bedrifter gjør seg kjent med disse retningslinjene samt OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv.

REGJERINGEN VIL:

- Legge til rette for en god og tidlig dialog mellom industrielle næringsaktører, samiske interesser, lokale myndigheter og lokalbefolkning

Muligheter og utfordringer i nordnorsk næringsliv

Det går gjennomgående godt for næringslivet i nord. Arbeidsledigheten er lavere enn i resten av landet, nordnorske bedrifter eksporterer stadig mer, og den økonomiske veksten er klart høyere enn i resten av landet.

Regjeringens næringspolitikk er godt hjulpet av kronekurs og gode priser på viktige råvarer. Nord-Norge har i dag voksende og sterke vareeksporterende næringer. Det er store variasjoner innad i landsdelen, men sammenlignet med Sør-Norge setter fiskeri- og havbrukssektoren et tydelig preg på landsdelen både med hensyn til omfang og vekst. Forretningmessig tjenesteyting derimot, utgjør en relativt mindre andel av den nordnorske økonomien, særlig sammenlignet med storbyregioner i sør.

Håndfaste muligheter ligger foran oss. I konjunkturbarometret for Nord-Norge er det gjort en optelling av forventede investeringsprosjekter i Nord-Norge. De neste åtte årene er det identifisert 580 investeringsprosjekter for til sammen 635 mrd. kroner. Om lag halvparten av dette er knyttet til offshore aktivitet. Offentlige investeringer i infrastruktur og offentlige bygg utgjør deretter en vesentlig del. I tillegg kommer private investeringer vi ikke kjenner omfanget av. Det er et viktig mål at prosjektene skal gi ringvirkninger og en samfunnsmessig, miljømessig og økonomisk bærekraft for landsdelen. Infrastrukturinvesteringer gir også føringer for hvor fort en grønn omstilling kan skje.

Sentrale næringer i nord

Havnæringene er særlig viktige for verdiskapingen i nord. De tradisjonelle havnæringene er fiskerinæringen, oppdrettsnæringen, petroleumsnæringen og maritim næring. Disse og nye havnæringer, som marin bioteknologi, energi, mineraler på havbunnen, sjøtransport og havbasert turisme, har et betydelig framtidig potensial.

Det er høy etterspørsel på verdensmarkedet etter sjømat. Villfisknæringen har gode priser og lønnsomhet. Det er

VINTERTURISMEN vokser i Nord-Norge. Her fra Kirkenes Snøhotell. FOTO: KIRKENES SNØHOTELL

forventet vekst i oppdrett. Den økende aktiviteten og verdiskapingen i sjømatnæringen gir positive ringvirkninger i mange lokalsamfunn langsmed kysten. Bærekraftig forvaltning av fiskeriene og et bærekraftig havbruk, samt tilgang og kvalitet på råstoffet, er av stor betydning for utviklingen av hele verdikjeden. Omstillingsevne og innovasjon, ikke minst ved hjelp av automatisering, merkevarebygging og leverandørutvikling, er viktige stikkord for framtidig lønnsomhet og vekst. Matsikkerhet vil bli et viktig hensyn. Oppdrett av nye arter, utnyttelse av restråstoff og bioprospektering åpner nye vekstmuligheter. Regjeringens havstrategi vektlegger potensialet for vekst som ligger i et større samarbeid mellom Norges sterke havnæringer, med hensyn til kunnskap og teknologi, markedsarbeid og forvaltning.

En framtidig bioøkonomi som baserer seg på mer bærekraftig, effektiv og lønnsom bruk av fornybare biologiske ressurser beskrives i regjeringens bioøkonomistrategi. Utvikling av ressurser fra skogbruk, landbruk, oppdrett og fiskeri kan hver for seg og sammen gi grunnlag for nye lønnsomme bioøkonomibedrifter. Nord-Norge har sterke fortrinn særlig innenfor den blå bioøkonomien, med nærhet til havområder med store ressurser av høy kvalitet.

De senere år har petroleumsvirksomheten beveget seg nordover, og Barentshavet er etablert som en fullverdig

petroleumsprovins. Fra og med 2016 produseres det både olje og gass i Barentshavet. Regjeringen har ført en aktiv og forutsigbar politikk for tildeling av areal gjennom konsesjonsrundene for å sikre effektiv utforskning også i nord. Nær halvparten av de forventede uoppdagede ressursene ligger i Barentshavet, men det er fortsatt store områder på norsk sokkel der geologien ikke er tilstrekkelig kartlagt. Regjeringen vil styrke geologisk kartlegging, både av petroleumssressurser og mineralforekomster. Utnyttelse av lønnsomme ressurser kan danne grunnlag for verdiskaping, vekst og framtidige lønnsomme arbeidsplasser i Nord-Norge. Landsdelen har stor produksjon av vannkraft og potensial for annen fornybar energi.

Ønsket om å oppleve naturen på Svalbard og i Nord-Norge er økende og veksten i reiselivsnæringen har de senere årene vært stor. Næringen anslås nå å sysselsette like mange som hele fiskeri- og havbruksnæringen. Veksten kommer fra alle verdensdeler. Mest av alt vokser det asiatiske segmentet. Reiselivet i nord er primært basert på de unike naturopplevelsene og må derfor være i tråd med en bærekraftig bruk av naturen. Regjeringen har lagt fram Meld. St. 19 (2016-2017) – *Opplev Norge – unikt og eventyrlig*, og i januar 2017 ble det lagt fram en strategi for det landbruks- og reindriftsbaserte reiselivet.

I en tid med behov for omstilling og utvikling av nye næringer og aktivitet i Longyearbyen, vil det i tillegg til utviklingspotensial innenfor reiseliv, være forretningsmuligheter på andre områder som logistikk og romrelatert virksomhet. Forskning og høyere utdanning vil også i framtiden være en av bærebjelkene i samfunnet på Svalbard. Innenfor rammen av de overordnede målene i norsk svalbardpolitikk, miljøregelverket og målene for miljøvernet på Svalbard er det muligheter for videre utvikling. Det skal utarbeides en egen nærings- og innovasjonsstrategi for Svalbard. Målet med strategiarbeidet er å innhente innspill og vurderinger fra ulike aktører ikke minst i Svalbard-samfunnet som grunnlag for en gjennomgang av hvilket potensial som finnes for næringsutvikling på Svalbard på lengre sikt. Nærings- og fiskeridepartementet vil lede strategiarbeidet. Det tas sikte på å legge fram strategien i løpet av 2017, jf. Meld. St. 32 (2015-2016) *Svalbard*.

RINGVIRKNINGER AV SNØHVITUTBYGGINGEN

Utbyggingen av Snøhvit LNG (2002-2008) har skapt store lokale ringvirkninger for Hammerfestregionen. På det meste har 2500 personer vært i arbeid under anleggsvirksomheten. Drift, vedlikehold, modifikasjon og støttetjenester til Snøhvit har skapt 400 varige arbeidsplasser, der tre fjerdedeler er rekruttert fra Nord-Norge. Statoils driftsorganisasjon er på 340 ansatte. 680 LNG-laster har hittil gått fra Snøhvit. Totalt ble det levert varer og tjenester for 1,74 mrd. kroner fra Hammerfestregionen i 2015 («Levert 2015», Kunnskapsparken Bodø).

Følgforskingsanalyser viser at Snøhvit-utbyggingen har snudd en negativ befolknings- og sysselsettingsutvikling i Hammerfest. Det har vært en kraftig ekspansjon i boligbyggingen i Hammerfest, og de kommunale inntektene har økt betydelig. Det er gjort omfattende investeringer i opprustning av skolebygg, infrastruktur og utbygging av kulturtilbud. Snøhvit-utbyggingen har skapt kompetanseoppbygging i regionen, noe som påvirker også andre næringer. Hammerfest kommune har jobbet systematisk på flere områder over tid. Dette kan være kilde til inspirasjon og læring også for andre kommuner.

Leverandørutvikling for petroleumssektoren i Nord-Norge (LUNN) – en erfaring å bygge videre på

LUNN ble etablert i 2008 på initiativ fra Statoil, Forskningsrådet og Innovasjon Norge. Programmet ble avsluttet i 2016. Målsettingen var å bidra til utvikling av en kompetent, solid og konkurransedyktig nordnorsk leverandørindustri som tilbyr produkter til petroleumsindustrien og beslektet virksomhet nasjonalt og internasjonalt. Totalt i

I dag går 80 prosent av skipstrafikken i Arktis i eller gjennom områder der Norge har ansvaret for søk- og redningsberedskapen. Tendensen de senere årene viser at aktiviteten generelt øker. Mindre havis gjør stadig mer av kyst- og havområdene i nord, særlig rundt Svalbard, tilgjengelige gjennom større deler av året. Denne utviklingen vil trolig fortsette. Dette gjelder særlig maritim aktivitet, som skipstrafikk, fiskeri, havbruk og cruiseturisme.

Nordnorsk industri har sterke industrielle miljø og tilgang på rike naturressurser. Prosessindustrien har allerede kommet langt når det gjelder å ta i bruk klimavennlige løsninger og tilpasse seg særnorske miljøkrav for energieffektivisering, gjenbruk og utslippsreduksjoner.

Mineraler og metaller inngår i store deler av global vareproduksjon og vil være en nødvendig innsatsfaktor i framtidens teknologier. Mineralvirksomhet har vært en viktig næring i Nord-Norge og det er potensial for framtidig vekst og verdiskaping. Mineralkartlegging alene

programperioden har det vært mer enn 400 deltakere i programmet fordelt på klynger, bedrifter og enkeltpersoner. Sentrale temaer som ble belyst var helse, miljø og sikkerhet, kvalitetskontroll og kvalitetsledelse, Statoils innkjøpsstrategier og erfaringsoverføring fra bedrifter som har lyktes i petroleumsmarkedet. Det ble også gitt individuell oppfølging og tilpassede kompetansehevende tiltak. Ifølge Statoil har dette programmet mye av æren for at de nordnorske bedriftenes andel av leveransene har økt med 30 prosent. LUNN har ikke virket i et vakuum, men i samspill med andre tiltak for å øke ringvirkningene av petroleumsvirksomheten i Nord-Norge.

De sentrale erfaringene en kan trekke fra LUNN er:

- Programmet må være forankret hos utbyggerne.
- Det må bygge på et bredt sammensatt partnerskap, med utbyggere og hovedleverandører i sentrum.
- Virkemiddelapparatet ved Innovasjon Norge og Norges forskningsråd må ta aktiv del i programmet for å kunne trekke på ordninger og virkemidler.
- Leverandørutvikling krever langsiktig arbeid og et program må gå over flere år.
- Kompetanseheving mot petroleumsbransjen gir også kompetanseheving mot andre bransjer.
- Mobilisering av potensielle leverandører bør stå i stil med volumet i de relevante markedene.

I en regional og nasjonal innsats for utvikling av nye, konkurransedyktige leverandørmiljøer innenfor sentrale vekstnæringer i nord, vil erfaringene fra LUNN ligge til grunn.

ROBOT I FISKEFOREDLINGSANLEGG, Automatisering er på full fart inn i sjømatnæringen. Her fra Brødrene Karlsen på Husøy utenfor Senja der en robot erstatter to personer som tømte omlag 30 tonn laks per dag. Automatiseringsprosjektet er et samarbeid mellom campus Narvik (Universitetet i Tromsø), norske og svenske leverandører og studiesenteret på Finnsnes. Skattefunn har vært brukt til å lette finansieringen. FOTO: VINCENT FLEISCHER, KMD

er ikke tilstrekkelig for å skape vekst i mineralnæringen. Gode og forutsigbare reguleringer er viktig og regjeringen er opptatt av effektive planprosesser. Mineralloven skal evalueres og et regelverk for mineralutvinning på havbunnen skal på plass. I forbindelse med evalueringen av mineralloven skal forslagene fra samerettsutvalget vurderes.

Internasjonalisering og markedsorientering

Alle disse næringene har gode forutsetninger for å vokse ytterligere i årene framover. Relasjoner med de landene der markedene finnes, enten det gjelder Kina, EU eller USA er av stor betydning. Normaliseringen av forholdet til Kina vil for eksempel få direkte konsekvenser for både eksportbedrifter og reiselivsbedrifter i nord. De nære områdene i Russland, Finland og Sverige er særlig viktige for både gjensidig handel og annet nærings samarbeid i regionen. Kontakten over grensene bl.a. gjennom Barents-samarbeidet og Interreg, legger til rette for økonomisk integrasjon og utvikling av ny lønnsom forretning over grensene i nord. Interreg-prosjektet *Visit Arctic Europe* har som mål å markedsføre Nord-Norge og svensk og finsk Lappland som én reiselivsdestinasjon. Dette er eksempel på hvordan lokale bedrifter i de tre landene kan stå sammen for å bedre sin felles konkurransevne i et globalt marked. I oppfølgingen av rapporten *Vekst fra Nord* utforsker Norge, Sverige og Finland hvordan de kan utnytte komplementariteten i hverandres sterke næringer - som LNG, gruvedrift og ulike kaldt-klima-teknologi - til å fremme bærekraftig vekst i hele regionen

En utfordring for den videre utviklingen i Nord-Norge er at de sterke næringene har en nær tilknytning til naturressurser, samtidig som begrenset bearbeiding og mar-

kedsorientering gjør at en stor andel av verdiskapingen i disse næringene skjer utenfor landsdelen. Videre vekst betinger tilgang på tilstrekkelig og relevant kompetanse i arbeidsmarkedet. Automatisering og digitalisering kan effektivisere arbeidsintensive prosesser. En tredje utfordring er at bedriftene forsker forholdsvis lite og har lav andel ansatte med forskerkompetanse. Brobygging mellom akademia og bedrifter vil være vesentlig. Tilgang på kapital er også en viktig forutsetning for utvikling og omstilling av næringslivet. Mye tyder på at det i sum ikke er mangel på kapital i Norge, men særlig små og mellomstore bedrifter kan tidvis oppleve det som utfordrende å få kontakt med investeringsvillig kapital. Regjeringen vil nå sette ned et offentlig utvalg som skal vurdere om forventet lønnsomme prosjekter i Norge har tilstrekkelig tilgang til kapital.

Grønn omstilling i nord

Utviklingen av lav- og nullutslippsteknologier går raskt. Sammen med en styrket klimapolitikk vil dette påvirke rammene for økonomisk aktivitet og markedene for råvarer og produkter som produseres også i nordområdene. Varer og tjenester som er klimavennlige kan i økende grad få et konkurransefortrinn, mens høye utslipp kan bli en stadig større ulempe. Disse utviklingstrekkene gir muligheter for vekst i næringer som fornybar energi, industriproduksjon med lave utslipp, fiskeri og havbruk. Samtidig bidrar lange avstander, kaldt klima og et energi- og transportkrevende næringsliv til relativt sett høye utslipp. Omstilling må derfor til, slik at regionene i nord kan opprettholde god konkurransevne i overgangen til lavutslippssamfunnet. Lavutslippsløsninger og utvikling av infrastruktur som bidrar til reduserte utslipp blir i denne sammenheng viktig. Regjeringen vil derfor fortsette å tilby risikokapital

NYTTIG CO₂-UTSLIPP? Finnfjord AS bruker CO₂ fra ferrosiliciumprosessen til å produsere alger. Algene skal testes som laksefor. Prosjektet skjer i samarbeid med Universitetet i Tromsø. Professor Hans Chr. Eilertsen fra Universitetet i Tromsø viser fram 6000 liter-tanken. Finnfjords ambisjon er å bli verdens største ferrosiliciumprodusent uten CO₂-utslipp.

FOTO: FINNFJORD AS.

gjennom Miljøteknologiordningen til bedrifter som ønsker å utvikle nye produkter med miljøgevinster.

Når Nord-Norge totalt sett går godt, er det viktig å være bevisst de store forskjellene fra region til region og fra sted til sted innenfor landsdelen. Gode strategier for videre vekst og næringsutvikling må ta høyde for de spesifikke forholdene og ulike former for kompetanse rundt i landsdelen. Samtidig er et sterkere samarbeid, både på tvers i Nord-Norge, og med de beste miljøene utenfor landsdelen, nødvendig for å utløse det vekstpotensialet som finnes.

NÆRINGSSPESIFIKKE TILTAK:

- Ta sikte på å implementere det nye vekstsystemet for lakse- og ørretoppdrett og gjøre første kapasitetsvurdering i 2017
- Utarbeide en strategi for utnyttelse av restråstoff der målet er økt verdiskaping. Det skal også utarbeides en strategi for helårslige arbeidsplasser i fiskeindustrien
- Ferdigstille et nytt forslag til forskrift om uttak og utnytting av genetisk materiale (bioprospekteringsforskriften)
- Legge til rette for at petroleumsvirksomheten i Norskehavet og Barentshavet kan gi lønnsomme ringvirkninger lokalt og regionalt. Arbeidet skal skje gjennom dialog og samspill mellom lokale og regionale myndigheter og næringsliv, basert på regionale planer og strategier
- Styrke geologisk kartlegging, både kartlegging av petroleumssressurser og mineralforekomster.
- Videreutvikle reiselivsnæringen med vekt på lønnsomhet og bærekraftig forvaltning av natur og kultur, jf. Meld. St. 19 *Opplev Norge – unikt og eventyrlig* og *Strategi for reiseliv basert på landbrukets og reindriften sine ressurser*
- Legge til rette for at det utarbeides besøksstrategier for nasjonalparkene, med mål om at alle nasjonalparker har en besøksstrategi innen 2020, jf. Meld. St. 19 *Opplev Norge – unikt og eventyrlig*.
- I nær dialog med reiselivsaktørene ta et samlet grep for å legge bedre til rette for reiselivet innenfor det såkalte Forvaltningsområde 10 på Svalbard, som bl.a. omfatter Isfjord-området og nærområdene rundt lokalsamfunnene [jf. Meld. St. 32 (2015–2016) *Svalbard*].

REGJERINGENS HAVSTRATEGI, «NY VEKST, STOLT HISTORIE»

Norge er i dag en av verdens ledende havnasjoner. Havnæringenes bidrag til verdiskaping og sysselsetting i Norge er betydelig. Samlet gir petroleumsnæringen, maritim næring og sjømatnæringen arbeid til over 250 000 mennesker og skaper verdier for 760 mrd. kroner. Næringene står for om lag 70 prosent av våre eksportinntekter. Havnæringenes bidrag til sysselsetting og verdiskaping er viktig i de tre nordligste fylkene. I Finnmark står havnæringene for 39 prosent av fylkets totale verdiskaping.

Målet med regjeringens havstrategi er å bidra til størst mulig samlet verdiskaping i havnæringene basert på bærekraftig bruk av havets ressurser. Strategien synliggjør mulighetene som finnes for næringsaktivitet i havet, og har særlig oppmerksomhet mot å styrke samspillet samt kunnskaps- og erfaringsoverføringen mellom havnæringene. Regjeringen vil:

- bidra til gode rammebetingelser gjennom å videreføre og videreutvikle en effektiv, forutsigbar og kunnskapsbasert regulering av havnæringene.
- legge til rette for kunnskaps- og teknologiutvikling i havnæringene gjennom forskning, innovasjon, utdanning og kompetanse.
- styrke de norske havnæringenes internasjonale konkurransekraft gjennom å bistå i arbeidet med markedsadgang, internasjonalisering og profilering av havnæringene.

OLJE OG GASS I NORD. Melkøya, Statoil. FOTO: OLE JØRGEN BRATLAND

Økt verdiskaping i nordnorske bedrifter basert på landsdelens ressurser

Fra Nord-Norges egne aktører⁷ uttrykkes det en klar ambisjon om at videre vekst må basere seg på en bedre utnyttelse av de ressursene landsdelen besitter, både i form av kompetanse og naturressurser. I Nordland kaller de det å klatre i verdikjedene. Regjeringen stiller seg bak en slik ambisjon.

Økt lønnsom bearbeiding av råvarer, sterkere merkeva-rebygging, utvikling av leverandører, for eksempel innenfor forretningsmessig tjenesteyting er sentrale elementer i arbeidet med å fremme bærekraftig næringsutvikling i nord. Det samme er et sterkere samarbeid mellom næringslivet og utdannings- og forskningsmiljøene for å øke tilgangen til relevant forskning og kompetanse. Etablering av nye næringer vil være enklere om man kan utnytte eksisterende kompetanse, leverandørmiljøer, markedskanaler, eller andre regionale fortrinn.⁸ Slik kan konkurransekraft og omstillingsevne til eksisterende nordnorske bedrifter styrkes. Svingninger i internasjonale markeder og nye teknologier gjør at evne til omstilling bør stå helt sentralt.

Den nye bioøkonomien og den sirkulære økonomien vil kunne fremme slektskap og mobilitet mellom næringene ved at avfall og biprodukter fra én type industri vil kunne inngå som ressurs og råstoff for annen type industri. Regjeringens satsing på grønn konkurransekraft vil understøtte en slik utvikling, for eksempel innenfor maritim sektor og fornybar energi. Digitalisering og automatisering gjør at næringer vil endres og gi rom for både nye produkter og mer effektive

produksjonsprosesser. Eksempelvis har oppdrettsnæringen og metallindustrien felles ambisjon om effektive prosesser gjennom robotisering og automatisering. I en landsdel der tilgang på arbeidskraft er en utfordring gir slike teknologiske skift muligheter som bør utnyttes.

Forventet vekst i næringer som reiseliv, oppdrett, petroleum og offentlig infrastruktur kan få større ringvirkninger dersom man retter innsatsen mot utvikling og kvalifisering av konkurransedyktige leverandørmiljøer. I en del tilfeller kan det være lettere å gi større kontrakter til regionalt næringsliv dersom leverandørmiljøene er godt koordinert og kjent med innkjøpers krav.

Over flere år er det gjort et systematisk arbeid i regi av Statoil, Innovasjon Norge og Forskningsrådet (se boks). Regjeringen ønsker å bygge videre på de erfaringene som er gjort her, i arbeidet med å utvikle flere, konkurransedyktige leverandørmiljøer innenfor andre vekstnæringer i nord.

All erfaring tilsier at private kapitaleiere i hovedsak kan forventes å investere penger og tid i områder de har kompetanse på. Tilgang på kapital er en viktig forutsetning for utvikling og omstilling av næringslivet.

Nordnorske bedrifter forsker mindre enn bedrifter ellers i landet (Forskningsrådet, 2016). Det er relativt få personer med forskerkompetanse i disse bedriftene, og bedrifter og forskningsmiljøer samarbeider mindre enn hva som er vanlig i andre deler av landet. Hvilket samarbeid man har mellom forskningsmiljøer og næringsliv påvirker regionens evne til å omstille seg.⁹

En strategi for økt verdiskaping i Nord-Norge bør derfor legge til rette for et bedre samarbeid mellom FOU-miljøene og næringslivet. Når slik samarbeid skjer på områder der bedriftene har forutsetninger for å bidra med erfaringsbasert kunnskap og finansiering av prosjekter, vil trolig også forskningen lettere kunne bidra med løsninger som styrker bedriftenes konkurransevne.

Det finnes flere ordninger som kobler akademia og bedrifter. Forskningsrådet skal være pådriver for utvikling, spredning og bruk av forskningsbasert kunnskap for å få til mer verdiskaping. Dette arbeidet er viktig i Nord-Norge. Fylkeskommunenes regionale forskningsfond har en særlig rolle i å få fram gode forskningsprosjekter som både holder høy vitenskapelig kvalitet og understøtter landsdelens strategier for spesialisering og differensiering. Innovasjon Norge har viktige oppdrag fra fylkeskommunene og har flere kontorer i landsdelen som skal utløse næringsmessige muligheter ved å legge til rette for flere gode gründere, vekstkraftige bedrifter og innovative næringsmiljøer. Både Innovasjon Norge, Forskningsrådets regionale satsing og Sivas næringshager og inkubatorer skal støtte opp under fylkeskommunenes strategier i nord.

REGJERINGEN VIL:

- Styrke utviklingen av nordnorske leverandørmiljøer ved å etablere et leverandørutviklingsprogram via Innovasjon Norge med fokus på Nord-Norge
- Styrke brobyggingen mellom nordnorske forskningsmiljøer og bedrifter. Tematisk innretning skal bygge på regionenes strategier for næringsutvikling og innovasjon
- Vurdere en endret innretning på det uopprettede såkornfondet, eller alternative virkemidler med lignende formål
- Samarbeide med regionale myndigheter om utvikling av gode praksiser for hvordan legge til rette for attraktive lokalsamfunn, næringsutvikling og inkludering av tilflyttere.

Staten skal understøtte regionens næringspolitiske mål

Regjeringen vil styrke den regionale planleggingen og samordningen av lokale, regionale og statlige aktører. Fylkeskommunene må bruke plan- og bygningsloven mer aktivt som verktøy for å gi retning til samfunnsutviklingen, jf. Prop. 84 S (2016/2017). Departementene vil pålegge sine underliggende etater aktiv og forpliktende deltakelse i regionale planprosesser og å delta som aktive partnere ved oppfølging av planene, også gjennom avtaler. For å sikre at det legges effektivt til rette for næringsutvikling på områder med vekstpotensial vil regjeringen også gjennomgå samarbeidet mellom statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter på disse områdene. Arbeidet vil forankres i regionalt nordområdeforum.

Regjeringen har ansvar for den nasjonale næringspolitikken. Fylkeskommunene har en viktig rolle i å legge

premisser for hvordan det statlige virkemiddelapparatet med Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva fremmer økt verdiskaping i nord. Fylkeskommunene har selv ansvar for viktige sektorer som utdanning, samferdsel og næringsutvikling i sin region. Fylkeskommunenes arbeid med strategier for såkalt *smart spesialisering* er et godt rammeverk for en effektiv samordning av innsatsen. Et tett samarbeid og effektiv arbeidsdeling mellom regionale myndigheter, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva er viktig for at nordnorske bedrifter skal få gode vilkår for nyskaping og fornyelse.

Nordland fylkeskommune har vært tidlig ute med å utvikle en regional strategi for forskning, utvikling og innovasjon basert på EUs rammeverk *smart spesialisering*. Finnmark og Troms følger raskt etter. Dermed følger Nord-Norge beste europeiske praksis for utforming av slike strategier. Regjeringen vil støtte opp under dette strategiarbeidet (se boks).

Det er viktig at ulike planer, inkludert kystsoneplaner er oppdaterte. Presset på arealene og miljøet i kystsonen er stort. For å redusere konflikter i kystsonen kreves det solid planlegging fra kommunene, i samarbeid med fylkeskommunene, for å sikre både dagens og framtidens behov. Regjeringen vil utarbeide god veiledning og kartverktøy for kystsoneplanlegging og legge til rette for en aktiv planlegging i fylker og kommuner langs kysten. Det vil sikre en likere praktisering, blant annet av hvordan miljøhensyn skal ivaretas.

Staten har omfattende virksomhet i nord og betydelige reguleringer av de sektorene som har vekstpotensial i Nord-Norge. Etatene på ulike sektorområder har stor påvirkning på næringsutviklingen. Eksempler er Sjøfartsdirektoratet, Kystverket, Fiskeridirektoratet, Mattilsynet, Avinor, NAV

REGIONALE STRATEGER

Smart spesialisering er et rammeverk for næringsutvikling etablert av EU, der regioner tar utgangspunkt i sine særegne og stedsbaserte forutsetninger for å drive fram innovasjonsbasert vekst.

Smarte regionale strategier etablerer en ramme for koordinering og regional planlegging av forsknings- og innovasjonspolitiske virkemidler. Metoden forutsetter at et bredt spekter av aktører kobles inn. Analysene tar utgangspunkt i regionens komparative fortrinn og identifiserer mulige innovasjonsområder som kan styrke regionen. Målet er å få fram noe nytt som samtidig er beslektet med det som er vellykket og til stede fra før i regionen.

Det er flere fellestrekk mellom rammeverket for smart spesialisering og hvordan fylkeskommunene jobber med å utvikle regionale planer med plan- og bygningsloven som rammeverk.

Flere fylkeskommuner tar nå i bruk smart spesialisering. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i samarbeid med fylkeskommunene etablert en nasjonal arena for gjensidig læring, erfaringsutveksling og kunnskapsbygging om hvordan smart spesialisering rammeverket kan tas i bruk i en norsk kontekst. Dette gjøres gjennom Verksted for regional utvikling som ble startet i 2016. Departementet vil i samarbeid med fylkeskommunene også vurdere å utvikle en norsk veileder for smart spesialisering.

eller fylkesmannsembetene. Næringslivet selv, fylkeskommunene og kommunene har også helt sentrale roller. Det er viktig at relevante statlige sektormyndigheter arbeider godt sammen med fylkeskommunene og næringslivet. Godt strategi- og planarbeid fra fylkeskommunenes side er beste måte å sikre dette på. Samtidig vil regjeringen arbeide for at statlige virksomheter med særlig relevans for vekstnæringene i nord, tar bedre del i slikt arbeid regionalt.

Når industrielle næringsinteresser kommer til, kan det oppstå interessekonflikter, både når det gjelder bruken av områdene og miljøpåvirkning. Rammene for avveininger ligger i miljø- og sektorregelverkene. Samtidig har arealplanlegging, inkludert kystsoneplaner en helt sentral rolle her. Kystsoneplaner er mange steder ikke oppdaterte. På havet legger forvaltningsplanene overordnede rammer for samordning av aktiviteter. Regjeringen er opptatt av at man finner bærekraftige løsninger og bidrar til å redusere konfliktene

og ulempene så mye som mulig. For å sikre urfolksinteressene trenger vi en god og tidlig dialog mellom industrielle næringsaktører, reindriftsinteresser, lokale myndigheter og lokalbefolkningen. De industrielle aktørene har selv et ansvar for at dialogen med samiske interesser blir ivaretatt.

REGJERINGEN VIL:

- Identifisere og fjerne unødvendige hindre for vekst ved å gjennomgå hvordan statlig sektormyndigheter nasjonalt og regionalt samarbeider på et utvalg vekstnæringer i nordområdene
- Utarbeide god veiledning og kartverktøy for kystsoneplanlegging og legge til rette for en aktiv planlegging i fylker og kommuner langs kysten
- Styrke regional planlegging og statens deltakelse og oppfølging av regionale planer

Elever ved Vadsø videregående skole. FOTO: EKATERINA GOLITSYNA

Ledende på kunnskap

– og god kobling til næringslivets behov

MÅL:

- Norge skal være ledende på kunnskap om, for og i nord
- Tilgangen til kunnskap og kompetanse skal bedres for å øke innovasjonsevnen og verdiskapingen i næringslivet i nord
- Kvaliteten og gjennomføringen i hele utdanningsløpet skal styrkes

En kunnskapsbasert nordområdepolitikk

Kunnskap er en grunnleggende forutsetning for en vellykket nordområdepolitikk. Som polarnasjon med sterke interesser i nordområdene skal Norge fortsatt være blant de ledende nasjoner når det gjelder kunnskap om, for og i nord. Vår ressurs- og miljøforvaltning, næringsaktivitet og samfunnsutvikling i nordområdene skal være basert på et godt vitenskapelig kunnskapsgrunnlag.

Internasjonale forskere ser til Norge både på grunn av vår unike geografiske plassering og norske forskningsmiljøers spisskompetanse på nordområdene. Samtidig utføres viktige deler av norsk nordområderelevant forskning i sterke fagmiljøer andre steder i Norge.

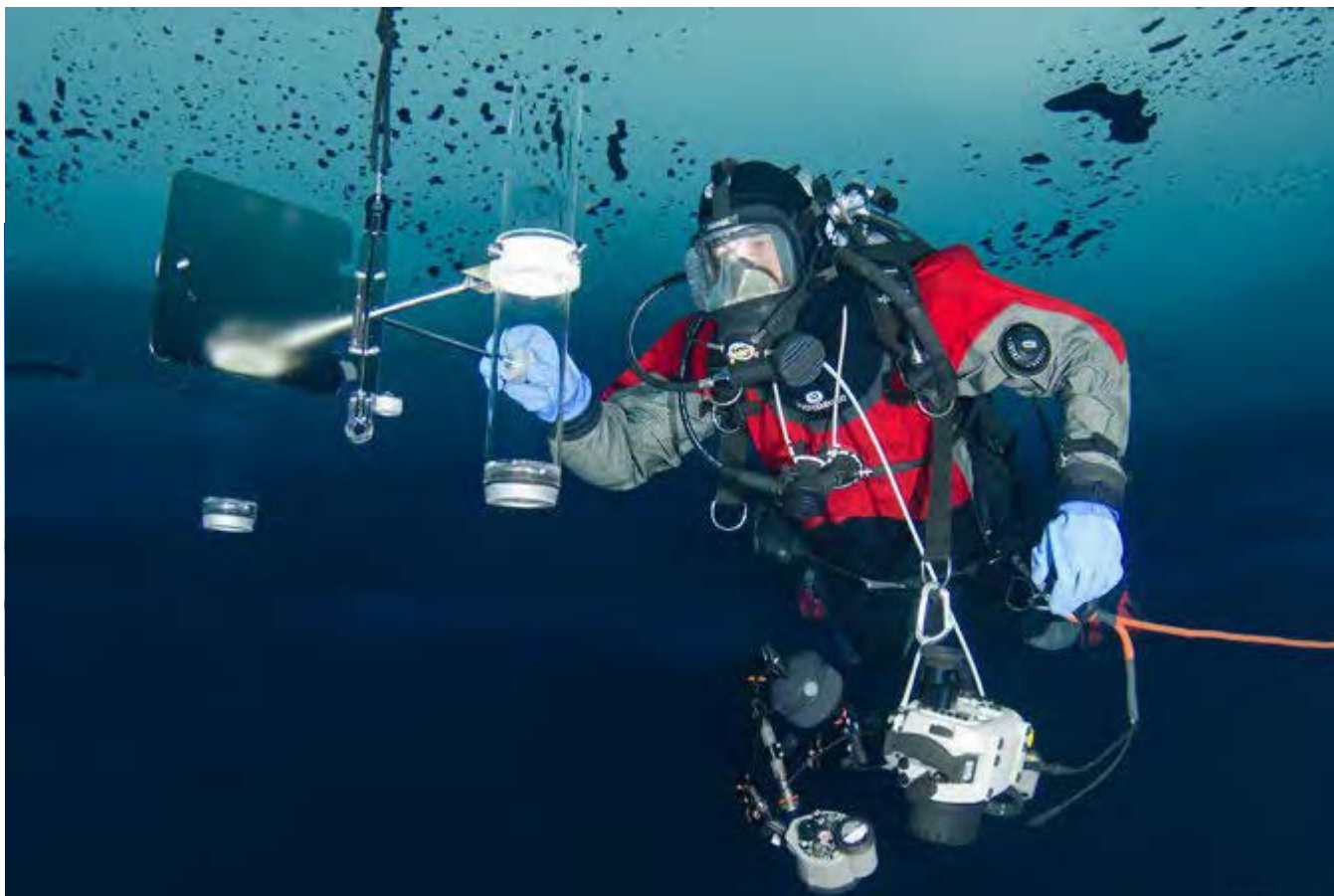
For å kunne levere fremragende forskning og delta i internasjonalt samarbeid på høyt nivå trenger vi sterke fagmiljøer. Gjennom sammenslåingene i strukturreformen for universitets- og høyskolesektoren har regjeringen bidratt til å styrke fagmiljøene i nord. Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet - og Nord universitet står i spissen.¹⁰ Samisk høyskole består som en egen høyskole, men skal samarbeide tett med andre institusjoner. Regjeringen har også satt i gang et

arbeid med en egen strategi for forskning og høyere utdanning på Svalbard med sikte på framlegging i løpet av 2017.

Vi trenger mer kunnskap om temaer som klimaendringer og miljø, naturressurser, geopolitikk, samfunnsutvikling, urfolk, næringsutvikling og grønn omstilling. Regjeringen legger til rette for sterke og synlige kunnskapsmiljøer. Vi vil fortsatt gi gode rammevilkår for norsk nordområdeforskning, slik at denne holder et høyt internasjonalt nivå. Norges forskningsråd er vår mest sentrale rådgiver i forskningspolitiske spørsmål. Forskningsrådet fordeler også betydelige midler til nordområdene i tråd med prioriterte områder i deres nordområdestrategi.¹¹

Hav, klima og miljø

Hav og klima står helt sentralt i nordområdeforskningen. Mer kunnskap om sammenhengene i havet, isforhold, geologi, biologisk mangfold og økosystemer er grunnleggende både for en helhetlig forvaltning av de nordlige havområdene og for næringsutvikling og verdiskaping. Kunnskapen skal økes om den samlede belastningen av økt menneskelig aktivitet, annen miljøpåvirkning og klimaendringene i nord, samt om forventede endringer i klima og miljø. I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (2015-2024)¹² og regjeringens havstrategi (2017)¹³ vektlegger regjeringen behovet for mer kunnskap om havet og klimaendringene, og understreker kunnskapens rolle for økt verdiskaping i havbaserte næringer. Nybygget på Framsenteret i Tromsø, byggingen av nytt isgående forskningsfartøy og forskningsprosjektet «Arven etter Nansen» er konkrete uttrykk for styrket satsing på hav-, klima- og miljøforskning i nord.

DYBDEKUNNSKAP FOTO: PETER LEOPOLD

Regjeringen vil arbeide for å styrke norsk deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid. Den store interessen for forskning på klimautviklingen i Arktis fører til et betydelig nærvær av internasjonale forskningsmiljøer på Svalbard. Forskningssamarbeidet under Arktisk råd og i EUs forskningsprogrammer er sentralt for norske forskere, og leverer viktige bidrag til den internasjonale kunnskapsutviklingen om Arktis. Norsk nordområdeforskning er også

styrket gjennom aktiv mobilisering til EUs forsknings- og innovasjonsprogram Horisont 2020.¹⁴

Det finnes allerede sterke og veletablerte miljøer i Norge med høy ekspertise på hav- og nordområdespørsmål. Regjeringen mener det er et potensial for bedre samordning og profilering av disse kompetansemiljøene i nord og vil i samarbeid med academia, forvaltning og næringsliv

FRAM - NORDOMRÅDESENTER FOR KLIMA- OG MILJØFORSKNING

Framsenteret består av 20 institusjoner med 500 forskere som driver med tverrfaglig forskning innen naturvitenskap, teknologi og samfunnsvitenskap. Senteret formidler også ny kunnskap og miljøinformasjon om Arktis til forvaltning, næringsliv og publikum. I tillegg til forskningen i de ulike medlemsinstitusjonene samarbeider man om seks store forskningsprogrammer:

- Effekter av klimaendringer på fjord- og kystøkologi i nord
- Havisen i Polhavet, teknologi og avtaleverk
- Havforsuring og økosystemeffekter i nordlige farvann
- Effekter av klimaendringer på landbaserte økosystemer, landskap, samfunn og urfolk
- Miljøgifters effekt på økosystemer og helse
- Miljøkonsekvenser av ny næringsvirksomhet i nord (MIKON)

ARVEN ETTER NANSEN

Forskningsbehovene knyttet til endringer i økosystemer og økt menneskelig tilstedeværelse i Arktis er så omfattende, tverrfaglige og logistikkintensive at de sprenger rammene for hva enkeltinstitusjoner eller enkelte fagmiljøer kan utrette.

Åtte store norske forskningsinstitusjoner fra hele landet går derfor sammen i forskningsprosjektet *Arven etter Nansen* for å kartlegge og forstå problemstillinger rundt et Barentshav i endring. Målet med prosjektet er å skape en mer helhetlig forståelse av et arktisk øko- og klimasystem i endring, samt å legge et solid kunnskapsgrunnlag for forvaltning og bærekraftig næringsvirksomhet i den norske delen av Barentshavet. Initiativet kan være et viktig norsk bidrag til den internasjonale arktisforskningen. Det er bevilget 10 mill. kroner til prosjektet over statsbudsjettet 2017.

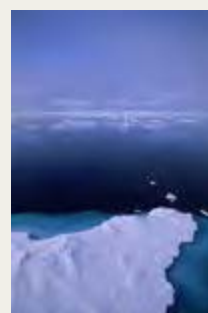

FOTO: RUDI CAEYERS, UIT

KRONPRINS HAAKON Norge møter framtiden med et nytt isgående forskningsfartøy Kronprins Haakon. Skipet vil kunne operere i de vanskelig tilgjengelige nordlige områdene av Barentshavet og i Polhavet, og dermed bidra til å framskaffe ny og viktig kunnskap. ILLUSTRASJON: HAVFORSKNINGSINSTITUTTET

vurdere hvordan dette potensialet kan utløses på best mulig måte. Regjeringen vurderer derfor å opprette et kompetansesenter for hav og arktiske spørsmål i Tromsø. I tillegg til økt samordning og profilering kan et slikt kompetansesenter bidra til å skape debatt og belyse nasjonale og globale utviklingstrekk som påvirker norske interesser og handlingsrommet Norge har som hav- og kystnasjon.

Kunnskap om næringsutvikling og samfunn i nordområdene

En bærekraftig samfunns- og næringsutvikling i nord må bygge på et godt kunnskapsgrunnlag om samfunn og økonomiske forhold. Viktige områder for forskning framover vil være kunnskap om hvordan næringslivet kan styrke sin omstillingsevne og konkurransekraft i et sårbart miljø, hvordan klimaendringer påvirker lokalsamfunn og urfolk,

NORSK-RUSSISK SAMARBEID OM FORSKNING OG OVERVÅKING AV MARINE RESSURSER I BARENTSHAVET

Barentshavet er et svært viktig område for høsting av marine ressurser som fisk, krabbe og reker. I Barentshavet deler vi fiskebestandene med Russland. Forskning og overvåking utføres der i samarbeid med Russland. Norges forsknings- og overvåkingsinnsats på marine ressurser utgjør om lag 165 mill. kroner pr år. Havmiljøet i Nord er i stadig utvikling og det kreves derfor et godt overvåkingsprogram for å sikre en bærekraftig forvaltning av ressursene. Overvåkings- og forskningstoktene i Barentshavet er blant verdens mest avanserte og overvåker alt fra plankton til hval. Havforskningsinstituttet leder arbeidet fra norsk side, og hvert år henter fire fartøyer prøver fra over 400 steder i Barentshavet.

og hva som skaper attraktive, grønne og mangfoldige lokalsamfunn i nord.

Det finnes sterke norske forskningsmiljøer på disse områdene både i Sør- og Nord-Norge. I nord leverer Nord Universitet, med Nordområdesenteret og Nordlandsforskning, viktig forskning. Det samme gjør Universitetet i Tromsø, i likhet med flere andre institusjoner. Samtidig gjennomføres det viktig forskning i regi av OECD, Arktisk

UNGDOM SETTER MOBILITET OG UTDANNING PÅ DAGSORDEN

Nordisk Ministerråd har nylig gjennomført foresightstudien *Future Regional Development Policy for the Nordic Arctic: Foresight Analysis 2013-2016*.¹⁵

Studien har gjennomført workshops i 12 utvalgte lokalsamfunn i nordiske arktiske regioner, og har lagt spesielt vekt på å fange opp framtidsperspektiver fra den unge befolkningen. Deltakere fra Hasvik, Kautokeino og Steigen var med i arbeidet. Mange la særlig vekt på at det er behov for godt utbygd infrastruktur, særlig den digitale. Sosiale medier og internett er en stor inspirasjonskilde. Mobilitet er helt avgjørende for å skaffe seg utdanning og arbeid. Flere ønsker sterkere utvikling av naturbasert turisme, blant annet med tilknytning til lokal kultur og mat, og havfiske. Deltakerne løftet også fram viktigheten av god integrering av innvandrere, for å dekke regionens behov for arbeidskraft.

SMARTBYEN BODØ

«Vi skaper verdens smarteste by, når vi bygger ny flyplass.»

«Ny by - ny flyplass» er et av Bodø- og Saltenregionens største utviklingsprosjekter. Prosjektet vil ha betydning for vekst og utvikling i fylket og landsdelen, men har også nasjonal betydning i et nordområdeperspektiv. Prosjektet har som mål å skape «verdens smarteste by».

Stortinget besluttet at Bodø Hovedflystasjon skal legges ned etter over 60 år med kampflybasedrift. Dette åpner for muligheten til å bygge den nye flyplassen lengre bort fra byen, og frigjøre arealer midt i sentrum, for by- og havneutvikling.

Prosjektet har skapt internasjonal oppmerksomhet, og Bodø er nå et pilotprosjekt for en ny, smart, kompakt og miljøvennlig fremtidsby i nordområdene. Når arealene frigjøres, åpner det for muligheten til å teste og utvikle nye metoder for innenfor energieffektivitet, transport og miljø ved bruk av «smarte» teknologiske løsninger. Prosjektet finansieres fra både private og offentlig midler, bl.a. fra Horisont 2020, Forskningsrådet, Interreg, Klimasatsmidler og regionale utviklingsmidler.

Bodø vant «Attraktiv by - Statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling» i 2016.

ILLUSTRASJON: BODØ KOMMUNE

Råd, Barentssamarbeidet, EU-programmer og Nordisk Ministerråd. Disse arbeidene er blant annet brukt i utarbeidelsen av denne strategien.

Forskning på samiske levekår, historie, kultur og språk er viktig for å bevare og styrke det samiske samfunnet, og forskningen spiller nært sammen med tradisjonell samisk kunnskap, ikke minst i spørsmål som gjelder natur- og ressursforvaltning.

For at Norge fortsatt skal være med å sette den internasjonale dagsordenen i nord trenger vi også forskning på geopolittikk og internasjonale relasjoner i Arktis. Forskningsprogrammet NORUSS under Norges forskningsråd har gitt oss viktig kunnskap om internasjonale relasjoner i nord, russisk arktispolitikk, internasjonal maritim lovgivning for den nordlige sjørute, og norsk-russisk petroleumssamarbeid i nord.

REGJERINGEN VIL:

- Styrke det tverrfaglige faggrunnlaget for forvaltning og næringsmessig utnyttelse av havområdene i nord ved å støtte forskningsprosjektet *Arven etter Nansen*
- Ferdigstille det nye forskningsfartøyet «Kronprins Haakon» høsten 2017
- Styrke utviklingen og utnyttelsen av infrastruktur for forskning og overvåking i Arktis
- Styrke kapasitet og kvalitet i norsk arktisforskning gjennom å mobilisere til norsk deltakelse i EUs forskningsprogram Horisont 2020
- Videreføre forskning med nordområde relevans på et høyt nivå gjennom programmer og andre virkemidler i Forskningsrådet
- Videreføre forskning på klima- og miljøendringer i Arktis på et høyt nivå, som grunnlag for miljøforvaltning, langsiktig samfunnsplanlegging, næringsutvikling og forståelse av klimaendringenes globale konsekvenser
- Fortsette kartleggingen av havbunnen gjennom MAREANO-programmet
- Videreføre forskningen på miljøkonsekvensene av ny næringsvirksomhet i nord gjennom Framsenterets forskningsprosjekt MIKON
- Fortsatt støtte opp om nordnorske kompetansmiljøer for å bidra til at kunnskapen kommer til nytte for forskning og innovasjon i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning
- Vurdere å opprette et kompetansesenter for hav og arktiske spørsmål i Tromsø

ARCEX – KOMPETANSESENTER FOR PETROLEUMSVIRKSOMHET I BARENTSHAVET OG ARKTIS

Et forsknings- og kompetansesenter for petroleumsvirksomhet i Barentshavet og Arktis (ARCEX) ble etablert i 2004 ved Universitetet i Tromsø. ARCEX har som mål å framskaffe ny kunnskap om petroleumsressursene i Barentshavet, og utvikle kunnskap og metodikk for miljøvennlig leting. ARCEX samarbeider med sentrale oljeselskaper og forskningsmiljøer for å styrke denne kompetansen, og har etablert arbeidspakker som adresserer viktige problemstillinger for forskningen på området.

Tilgang på relevant kompetanse til arbeidsmarkedet

God utvikling og bruk av innbyggernes kompetanse og et utdanningssystem som gir unge et solid grunnlag er avgjørende for et livskraftig nærings- og samfunnsliv i Nord-Norge.

Nord-Norge er den landsdelen i Norge med størst ubalanse mellom tilbud av og etterspørsel etter arbeidskraft. Virksomheter i Nord-Norge har større problemer med å rekruttere kompetent og relevant arbeidskraft enn resten av landet. Samtidig er arbeidsledigheten i landsdelen lav. Mangelen på kompetent arbeidskraft gjelder særlig innenfor bygg og anlegg, industri, overnatting og servering.¹⁶ I offentlig sektor er mangelen på kvalifiserte lærere kritisk, noe som bidrar til å svekke kvaliteten i grunnskolen. Det er også stor mangel på personer med samiskspråklig kompetanse på en rekke fagområder. Tilgang på samiskspråklig arbeidskraft er en forutsetning for at samisk språk, kultur og samfunnsliv skal kunne bevares og utvikles for fremtiden.

Befolkningsutviklingen i Nord-Norge går i retning av færre unge og flere eldre, noe som vil forsterke mangelen på arbeidskraft i årene som kommer. Med en slik utvikling blir det enda viktigere at arbeidskraften har god grunntutdanning og relevant kompetanse for de oppgavene som venter.

Økt kompetanse nøkkel til fortsatt vekst

Tilgang på nok og relevant arbeidskraft er en kritisk faktor for vekst og verdiskaping i Nord-Norge. Tilbudet av etter- og videreutdanninger, fagutdanninger og høyere utdanninger må være relevant for de regionale arbeidsmarkedene. En utfordring med kompetansepolitikken er at den er sektorovergripende. Den utspiller seg i skjæringspunktet mellom arbeidsmarkeds-, utdannings-, integrerings-, nærings- og regionalpolitikken, og i tillegg på ulike forvaltningsnivåer. Store geografiske avstander gjør at tilgjengeligheten til utdanning og ulike kompetansemiljøer for individer og bedrifter varierer sterkt innad i landsdelen. Det konkrete

NASJONAL KOMPETANSEPOLITISK STRATEGI (2017 – 2021)

Nasjonal kompetansepolitisk strategi ble utarbeidet i samarbeid mellom regjeringen, partene i arbeidslivet, Sametinget og Voksenopplæringsforbundet. Noen av hovedpunktene i strategien er:

- det kompetansepolitiske ansvaret til regionalt folkevalgte nivå styrkes
- kunnskapsgrunnlaget for kompetansepolitikken skal bedres
- utvikle et mer helhetlig system for karriereveiledningen i alle deler av landet
- samarbeidet mellom utdanningssystemet og arbeidslivet styrkes for å sikre relevante utdanningstilbud
- strategien følges opp av et kompetansepolitisk råd der også fylkeskommunene deltar

Strategien bygger bl. a på anbefalinger fra OECD-rapporten *Skills Strategy Norway*

VELLYKKET SATSING PÅ DESENTRALISERT KOMPETANSEUTVIKLING.

Nord-Troms Studiesenter eies av Nord-Troms Regionråd (kommunene Kvæangen, Nordreisa, Skjervøy, Kåfjord, Storfjord og Lyngen), et område med om lag 16.000 innbyggere. Området har ingen høyere utdanningstilbud utenom de som organiseres gjennom studiesenteret. Senteret har i løpet av 10 års virksomhet gjennomført kompetansegivende kurs for om lag 1.200 deltakere, i samarbeid med næringslivet i regionen, Innovasjon Norge og andre. De har også lagt til rette for at om lag 1.000 studenter innen helsefag, pedagogikk og bedriftsøkonomi har fått desentralisert utdanning ved UiT - Norges arktiske universitet. Senterets drift finansieres av eierkommunene og Troms fylkeskommune med om lag 70% av kostnadene, mens om lag 30% er egenfinansiering fra eksterne samarbeidspartnere.

NORDNORSKE BEDRIFTER har behov for fagarbeidere. FOTO: ULF ANDREAS DAHLSLETT

arbeidet for å styrke kompetanseutviklingen må skje regionalt og lokalt der virksomhetene er lokalisert og innbyggerne bor.¹⁷

Regjeringen stiller forventninger til fylkeskommunene om å legge til rette for bedre tilgang til kompetent arbeidskraft som møter det regionale arbeidsmarkedets behov, gjennom utvikling av regionale kompetansepolitiske strategier.¹⁸ Dette er spesielt relevant i Nord-Norge. Arbeidet må skje i samarbeid mellom fylkeskommuner, kommuner, partene i arbeidslivet, næringslivet og statlige virksomheter innen utdanning, arbeidsmarked og næringsutvikling.

Universitetene og høyskolene skal gjennom sitt samfunnsoppdrag samarbeide med lokalt og regionalt arbeidsliv. Institusjonene skal blant annet delta aktivt i utformingen av regionale planer og kompetansestrategier.¹⁹

Fag- og yrkesopplæringen i regi av fylkeskommunene er viktig fordi de gir fagutdanninger som dekker behovene i landsdelens arbeidsliv. Fylkeskommunene arbeider for å heve kompetansen i bedriftene. Dette kan være særlig nyttig for å styrke arbeidet med etter- og videreutdanning i mindre bedrifter med små ressurser. Kunnskapsdepartementet vil sette i gang en utredning om rammene for et tydeligere strategisk kompetansepolitisk ansvar i fylkeskommunene som varslet i stortingsproposisjonen om regionreformen.²⁰

Ulempen med store geografiske avstander kan reduseres med fleksible og nettbaserte utdannings- og opplærings tilbud. Dette utnyttes allerede. Landsdelen har en større andel fleksible studenter enn i resten av landet, og Samisk høyskole har for eksempel utviklet nettbaserte studier i reindrift og fiske i samiske områder.

Økt kvalitet og gjennomføring i opplæring og utdanning

Høy kvalitet og gjennomføring i utdanningen skal bidra til kompetent arbeidskraft i landsdelens arbeidsmarkeder. Landsdelen har lavere utdanningsnivå og kvalitet i grunnopplæringen enn i landet for øvrig.²¹ Gjennomføringen i

videregående skole er lav, og lavere i de samiske områdene enn i øvrige områder i Nord-Norge. Svak rekruttering og stor mangel på kvalifiserte lærere²² i nord svekker opplæringen. Spesielt bekymringsfullt er rekrutteringsutfordringene til samisk barnehagelærer- og lærerutdanning.²³

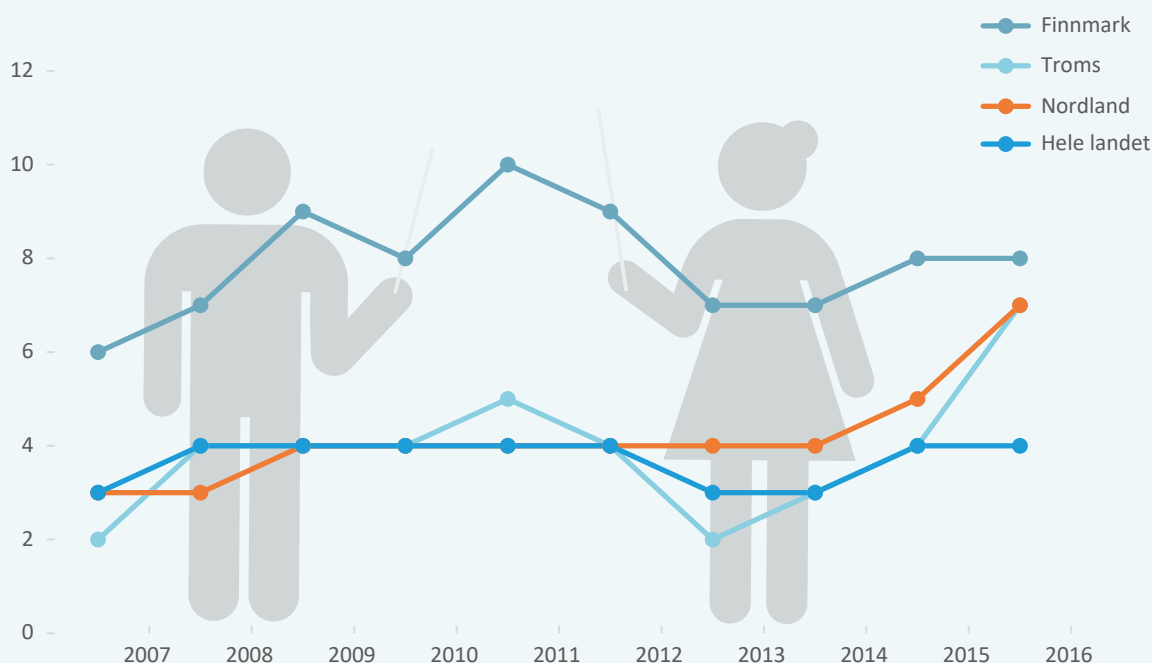
Regjeringen arbeider for å heve utdanningsnivået, bedre kvaliteten på opplæringstilbud og bekjempe frafall i videregående skole. Kommunene, fylkeskommunene og Sametinget sammen med statlige myndigheter har alle et ansvar og en rolle for å møte utfordringene i hele opplæringsløpet. Kommunene har hovedansvaret for god kvalitet i grunnskolen og barnehagen. Fylkeskommunene har ansvar for videregående opplæring og fagskoler. De samiske hensynene i det utdanningspolitiske arbeidet skal ivaretas gjennom god dialog med Sametinget. I tillegg spiller staten ved Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannen og Kompetanse Norge en viktig rolle for oppfølging og veiledning.

Våren 2017 la regjeringen fram en stortingsmelding om tidlig innsats og kvalitet i grunnskolen.²⁴ I denne meldingen foreslår regjeringen at statlige midler til kompetanseutvikling i skolen i større grad skal differensieres og målrettes mot de kommunene og fylkeskommunene som har størst utfordringer, herunder deler av Nord-Norge. Gjennom det fylkeskommunale kvalitetsnettverket er Kunnskapsdepartementet i jevnlig dialog med de tre nordligste fylkeskommunene om gjennomføring i videregående opplæring.

Situasjonen i landsdelen gjør det nødvendig å utvikle mer koordinerte og målrettede tiltak tilpasset utfordringene i Nord-Norge og samiske områder. For å vurdere hvordan utfordringene på utdanningsfeltet skal løses på kort og lang sikt i nord blir nå et forprosjekt utarbeidet fram til juli 2017. Prosjektet skal være et samarbeid mellom nasjonale, regionale og lokale aktører og Sametinget. Forprosjektet skal avklare roller, ansvar og arbeidsdeling mellom aktørene. Kommunene og fylkeskommunenes rolle og ansvar som skoleeiere, og statens ansvar for høyere utdanning ligger fast. Arbeidet er forankret i regionalt Nordområdeforum og koordineres med relevante pågående prosesser.

ANDEL UKVALIFISERTE LÆRERE i grunnskolen (i lærerårsverk)

KILDE: UTDANNINGSDIREKTORATET. BEREGNINGER: KMD.

For å møte den store mangelen på lærere i nord har regjeringen satt i gang et samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene som utdanner lærere, og regionale og lokale myndigheter. En rekke tiltak identifiseres for å styrke kvaliteten i lærerutdanningen og rekruttere flere studenter i og til landsdelen. Mangelen på kvalifiserte lærere er særlig alvorlig i Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms. Evaluering av Tiltakssonen viser at de personrettede virkemidlene (skattelette og avskrivning av studielån) bidrar til tilflytting til sonen og til at personer blir boende. Regjeringen har innført en ordning med ettergivelse av studielån til studenter som fullfører femårig grunnskolelærerutdanning eller lektorutdanning. Det gis en særskilt ettergivelse for å bo og jobbe i Nord-Norge etter endt utdanning.

REGJERINGEN VIL:

- Følge opp Nasjonal kompetansepolitisk strategi ved å:
 - Støtte opp om utvikling og gjennomføring av regionale kompetansepolitiske planer og strategier i regi av fylkeskommunene
 - Mobilisere bedrifter til å styrke kompetansen til ansatte gjennom etter- og videreutdanning, i regi av fylkeskommunene

- Styrke kompetanseutviklingen i arbeidslivet i nord, gjennom regionale karrieresentra i regi av Kompetanse Norge
- Stimulere til flere samiske prosjekter gjennom Kompetanse Norges tilskuddsordning «Kompetansepluss arbeid og frivillighet»
- Utrede rammene for et tydeligere strategisk kompetansepolitisk ansvar i fylkeskommunene, jf. stortingsproposisjon om regionreformen.
- Ta et helhetlig og målrettet grep om utdanningspolitikken:
 - I samarbeid mellom representanter for kommuner, fylkeskommuner, Sametinget og statlige aktører gjennomføre et forprosjekt fram til juli 2017.
 - Støtte og bidra til planer som regionale aktører utvikler for å øke rekrutteringen av lærerstudenter og lærere til landsdelen.
 - Innføre delvis ettergivelse av studielån for lærere i Nord-Norge som har gjennomført femårig lærerutdanning påbegynt høsten 2017 eller senere.

Tjeldsundbrua. FOTO: COLOURBOX, ANDREY ARMYAGOV

Infrastruktur

- en forutsetning for vekst og grønn omstilling

MÅL:

- Nord-Norge skal ha en effektiv og sammenhengende infrastruktur som bidrar til bærekraftig utvikling, grønt skifte og omstillingsdyktighet for landsdelens næringsliv.

DELMÅL:

- Sikre et pålitelig, effektivt og miljøvennlig transportsystem
- Sikre et transportsystem som understøtter næringslivets internasjonale transportbehov
- Sørge for en sikker og effektiv kraftforsyning
- Sørge for god tilgang til digital infrastruktur
- Redusere klimagassutslipp, lokal forurensing, og begrensning av negative konsekvenser av naturinngrep

God infrastruktur i nord har stor betydning, ikke bare for Nord-Norge, men for hele landets økonomi og samfunnsutvikling. Hvordan transport- og energiinfrastrukturen utvikles er også avgjørende for langsiktig reduksjon av klimagassutslipp. Utvikling av infrastrukturen i nord skal legge til rette for regional utvikling og bidra til vekst og grønn omstilling for landsdelens næringsliv.

Framkommelighet og et effektivt transportsystem er viktig for næringslivets konkurransekraft. Landsdelens største næringer er råvare- og eksportbaserte. Næringsvirksomheten foregår ofte langt unna hovedfartsårene. Transporten går både på kommunal, fylkeskommunal og statlig eid infrastruktur, før varene eksporteres videre ut i verden. Næringslivets største bekymring knyttet til

infrastrukturen i nord er uforutsigbarheten i transportsystemet. Regjeringen setter dette på dagsorden. Bedring av transportsystemets forutsigbarhet forutsetter god samordning mellom statlig og regionalt nivå.

Befolkningen og næringslivet beveger seg på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Regionale planer der arealer, ressurser og samfunnsutvikling ses i større sammenheng er derfor viktige for videre vekst og utvikling av næringsliv og lokalsamfunn. Fylkeskommunene har her et viktig verktøy for å påvirke samfunnsutviklingen. Regjeringen vil at nordområdene skal utvikles nedenfra, og vil gjøre regional planlegging mer forpliktende for regionalt folkevalgt nivå, regionale statlige aktører og kommuner.²⁵

Pålitelig, effektivt og miljøvennlig transportsystem

Regjeringen har som mål å utvikle et transportsystem som er sikkert, fremmer verdiskapning og bidrar til omstilling til lavutslippssamfunnet. God framkommelighet og et effektivt transportsystem er viktig for næringslivets konkurransekraft. Transportsystemet skal bli mer pålitelig og robust, og flaskehals og skredutsatte strekninger skal utbedres. Ved å se transportsystemet i hele Barentsregionen i sammenheng, bidrar vi til regional utvikling og skaper nye muligheter for viktige næringer.

Regjeringen har store ambisjoner for transportsystemet i Nord-Norge. Flere store utbyggingsprosjekter i nord prioriteres i Nasjonal transportplan 2018-2029 (NTP). I tillegg vil regjeringen satse på drift og vedlikehold for å

FREMKOMMELIGHET. FOTO: ODD WALTER HISIVAARA

bedre fremkommeligheten. For brukerne av transportsystemet er det viktig med en godt vedlikeholdt infrastruktur, tilstrekkelig kapasitet på fergene, åpne fjelloverganger og et pålitelig rutetilbud på de regionale lufthavnene.

Et godt flyrutetilbud er viktig for å opprettholde selskaping og bosetting i hele landet. Gjennom ordningen med kjøp av flyruter sikres befolkningen og næringslivet i Nord-Norge et godt flyrutetilbud, der det ikke er markedsgrunnlag for et kommersielt flyrutetilbud.

Ordningen med kjøp av innenlandske flyruter blir overført til fylkeskommunene som del av regionreformen, jf. Prop. 84 S (2016–2017). Med en regionalisering av ansvaret vil kjøp av flyruter i Nord-norge kunne ses i sammenheng med andre tiltak som har mye å si for samfunnsutviklingen regionalt, f.eks andre transporttiltak. God maritim infrastruktur er viktig for effektiv sjøtransport og for verdiskaping og bosetting langs hele kysten. Regjeringen vil legge til rette for utvikling av en konkurransedyktig, sikker og miljøvennlig sjøtransport. Regjeringen arbeider for at mer av godstransporten bruker sjøveien, og har iverksatt flere tiltak for å oppnå dette.

E10/RV 85 TJELDSUND - GULLESFJORDBOTN - LANGVASSBUKT

Prosjektet ligger i Nordland og Troms, og er en del av forbindelsen mellom Lofoten og Vesterålen og E6. Prosjektet omfatter i tillegg en kort strekning av rv 83 fra E10 i retning Harstad. Vegen er en viktig næringstransportåre, bl.a. for fisketransport. Prosjektet omfatter ombygging av til sammen 82 km veg, og vil føre til at E10 fra Tjeldsund bru til Gullesfjordbotn blir kortet inn med om lag 30 km. Innspart reisetid er beregnet til 21 minutter. Kostnadsanslag for prosjektet er 8,4 mrd. kroner (NTP 2018-2029).

REGJERINGEN VIL:

- Utvikle et transportsystem som er sikkert, fremmer verdiskaping og bidrar til omstilling til lavutslippssamfunnet
- Sette av om lag 40 mrd. kroner (NTP 2018-2029) til investeringsprosjekter i de tre nordligste fylkene. I første del av NTPs planperiode (2018-2023) er det lagt opp til å bruke over 16 mrd. kroner til investeringer i infrastruktur i nord. I denne perioden legges det opp til gjennomføring/oppstart av følgende større infrastrukturprosjekter:
 - Riksveger:
 - E6 Helgeland sør og Helgeland nord, utbedring av til sammen 260 km
 - E6 Megården-Mørsvikbotn, ny veg
 - E10/rv 85 Tjeldsund – Gullesfjordbotn – Langvassbukt, vil korte inn strekningen mellom Tjeldsund bru og Gullesfjordbotn med om lag 30 km
 - E8 Sørbotn – Laukslett, ny og sikker veg inn mot Tromsø
 - E6 Kvæangsfjellet, ny tunnel
 - E69 Skarvberg tunnelen, bygging av ny og sikker tunnel og skredsikring
 - Lufthavner:
 - Bodø. Tilskudd til ny lufthavn lokalisert til sjøkanten i sør
 - Mo i Rana. Tilskudd til ny lufthavn på Hauan
 - Farleds- og fiskerihavnprosjekter:
 - Innseiling Senjahopen. Utdyping av innseiling, industrikanaler og fiskeserviceanlegg
 - Andenes fiskerihavn. Utdyping av innseiling og deler av havnen. Forlenging av molo med 300 m
 - Longyearbyen havn. 300 mill. kroner til havnetiltak: Utbedring av havneinfrastruktur, ny flytekai med terminalbygg for passasjertrafikk
- Overføre ansvaret for kjøp av innenlandske flyruter til fylkeskommunene som del av regionreformen
- Overføre eierskap og ansvar for forvaltning, drift og videre utbygging av statlige fiskerihavneanlegg fra Samferdselsdepartementet til fylkeskommunenesom del av regionreformen
- Utrede konsekvensene av at fagadministrasjonen²⁶ knyttet til fylkesvegnettet overføres til regionalt folkevalgt nivå som en del av regionreformen

RASSIKRING i Lofoten. FOTOGRAF TOMMY JOHANSEN.

NY LUFTHAVN I MO I RANA

Regjeringen vil bidra med 1,47 mrd. kroner til ny lufthavn på Hauan i Mo i Rana i siste del av planperioden (NTP 2024-2029). Resterende beløp av den totale kostnadsrammen på 2,09 mrd. kroner forutsettes dekket gjennom lokale bidrag. Den nye lufthavnen vil både sikre en mer hensiktsmessig innflyging og muligheter for å lande og lette med større fly. Det kan legge grunnlaget for et utvidet reisetilbud og destinasjonsutvikling i landsdelen (NTP 2018-2029).

Planlagt ny flyplass i Mo i Rana.

GRAFIKK: NORDIC OFFICE OF ARCHITECTURE

Et transportsystem som understøtter næringslivets internasjonale transportbehov

Næringslivet i nord trenger gode transportforbindelser for varer som skal ut til internasjonale markeder. Ofte går raskeste vei ut av landet via Sverige eller Finland. Ved stengte riksveier i Nord-Norge er ofte Sverige eneste alternativ mellom nord og sør. Store volum av fisk transporteres på finske veier for videre eksport til Asia på fly fra Helsinki.

Regjeringen prioriterer arbeidet med å bedre transportforbindelsene på tvers i Barentsregionen gjennom samarbeidet med Sverige, Finland og Russland om *Felles Barents transportplan*. Dokumentet, med særlig vekt på transportnettverkene, er av stor nytte for nasjonal og regional transportplanlegging og forvaltning. Arbeidet bidrar til å se grensekryssende transportforbindelser i Barentsregionen som en helhet. Den viktigste oppfølgingen av Felles Barents transportplan gjøres i de ulike landene gjennom nasjonal planlegging og prioriteringer. For planlegging og utvikling av konkrete grensekryssende forbindelser er det mest hensiktsmessig med bilateralt samarbeid.

Felles Barents transportplan skal etter planen oppdateres under det russiske formannskapet i Barents-samarbeidet i 2017. I forbindelse med oppdateringen vil regjeringen legge til rette for større regional medvirkning i prosessen. Fylkeskommunene i nord har, som ansvarlige for regional infrastruktur og næringsutvikling, kunnskap

SKIPSFART I ARKTIS

I dag går 80 prosent av skipstrafikken i Arktis i eller gjennom områder der Norge har ansvaret for søk- og redningsberedskapen.

For å posisjonere Norge best mulig når nye maritime muligheter åpner seg, er det viktig med solid kunnskapsinnhenting. Center for High North Logistics (CHNL) ble opprettet i 2008, og har siden utgjort et viktig kunnskapsmiljø for bruk av nye maritime transportmuligheter i nord. Senteret ble del av Nord universitetet i 2015 og holder til i Kirkenes.

Skipsfarten i nordlige havområder forventes i første rekke å øke i tilknytning til transport til og fra destinasjoner i regionen og tjenesteleveranser ved gass- og petroleumsutvinning. På litt lengre sikt vil man også oppleve økt trafikk i forbindelse med utskipning av disse produktene.

Etter som isforholdene endrer seg vil både Nordøstpassasjen og Nordvestpassasjen være aktuelle for transport mellom markeder i Atlanterhavet og Stillehavet. Nordøstpassasjen er hele havstrekningen mellom Europa og Asia via Russlands nordlige kyst. Russiske myndigheter bruker benevnelsen Den nordlige sjørute på strekningen mellom Karahavet og Beringstredet. Russland ønsker å gjøre passasjen til en viktig transportrute. Foreløpig er bruken svært beskjeden.

Kommersiell utnyttelse av Nordøstpassasjen er avhengig av en rekke faktorer, som klimatiske forhold, priser på råvarer og drivstoff, forsikringskostnader og krav om isbryterassistanse. Foreløpig er det kun en meget liten andel av den nåværende trafikken i Nordøstpassasjen som utgjøres av rene internasjonale transitter mellom havner i Europa og Asia.

som er relevant for dette arbeidet. De er derfor involvert i prosessen.

REGJERINGEN VIL:

- Bidra til å oppdatere Felles Barents transportplan i dialog med Russland, Finland og Sverige i løpet av 2017. Fylkeskommunene i Nord-Norge involveres i dette arbeidet
- Følge opp samarbeidsarenen *Barents Euro-Arctic Transport Area* bestående av nasjonale transportmyndigheter i Sverige, Finland, Russland og Norge

En sikker og effektiv kraftforsyning

Nord-Norge har store fornybare energiresurser, og har samlet sett et kraftoverskudd. Forsyningssikkerheten er imidlertid anstrengt i perioder. Mye av produksjonen er uregulert vannkraft, som gir kraftoverskudd om sommeren og kraftunderskudd om vinteren.

En stabil energiforsyning er grunnleggende for et moderne velferdssamfunn, og et konkurransefortrinn for norsk industri. Et strømnnett med tilstrekkelig overføringskapasitet er en forutsetning for god forsyningssikkerhet og effektiv utnyttelse av det fornybare ressursgrunnlaget i landsdelen.

Særlig vindressursene i nord er gode sammenlignet med andre områder. Samtidig er forbruket i området relativt sett lavt, og avstandene til større forbruksområder betydelige.

Kraftproduksjon og strømnnett skal bygges ut etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Utbygging av strøm-

Bygging av ny kraftlinje mellom Balsfjord og Skaidi. FOTO: STATNETT

Andøya Space Center. FOTO: KOLBJØRN BLIX

nettet gir økt forsyningsikkerhet og legger til rette for ny kraftproduksjon og ny næringsaktivitet. På den andre siden er utbygging av strømmettet ofte forbundet med store investeringskostnader og negative konsekvenser for natur og miljø. Det kan også komme i konflikt med andre arealinteresser. I saker om utbygging av fornybar energi vil annen arealbruk, herunder reindriften og samiske interesser, kunne sette begrensninger på utbyggingen.

Statnett bygger nå en ny 420 kV-ledning fra Ofoten til Balsfjord og videre til Skaidi. Dette vil bidra til en sikrere kraftforsyning i nord. Det forsterkede kraftnettet vil legge til rette for økt aktivitet og strømforbruk i industri og næring, og ny produksjon av fornybar kraft. I tillegg vil forsyningen til de eksisterende strømforbrukerne bli forbedret. Det vil i større grad enn tidligere bli mulig å overføre sommersesongens kraftoverskudd ut av regionen, og føre inn strøm til regionen om vinteren.

REGJERINGEN VIL:

- Legge til rette for en effektiv utnyttelse av fornybare energiresurser som gir grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping
- Legge til rette for lønnsom produksjon av fornybar energi
- Bidra til et sterkt overføringsnett i nord. Olje- og energidepartementet har gitt konsesjon til nytt transmisjonsnett fra Ofoten til Skaidi, og utbyggingen mellom Ofoten og Alta er godt i gang

God tilgang til digital infrastruktur

Regjeringen vil legge til rette for at hele landet skal ha tilgang til god digital infrastruktur. I nord der avstandene er store, betyr avstandsreducerende teknologi ekstra mye for næringslivet. Næringslivet har bruk for en infrastruktur som håndterer høy hastighet og gir god datalagringskapasitet.

Regjeringen har lagt opp til en kommersielt basert videre utbygging av bredbånd både til husstander, virksomheter

og transportnett. Staten bidrar med tilskudd til utbygging i områder der det ikke er kommersiell interesse. Gjennom kommunene kan det søkes om midler fra tilskuddsordningen som forvaltes av Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom).

Store avstander gjør at områder og øysamfunn i nordområdene er ekstra utsatt for isolasjon ved brudd på elektronisk kommunikasjon. Utsatte kommuner, også i Nord-Norge, prioriteres i regjeringens satsing «Forsterket ekom»²⁷ i regi av Nkom. Sammen med tilbyderne av elektronisk kommunikasjon etableres det basestasjoner for mobilkommunikasjon med ekstra føringsveier (redundante linjer) og tre døgnsvestestrøm. Basestasjonene sikrer befolkningen i området dekning på steder som er viktig for lokalt beredskapsarbeid.

Regjeringen mener at fylkeskommunene bør ta et koordineringsansvar for utbygging av digital infrastruktur, og at oppgaven er en naturlig forlengelse av rollen som regional planmyndighet og ansvarlig for helhetlig samfunnsutvikling, jf. Prop. 84 S (2016-2017). Regjeringen vil legge til rette for dialog med fylkeskommunene for at fylkeskommunene skal kunne fylle rollen best mulig. Departementet ser stor nytte i at fylkeskommunene arbeider aktivt med å legge til rette for samordnet utbygging av bredbånd i sitt fylke.

Det vil være sentralt for næringsutvikling og innovasjon i Nord-Norge at det etableres flere føringsveier mellom Nord- og Sør-Norge. Dette er også viktig ut fra nasjonale strategiske sikkerhetshensyn. En eventuell etablering av en ny sjøkabel fra Nord-Norge til Sør-Norge, i regi av kommersielle aktører, vil øke leveringsikkerheten i det nasjonale fibernetet og bidra til å øke kapasiteten og redusere tidsforsinkelsen på elektronisk kommunikasjon fra Nord-Norge til utlandet og til Svalbard. En slik eventuell ny sjøkabel vil også legge til rette for datasenterindustri i nord, og fungere som attraktiv transportåre. Regjeringen vil arbeide videre med konkretisering av mulige statlige tiltak som kan bidra til å legge til rette for flere fiberkabler til utlandet.

Norge er et land som har stor nytte av romvirksomhet. Med spredt befolkning, store havområder og stort innslag av naturressursbasert næringsvirksomhet og maritim transport har Norge stor nytte av satellittbasert navigasjon, kommunikasjon og overvåking. Ikke minst gjelder dette i nordområdene, der avstandene er enda større enn i sør.

Regjeringen har fått gjennomført en konseptvalgutredning (KVU) for å vurdere behov og muligheter for et styrket kommunikasjonssystem i nordområdene. Utredningen ble ferdigstilt i slutten av mars 2017. Regjeringen arbeider med å kvalitetssikre denne.

Regjeringens satsing på de europeiske satellittnavigasjonsprogrammene, Galileo og EGNOS, bidrar til å dekke viktige norske behov i nordområdene som presis og påli-

Sjøveien. FOTO: KNUT ÅSERUD

telig navigasjon og søk og redning. Tilsvarende bidrar satsingen på jordobservasjonsprogrammet Copernicus til blant annet kartlegging av sjøis, overvåking av skip, fiskerioppsyn, overvåking av oljesøl og algeoppblomstring, klima- og miljøovervåking, ressursforvaltning og suverenitetshevdelse i nord.

REGJERINGEN VIL:

- Arbeide videre med konkretisering av mulige statlige tiltak som kan bidra til å legge til rette for flere fiberkabler til utlandet
- Legge til rette for god bredbåndsdekning i landet, herunder i nord.

- At utsatte kommuner, herunder kommuner i Nord-Norge, prioriteres i regjeringens satsing «Forsterket ekom»
- At fylkeskommunene tar et koordineringsansvar for utbygging av digital infrastruktur
- Videreføre Norges deltakelse i den europeiske romorganisasjonen ESA og vurdere videreføring av norsk deltakelse i EUs romprogrammer Copernicus (jordobservasjon) og Galileo og EGNOS (satellittnavigasjon) etter den innværende programperioden (2014-2020)
- Følge opp konseptvalgutredningen (KVU) for kommunikasjon i nordområdene med kvalitets-sikring (KS1), før videre oppfølging beslattes
- Legge fram en nasjonal romstrategi i løpet av 2017

Reduksjon av klimagassutslipp, lokal forurensing, og begrensning av negative konsekvenser av naturinngrep

Transportsektoren står for om lag 60 prosent av de ikke-kvotepliktige utslippene i Norge. Store deler av utslippsreduksjonene som skal tas innenlands i ikke-kvotepliktig sektor, må derfor tas her.²⁸ Veitransporten står for den største andelen av utslippene, og det er også der potensialet for utslippsreduksjoner er størst.

Transportsektoren står nå ovenfor et teknologisk skifte, og bruk av ny klimateknologi kan bidra til utslippskutt fremover. Regjeringen legger blant annet gjennom avgiftspolitikken og infrastrukturinvesteringer til rette for bruk av ny teknologi og reduserte utslipp fra transportsektoren.

Som eier av fylkesvegnettet og kollektivtrafikken i Nord-Norge er fylkeskommunene helt sentrale bidragsytere og har et selvstendig ansvar for å bidra til å nå nasjonale klimamål. Regjeringen vil støtte opp under fylkeskommunenes mulighet til å tilby klimavennlige kollektivtilbud, og bidra til å fremme lav- og nullutslippsløsninger.

Nedbygging og oppstyking av naturområder er i dag den viktigste grunnen til at mange arter og naturtyper står i fare for å forsvinne, og også til tap av uberørte naturområder. Utbygging av transport- og energiinfrastruktur er en medvirkende årsak til dette, og kan også komme i konflikt med reindriften og samiske interesser. Regjeringen vil legge til rette for at de negative konsekvensene for naturen og samiske interesser begrenses ved planlegging og utbygging av infrastruktur.

REGJERINGEN VIL:

- Redusere klima- og miljøpåvirkningen fra ferjetrafikken og innenriks skipsfart gjennom lav- og nullutslippsløsninger
- Redusere klimagassutslipp fra veitransport gjennom fordeler for null- og lavutslippskjøretøy, og ved å øke kollektivandelen
- I 2017 etablere en midlertidig forsøksordning i tre år med tilskudd for overføring av gods fra vei til sjø
- Gripe mulighetene som ny teknologi gir og legge en strategisk tilnærming til grunn for dette
- Legge til rette for at lokale myndigheter i samarbeid med relevante aktører arbeider for at cruisenæringen reduserer sin forurensing knyttet til utslipp av klimagasser og lokal luftforurensing
- Arbeide for at miljø- og klimahensyn fortsatt blir godt innarbeidet i beslutningsgrunnlaget og vektlagt i arealbeslutninger som gjelder infrastruktur.

GRØNN SKIPSFART

Grønn skipsfart er blant regjeringens fem innsatsområder i klimapolitikken og et av hovedmålene i den maritime strategien. Norge er blant de fremste i verden når det gjelder å utvikle og ta i bruk grønn skipsfartsteknologi. Sjøtransport er viktig i Nord-Norge, og grønn skipsfart vil kunne bidra til betydelige utslippsreduksjoner. Det regjeringsoppnevnte ekspertutvalget for grønn konkurransekraft mener at utslippsfri maritim sektor kan gi store utslippskutt og betydelige næringseffekter. Den maritime næringen har i forbindelse med utvalgets arbeid lansert forslag til løsninger gjennom et «Sjøkart for grønn kystfart».

Det brukes betydelige ressurser i virkemiddelapparatet for å støtte opp under norsk maritim næringsmiljøatsinger. Langsiktig og strategisk satsing har gjort Norge til en verdensleder i bruk av flytende naturgass (LNG), og nå også batteri- og hybridsystemer i skipsfarten. Samarbeidet mellom virkemiddelapparatet, staten og andre offentlige myndigheter og næringsliv har gitt gode resultater.

I dag ser vi en sterkt økende interesse for å utvikle og ta i bruk batteri- og hybridløsninger i skipsfarten. Krav til lav- og nullutslippsløsninger i anbudsprosesser i fergesektoren har vært en viktig driver for dette. Regjeringen vil fortsette arbeidet med mer klima- og miljøvennlig skipsfart.

SMARTE VEGER I ARKTISKE STRØK

Rask og forutsigbar transport fram til de utenlandske markedene er avgjørende for deler av havbruksnæringen. Flere grensekryssende vegger i nord er derfor viktige for eksporten av sjømat. Grensevegen E8 er i samarbeid mellom norske og finske myndigheter valgt som en testarena for intelligente transportsystemer (ITS) i arktisk klima. Det er satt av 30 mill. kroner i 2017 til oppstart av en rekke ITS-tiltak på E8. I første fase monteres kamera, trafikk målere, informasjonstavler og værstasjoner. Videre testing vil omfatte nye teknologiske løsninger og kjøretøy. Hensikten er at den nye teknologien skal gi nye standarder på hele vegnettet, som effektiviserer næringstransporten og gir tryggere persontransport.

FOTO: HUGO SVENDSEN, NORLENSE

INNSATSOMRÅDER

Miljøvern, sikkerhet og beredskap

– sikre forsvarlig aktivitet

MÅL:

- Ta vare på truet og verdifull natur og sikre god miljøtilstand i økosystemene
- Sikre bærekraftig bruk og bevare et utvalg av naturområder som viser variasjonsbredden i norsk natur
- Redusere klimagassutslipp og forurensning i samsvar med nasjonale mål og internasjonale forpliktelser
- Styrke sikkerhet og beredskap knyttet til økt aktivitet i nord

Miljøvern

Nordområdene har noe av den flotteste naturen Norge kan by på. Naturmangfoldet er rikt, både på land og i havet. På Svalbard finner vi enkelte av Europas siste, uberørte villmarksområder. Naturmangfoldet har alltid vært grunnlaget for bosetting, verdiskaping og velferd i nord. Fiskeri, havbruk, landbruk, marine næringer og reiseliv utnytter dette naturgrunnlaget og er avhengig av en bærekraftig forvaltning som gir god tilstand i naturen.

Bruk av areal til vei- og boligbygging, industri, landbruk og andre næringsformål er viktig for samfunnet, men kan ha stor innvirkning på naturmangfoldet. Klimaendringene utgjør en stor og økende trussel mot arter og økosystemer, i tillegg til at de gjør dem mer sårbare for andre belastninger. Kombinert med økt aktivitet gir klimaendringene utfordringer som krever ny kunnskap og nye grep. Dette er et viktig anliggende for nordområdepolitikken og samarbeidet mellom landene i nord.

FOTO: GEIR WING GABRIELSEN, NORSK POLARINSTITUTT

Regjeringen vil ta vare på truet natur, sørge for at økosystemene er i god tilstand, og bevare naturområder som viser variasjonsbredden i norsk natur. Meld. St. 14 (2015-2016) *Natur for livet* peker ut retningen for dette arbeidet, også i polare områder. Kommunene er viktige samarbeidspartnere for å ta vare på naturmangfoldet i nord. Regjeringen reviderer veilederen for kommunenes arealplaner i kystsonen og arbeider for at naturhensyn fortsatt skal bli innarbeidet og vektlagt i relevante arealbeslutninger.

På Svalbard er det satt spesielt høye mål for miljøvernet. Omfanget av villmarkspregede områder skal opprettholdes, og flora og fauna skal bevares tilnærmet uberørt av lokal virksomhet. Verneområdene som dekker det meste av landområdene og territorialfarvannet, skal bevares som store, uberørte referanseområder for forskning. Den nye svalbardmeldingen slår fast at de høye miljømålene og dagens miljøregelverk ligger fast. Innenfor disse ram-

MARIN FORSØPLING 90% av plastforsøplingen i havet kommer fra marin aktivitet. FOTO: BO EIDE

mene skal det legges til rette for nødvendig omstilling. Dette gjelder særlig for reiselivet i nærområdene omkring lokalsamfunnene og i Isfjorden.

Norge har etablert et langtidslager for sikkerhetskopier av verdens frøsamlinger på Svalbard. Frølageret er det største i sitt slag i verden og oppbevarer opp mot 900 000 frøprøver av verdens viktigste jordbruksvekster. Dette bidrar til å sikre fremtidig matproduksjon og tilpasning til globale klimautfordringer.

Havet og kysten i nord har store ressurser som kan gi grunnlag for nye arbeidsplasser og bærekraftig verdiskaping, men står samtidig overfor store miljøutfordringer. Klimaendringer, havforsuring, forurensing og forsøpling truer livsgrunnlaget i havet – og dermed også menneskene som lever av det havet produserer. Utfordringen er å kombinere økt verdiskaping med behovet for sterkere beskyttelse av havets miljø og ressursgrunnlag.

Regjeringens overordnede verktøy for å sikre en helhetlig forvaltning av havet er forvaltningsplanene for de norske havområdene. I forvaltningsplanene ses all aktivitet i sammenheng. Forvaltningsplanene skal legge til rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av ressurser og økosystemtjenester i havområdene og samtidig opprettholde økosystemenes struktur, virkemåte, produktivitet og naturmangfold. Regjeringen har nylig lagt fram en oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet, og satt i gang det faglige grunnlagsarbeidet for en full revisjon av forvaltningsplanen for Barentshavet – Lofoten i 2020.

I tillegg kommer de regionale vannforvaltningsplanene som skal gi god tilstand i sjøområdene innenfor én nautisk mil fra grunnlinjen. Disse har blant annet stor betydning for forvaltning av akvakultur og andre næringer i kystfarvannene.

Marin forsøpling er et betydelig og økende problem. Regjeringen har styrket innsatsen både nasjonalt og internasjonalt for å forebygge og rydde opp i forsøpling av kyst og havområdene, og for å styrke kunnskapen om kilder, effekter og mulige tiltak for å bekjempe marin forsøpling og mikroplast. En stortingsmelding om avfallspolitikken og sirkulær økonomi lanseres våren 2017. Her vil virkemidler og tiltak mot marin forsøpling og mikroplast vil være sentrale temaer.

Regjeringen utreder etablering av et oljevern- og miljø-senter i Lofoten/Vesterålen. Utredningen tar utgangspunkt i behov knyttet til oljevern og marin plastforsøpling. I budsjettet for 2017 er det bevilget 17 mill. kroner til videre planlegging av senteret.

Marin forsøpling er et globalt problem som ikke kan løses uten internasjonalt samarbeid. Norge har tatt initiativ til globalt samarbeid mot plast og mikroplast i havet gjennom FN-systemet. Det internasjonale arbeidet vil bli nærmere presentert i regjeringens stortingsmelding om hav i utenriks- og bistandspolitikken av 24. mars 2017.²⁹

Nordområdene og Arktis tilføres betydelige mengder langtransportert forurensning fra andre land. Mange arter er sårbare for effektene av miljøgifter som hopper seg opp i næringskjeden. Det er derfor viktig å satse videre på forskning for å kartlegge effektene av miljø-

gifter på arktisk flora og fauna. Regjeringen vil fortsette arbeidet for globale tiltak mot miljøgifter, og opprettholde en restriktiv praksis etter forurensningsloven for punktutslipp i Norge.

REGJERINGEN VIL:

- Etablere et oljevern- og miljøsenster i Lofoten/Vesterålen som skal bli et ledende nasjonalt kompetansemiljø med et internasjonalt kunnskapsgrunnlag for arbeidet med oljevern og mot marin plastforsøpling
- Arbeide for at naturhensyn fortsatt blir innarbeidet og vektlagt i relevante arealbeslutninger i nord
- Iverksette tiltak for å opprettholde levedyktige bestander og forbedre tilstanden til truede og sårbare arter i nordområdene.
- Videreutvikle forvaltningsplanene som verktøy for marin arealplanlegging
- Legge fram revidert forvaltningsplan for Barentshavet – Lofoten i 2020
- Utarbeide en plan for det videre arbeidet med marint vern og en nasjonal handlingsplan for sjøfugl
- Videreføre de høye miljømålene og dagens miljøregelverk på Svalbard.
- Utarbeide forvaltningsplaner for nasjonalparkene på Sentral-Spitsbergen
- Videreføre et internasjonalt samarbeid knyttet til frølageret på Svalbard for å sikre det genetiske mangfoldet og bidra til global matsikkerhet.

Sikkerhet og beredskap

Aktiviteten i nordlige havområder øker. Fiskefartøyene går lenger nord enn før og trålerne blir større. Utvinning av petroleum flyttes nordover. Cruisetrafikken i nordlige farvann er økende. Mengden olje og gass som transporteres på tankere i norske farvann ble doblet fra 2014 til 2016, og forventes å øke ytterligere.

Den økte aktiviteten gir muligheter for vekst og verdiskaping, men øker også risikoen for ulykker med konsekvenser for liv, helse og miljø. Etter som aktiviteten går stadig lenger nord, skaper avstandene og tøffe værforhold også større utfordringer for beredskapen.

Norge har et særskilt ansvar som flagg-, kyst- og havnestat for å legge til rette for en sikker og miljøvennlig aktivitet i norske farvann. Vi skal være til stede og bidra med en god overvåking, sikkerhet og beredskap i våre store havområder.

Meld.St. 20 (2014–2015) *Oppdatering av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten* ser på konsekvensene av, og risikoen ved ulik aktivitet, for havmiljøet. Meld.St. 35 (2015-2016) *På rett kurs* og regjeringens

maritime strategi er retningsgivende for forebyggende sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning.

Lange avstander eller omfattende og grenseoverskridende forurensning kan også medføre behov for internasjonal assistanse. Norge deltar derfor i utstrakt internasjonalt samarbeid om sikkerhet og beredskap i Arktis. Vi samarbeider blant annet med medlemslandene i Arktisk råd og bilateralt med Russland om søk og redning og varsling og assistanse ved akutte oljeutslipp.

Forebyggende arbeid

Mye er gjort de siste ti år for å øke sjøsikkerheten i nord. Det aller viktigste er arbeidet for å forebygge ulykker. Regjeringen arbeider nasjonalt og internasjonalt for å sikre at fartøyer og utstyr er egnet for operasjon i polare farvann og at mannskapet har nødvendig kompetanse. I tillegg kommer arbeidet med trafikkovervåking og kontroll av trafikken gjennom norske farvann.

Skipsfart og sjøsikkerhet – internasjonalt samarbeid

Skipsfart er en global næring, og regulering av denne må skje gjennom internasjonalt samarbeid. FNs sjøfartsorganisasjon, *International Maritime Organization* (IMO), spiller en sentral rolle når det gjelder å sette globale sikkerhets- og miljøstandarder for skipsfarten, for å forebygge ulykker. Også Arktisk råd arbeider for å fremme bærekraftig utvikling for arktisk skipsfart. Rådet har en egen ekspertgruppe for skipsfart, der også representanter fra skipsfartsnæringen og viktige skipsfartsnasjoner, som Kina, Sør Korea og Singapore, deltar.

En viktig del av forebyggingen er å sikre at skipsdesign og utstyr er egnet for operasjon i polare farvann og at mannskapene har den nødvendige kompetanse. Norge, ved Sjøfartsdirektoratet, har ledet arbeidet i IMO med å få etablert et globalt bindende regelverk for operasjon av skip i polare farvann (Polarkoden). Polarkoden trådte i kraft 1. januar 2017, og vil bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser, øke sikkerheten for skip og mannskap og gi bedre beskyttelse av det sårbare miljøet i arktiske farvann. I tiden framover blir det viktig å sikre internasjonal implementering av Polarkoden.

Trafikkseparasjonssystemer og anbefalte seilingsleder

Som følge av økende internasjonal skipstrafikk med tankskip langs norskekysten, etablerte Norge i 2007 risikoreduserende rutetiltak utenfor territorialfarvannet på strekningen Vardø-Røst. Tiltakene ble godkjent av IMO.

Trafikkseparasjonssystemer og anbefalte seilingsleder bidrar til at skipstrafikken i norske farvann separeres og

VI PASSER PÅ. Sysselmannens nye skip, Polarsysssel, bidrar til styrket rednings- og beredskapkapasitet rundt Svalbard.

FOTO: SYSSERMANNEN PÅ SVALBARD

rutes, for å redusere sannsynligheten for kollisjoner og grunnstøtinger. Tankfartøyer og andre store fartøyer føres til forhåndsdefinerte leder omtrent 30 nautiske mil fra kystlinjen.

SJØTRAFIKKSENTRALENE

Sjøtrafikksentraltjenesten – Vessel Traffic Service (VTS) er en internasjonal tjeneste som i Norge er driftet av Kystverket. VTS har som oppgave å bedre sjøsikkerheten og verne miljøet i kystsonen. Trafikksentralene organiserer skipstrafikken, kontrollerer at seilingsreglene og sjøveisreglene følges, og gir fartøyene navigasjonsrelevante opplysninger i områder der skipstrafikken utgjør en særlig risiko. Vardø trafikksentral har ansvaret for områdene ved Melkøya/Hammerfest og Svea på Svalbard.

Vardø trafikksentral overvåker også all tankskips- og annen risikotrafikk langs hele norskekysten og havområdet rundt Svalbard, med unntak av virkeområdene til Kystverkets fire andre sjøtrafikksentraler. Vardø trafikksentral har også en avtale med Murmansk sjøtrafikksentral om gjensidig varsling av risikotrafikk.

Trafikkovervåking

Overvåkingen fra sjøtrafikksentralene (se boks) har stor betydning når det gjelder å avdekke hendelser og avvik fra sikker seilas, slik at nødvendige sjøsikkerhets- og beredskapstiltak raskt kan iverksettes ved behov.

Etableringen av seilingsleder, innføringen av AIS-overvåking og etableringen av Vardø sjøtrafikksentral har gjort at man kunne redusere slepebåtkapasiteten i Nord-Norge fra tre til to fartøyer. Disse patruljerer kysten kontinuerlig, og har kort reaksjonstid dersom en ulykke skulle skje.

BarentsWatch er utviklet som del av regjeringens nordområdepolitikk. Det er et helhetlig overvåkings- og informasjonssystem som skal gi tilgang til kvalitetssikret informasjon om de nordlige hav- og kystområdene. Ved hjelp av systemet skal ulike forvaltningsinstitusjoner på en enklere måte kunne utveksle informasjon og data. I årene som kommer vil systemet kunne brukes både av forvaltningen og næringsvirksomheten i nordområdene. Bølgevarsler og farledsinformasjon rundt Svalbard er under utvikling som del av systemet.

Barents Ship Reporting System (Barents SRS)

Norge og Russland har etablert skipsrapporteringssystemet Barents SRS, etter godkjenning i FNs sjøfartsorganisasjon IMO. Det er trafikkentralene som opererer systemet. Fartøyer over 5000 bruttotonn, tankskip, fartøyer med farlig eller forurensende last og enkelte andre fartøyer er pliktige til å avgi rapport gjennom systemet før innseiling i området mellom Lofoten og den avtalte grenselinjen mellom Norge og Russland. Barents SRS gir oversikt over hvilke fartøyer med hvilken last som befinner seg i farvannet, og styrker med dette sjøsikkerheten i Barentsregionen.

Modernisering av navigasjonsinfrastruktur

Infrastruktur for navigasjon er viktig for sikkerheten. Kystverket arbeider løpende med å redusere vedlikeholdsetterslepet på navigasjonsinfrastrukturen langs kysten. I tråd med Meld. St. 35 (2015-2016) *På rett kurs — Forebyggende sjøsikkerhet og beredskap mot akutt forurensning*, skal den eksisterende infrastrukturen videreutvikles og moderniseres for å gi bedre effekt og redusere drifts- og vedlikeholdsutgiftene. Kystverket vil blant annet oppgradere fyrlyktene med LED-baserte lyskilder, og utstyre dem med systemer for fjernovervåking.

Petroleumsvirksomhet

Petroleumsvirksomheten i Norge skjer under strenge krav til helse, miljø og sikkerhet. Det kreves myndighetstillatelse for all aktivitet, inkludert leteboring, utbygging, driftsfasen og avslutningsfasen. Det legges stor vekt på å sikre god sameksistens med andre brukere av havet. For å møte alle typer utfordringer har myndighetene, i samarbeid med industrien, utviklet et omfattende HMS-regelverk som stiller strenge krav til sikkerhet og styring av virksomheten. Regelverkets funksjonelle karakter innebærer at kravene til forsvarlighet blir strengere når virksomheten foregår i områder som tilsier strenge krav. Ingen petroleumsvirksomhet på norsk sokkel gjennomføres med mindre den kan utføres på en forsvarlig måte.

Forsvarlig petroleumsvirksomhet i Arktis forutsetter inngående kunnskap om risiko. Både nasjonalt og inter-

nasjonalt er det satt i gang prosesser for å øke kunnskapen, styrke risikoforståelsen og utvikle tekniske løsninger tilpasset arktiske forhold. Petroleumstilsynet har også et godt samarbeid med petroleumsnæringen om kunnskapsutvikling.

REGJERINGEN VIL:

- **Arbeide aktivt for å sikre et fortsatt godt samarbeid om sjøsikkerhet og miljø i Arktisk råd**
- **Fortsette arbeidet i IMO og Arktisk råd for en harmonisert implementering av Polarkoden globalt**
- **Fortsette arbeidet med sjøkartlegging av viktige områder rundt Svalbard**
- **Styrke kunnskapen om forebygging av akutte hendelser i petroleumsvirksomheten, som kan medføre forurensning**

Infrastruktur for maritim kommunikasjon

Velfungerende kommunikasjonssystemer er viktig for sikker navigasjon og for en effektiv og sikker redningstjeneste og nødkommunikasjon. Satellittbasert infrastruktur spiller en stor og økende rolle for å håndtere de spesielle utfordringene som er knyttet til maritim aktivitet i nord. Eksisterende satellittkommunikasjonssystemer har imidlertid liten eller ingen dekning nord for 72 grader. Mange sektorer har interesser i etablering av en bedret kommunikasjonsinfrastruktur i nordområdene. Høsten 2016 igangsatte regjeringen derfor en konseptvalgutredning (KVU) for å utrede behov og mulige konsepter for satellittbasert kommunikasjonssystem i nordområdene. KVU ble ferdigstilt i slutten av mars 2017. Denne vil så gjennomgå kvalitetssikring (KS1), som etter planen skal foreligge sommeren 2017, før videre oppfølging besluttet.

En effektiv beredskap er også avhengig av at den landbaserte kommunikasjonen fungerer optimalt. De siste ti årene har overvåkingen av skipstrafikk i norske kyst- og havområder blitt betydelig styrket, og det eksisterer i dag et langt mer detaljert situasjonsbilde enn tidligere. Automatisk identifikasjonssystem (AIS), er et antikollisjonshjelpemiddel for skipsfarten. Fartøyer som har utstyr for AIS, sender ut og utveksler informasjon om sin identitet, posisjon, fart og kurs over frekvenser på VHF-båndet. Signalene fanges også opp av landbaserte basestasjoner, og av satellitter med mottakerutstyr. De norske satellittene AISSat-1 og AISSat-2 passerer over nordområdene 16 ganger i døgnet og har bidratt til et bedret situasjonsbilde. I løpet av 2017 skytes ytterligere to norske satellitter med AIS-mottakere opp. Den eksisterende AIS-infrastrukturen gir likevel ikke et kontinuerlig oppdatert trafikkbilde i nordområdene. For å styrke den maritime trafikkovervåkingen, vil regjeringen

INTERNASJONALT SAMARBEID FOR ØKT SIKKERHET I ARKTISK PETROLEUMSVIRKSOMHET

Det er etablert et samarbeidsforum, Arctic Offshore Regulators Forum, blant myndighetene med et særskilt ansvar for regulering av sikkerhet i petroleumsvirksomhet i nordområdene. Formålet med forumet er kontinuerlig forbedring av sikkerheten innenfor petroleumsvirksomhet i Arktis gjennom utveksling av erfaring og kunnskap om sikkerhet og regulering.

NATUROMRÅDENE I NORD er et viktig levede grunnlag for både folk og dyr. FOTO POLARINSTITUTTET

bygge ut landbaserte AIS-basestasjoner på vestkysten av Svalbard, samt vurdere ytterligere utbygging på Svalbard. Dette vil gi bedre oversikt over både kommersiell skipsfart og fritidsfartøyer utstyrt med AIS i området, og vil gi bedre muligheter for å følge opp ulykker og iverksette effektive redningsaksjoner. Utbyggingen av de landbaserte AIS-basestasjonene er omtalt i St.meld. 32 (2015–2016) *Svalbard*, Meld. St. 35 (2015–2016) *På rett kurs* og Meld. St. meld. (2016–2017) *Nasjonal transportplan 2018–2029*.

REGJERINGEN VIL:

- Gjennomføre kvalitetssikring (KS1) av konseptvalgutredningen (KVU) for kommunikasjon i nordområdene, før videre oppfølging besluttes
- Bygge ut AIS-basestasjoner på vestkysten av Svalbard for å styrke den maritime trafikkovervåkingen og gi sjøtrafikksentralen i Vardø og andre etater et kontinuerlig oppdatert maritimt situasjonsbilde, samt vurdere ytterligere utbygging på Svalbard (Jf. St. meld. (2016–2017) *Nasjonal transportplan 2018–2029*)

Beredskap mot akutt forurensning og oljevernberedskap

En aksjon mot akutt forurensning kan være så omfattende at det er behov for internasjonal assistanse. I enkelte

tilfeller kan oljen drive over til andre stater. Regler om internasjonalt samarbeid ved akutt forurensning er nedfelt i konvensjoner og mellomstatlige avtaler. Norge har undertegnet flere avtaler med naboland om samarbeid for bekjempelse av akutt forurensning. Disse avtalene sikrer effektiv varsling ved akutt forurensning og etablerer rutiner for oppfølging. Årlige møter og øvelser er en viktig del av det internasjonale arbeidet.

I nord er spesielt den bilaterale overenskomsten med Russland om oljevernberedskap i Barentshavet og Avtalen mellom de åtte medlemsstatene i Arktisk råd om samarbeid om beredskap og aksjoner ved oljeforurensning i Arktis, av stor viktighet.

Responstiden for innsats etter et akutt utslipp på Svalbard kan være lang, avhengig av avstanden til stedlig oljevernutstyr og fartøy som har oljevernutstyr om bord. Oljeutslipp vil derfor kunne spre seg over store områder før oljeverntiltak kan iverksettes. For å unngå akutte utslipp av tung bunkersolje i forbindelse med skipsulykker, er denne typen olje forbudt innenfor størstedelen av Svalbards territorialfarvann.

Ved eventuelle akuttutslipp av olje rundt Svalbard vil den ansvarlige for utslippet ha ansvar for å rydde opp. Sysselmannens tjenestefartøy *Polarsysse* er den viktigste ressursen i oljevernberedskapen på Svalbard. Fartøyet er

utstyrt med oljevernutstyr. Det er i tillegg et statlig oljeverndepot i Longyearbyen og oljevernutstyr i Ny-Ålesund, Barentsburg og Svea. Se Meld.St. 32 *Svalbard* for mer detaljer om oljevernberedskapen på Svalbard.

REGJERINGEN VIL:

- Utstyre det isgående forskningsfartøyet «Kronprins Haakon» med brannsløkkingsutstyr, helikopterfasiliteter og slepemuligheter slik at den kan være en del av beredskapen og kan gi støtte ved uhell
- Fortsette det gode samarbeidet med Russland om oljevernberedskap i Barentshavet
- Fortsatt være en aktiv pådriver for styrking av oljevernberedskapssamarbeidet mellom de arktiske landene
- Vurdere tiltak for å bedre beredskapen mot akutt forurensning i området på bakgrunn av utfordringene som er identifisert i miljørisiko- og beredskapsanalysen for Svalbard og Jan Mayen

Søk og redning

Det er enighet mellom landene i Arktis om at økt trafikk kombinert med lange avstander, tøffe værforhold og relativt få redningsressurser i regionen, krever styrket internasjonalt redningssamarbeid. Norge har jevnlig søk- og redningsøvelser bilateralt med Russland og i regi av Barentssamarbeidet under *Barents Rescue*.

I henhold til avtalen mellom de åtte arktiske landene av 2011 om samarbeid om søk og redning i forbindelse med luft- og sjøfart i Arktis (SAR-Arktis-avtalen), ble Arktis delt inn i søk og redningsansvarsregioner der medlemslandene har

KYSTVAKTENS MANGE OPPGAVER

Kystvakten er en del av Sjøforsvaret og er underlagt militær kommando. Dens hovedoppgaver er suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse.

Kystvakten er statens viktigste myndighetsutøver til havs og utfører sitt virke i alle havområder der Norge har jurisdiksjon. Den er primær myndighetsutøver innenfor fiskerikontroll, og samarbeider nært med fiskerimyndighetene for å sikre at fiskeriaktiviteten i norske farvann skjer i henhold til gjeldende regelverk. Kystvakten har videre oppgaver innen tolloppsyn, miljøoppsyn, redningsaksjoner, anløpskontroll samt en rekke andre oppgaver som er nærmere definert i Kystvaktloven. Enkelte av disse oppgavene krever at Kystvakten har begrenset politimyndighet, noe den er gitt med hjemmel i Kystvaktloven.

koordineringsansvar for søk og redning i hvert sitt område (se kart over ansvarsområdene). Hovedredningssentralen i Nord-Norge leder en ekspertgruppe for oppfølging av SAR-Arktis-avtalen under Arktisk råds arbeidsgruppe *Emergency Prevention, Preparedness and Responce* (EPPR).

Ulike aktører bidrar til å gjøre beredskapen enda mer effektiv. Norske rednings- og beredskapsorganisasjoner samarbeider med partnere fra andre land, samt med forskningsinstitusjoner og industrien om å utvikle prosedyrer, tiltak, kapasiteter og teknologi.

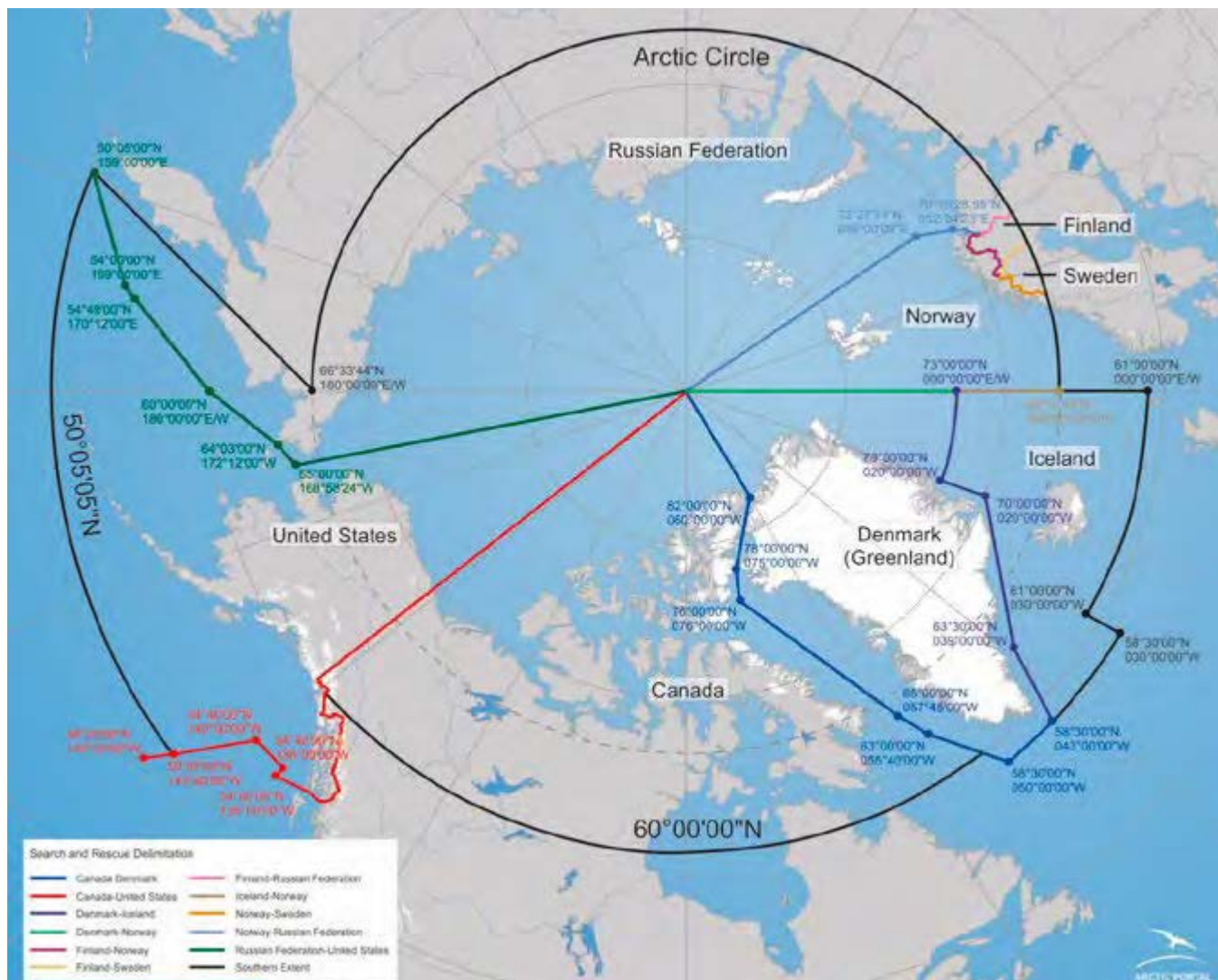
SAMARBEIDSPROSJEKTER OM SØK OG REDNING

- Det er bevilget midler til utvikling av et senter for arktisk sikkerhet på Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) i samarbeid med blant annet Sysselmannen.
- Cruiseindustrien ved *The Association of Arctic Expedition Cruise operators*, med støtte fra Hovedredningssentralen Nord-Norge og Kystvakten på Island, har etablert et samarbeid om søk og redning, blant annet årlige workshops og øvelser (tabletop) for berørte aktører.
- *Arctic Coastguard Forum* ble etablert i 2015 mellom kystvaktene fra de åtte statene i Arktisk råd. Samarbeidet dreier seg primært om søk og redning og miljøspørsmål/oljevern i arktiske strøk.
- Hovedredningssentralen Nord-Norge (HRS NN) samarbeider med Nord universitet om forskjellige prosjekter, øvelser, workshops og seminarer innen søk og redning. Sentrale eksempler er MARPART som er initiert og ledet av Nord universitet, og SARiNOR som er initiert og ledet av Rederiforbundet.

Kystvakten FOTO: OLAV STANDAL TANGEN / FORSVARET

Forsvaret utgjør en meget viktig del av samfunnets samlede beredskaps- og krisehåndteringsevne, herunder til søk og redning i nord. Kystvakten seiler kontinuerlig i havområder der Norge har jurisdiksjon, og er en viktig beredskapsressurs og myndighetsaktør både i nære kyststrøk og de store havområdene i nord. Som del av NATOs

STORT ANSVAR I NORD. Ansvarsområdene fordelt mellom de arktiske statene som del av avtalen om søk og redning

KILDE: ARCTIC PORTAL LIBRARY

integreerte luftovervåkings-samarbeid har Norge jagerfly på kontinuerlig og meget høy beredskap i Bodø. Flyene kan også benyttes til søk i redningsoperasjoner. De maritime patruljeflyene på Andøya (etter hvert på Evenes) representerer også en viktig ressurs for søk og redning. I tråd med den nye langtidsplanen for Forsvaret, legges det opp til å anskaffe nye maritime patruljefly. Forsvaret opererer også redningshelikoptre fra i alt seks flyplasser, hvorav to i nord. De står på kontinuerlig og høy beredskap, primært for søk og redning, men også luftambulanseoppdrag etc. Man er i ferd med å anskaffe nye redningshelikoptre som vil erstatte dagens *Sea King*. Grensevaktene i Sør-Varanger utfører, ved siden av sitt militære oppdrag, kontinuerlig overvåking av den norsk-russiske grensen, på vegne av politiet. Ved behov kan i prinsippet alle deler av Forsvaret, med de til enhver tid tilgjengelige ressursene, yte bistand til det sivile samfunn i fred, krise og krig.

Den norske maritime næringen er en ansvarlig aktør, og tar stadig initiativ til tiltak som kan bidra til en bærekraftig utvikling i Arktis. Et av disse er prosjektet SARINOR som har som mål å skape en arena for samarbeid innen søk og redning mellom private og offentlige aktører. Prosjektet leverte en rapport i november 2016 som er til vurdering hos ansvarlige nasjonale myndigheter.

Redning og beredskap på Svalbard

På Svalbard har det de senere år skjedd en betydelig styrking av rednings- og beredskapsområdet, både hva gjelder ressurser som nye helikoptre, nytt tjenestefartøy med økt seilingssesong og innføring av forebyggende tiltak som statlig lostjeneste og innføring av havne- og farvannsløp. Stortinget sluttet seg til dette gjennom behandlingen av Meld. St 32 (2015-2016), jf. Innst. S 88 (2016-2017). I innstillingen fremgår det videre at «Komiteen mener også

at regjeringen bør vurdere Longyearbyen som et nav for søk og redning i Arktis.»

Longyearbyen er gjennom sin beliggenhet og redningsressurser svært sentral i søk- og redningsarbeidet i Arktis. Sysselmannen er leder av den lokale redningssentralen på Svalbard i tillegg til at representanter for aktuelle offentlige, private og frivillige organisasjoner fra nærområdet deltar i store redningsaksjoner.

For å styrke arbeidet med søk og redning på Svalbard og i de nærliggende havområdene, vedtok Stortinget at Sysselmannen fra 1. april 2014 skulle få store redningshelikoptre. Det er inngått kontrakt med Lufttransport AS om leie av to Super Puma helikopter med avansert utstyr. Bakgrunnen for dette er både det utvidede ansvaret som følger av avtalen om søk og redning i Arktis, og den økte betydningen Longyearbyen vil få som base for rednings- og forurensningsberedskap i nordlige farvann.

Sysselmannens tjenestefartøy «Polarsyssel» er en sentral ressurs i forbindelse med redning og beredskapsoppgaver. Bevilgningen har blitt økt for å utvide sesongen for tjenestefartøyet med om lag tre måneder. Det er svært viktig at helikopter og fartøy kan samvirke på en god måte, og «Polarsyssel» har derfor et helikopterdekk som er stort nok for Sysselmannens helikoptre.

Beredskapen på Svalbard vurderes fortløpende, i lys av aktiviteten på øygruppen og endringer i risikobildet, jf. Innst. S 88 (2016-2017) og Meld. St 32 (2015-2016). Etter skredet i Longyearbyen 19. desember 2015 reiste Sysselmannen spørsmål om muligheten for å kunne tilkalle og bruke Sivilforsvaret som ressurs også på Svalbard.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har utredet dette, og utredningen er til vurdering i Justis- og beredskapsdepartementet.

Som del av ny *Nasjonal transportplan* (2018-2029) er det besluttet å utbedre havneinfrastrukturen i Longyearbyen. En stor flytekai i Longyearbyen havn med terminalbygg for passasjertrafikk vil gi økt kapasitet og bedre fasiliteter for små og mellomstore skip, særlig i sommersesongen når det er stor passasjertrafikk og forskningsvirksomhet.

Sysselmannen vil, i dialog med andre relevante beredskapsaktører, vurdere samlokalisering av utstyr i Longyearbyen. Disse tiltakene vil ytterligere styrke Longyearbyen som et nav for søk og redning.

Sikker navigasjon i Arktis er avhengig av pålitelige maritime navigasjonskart og isdata. Disse er en viktig del av infrastrukturen for å sikre liv, helse, miljø og verdier. Kartleggingen av havområdene generelt i Arktis er mangelfulle, og økt trafikk tetthet, større dypgående og mer hurtiggående fartøyer setter nye krav til kartene. Derfor vil det igangsatte arbeidet med sjøkartlegging av viktige områder rundt Svalbard bli videreført.

REGJERINGEN VIL:

- Videreføre og styrke det internasjonale samarbeidet med de arktiske landene, om søk og redning, spesielt med sikte på ytterligere operasjonalisering av SAR-Arktis-avtalen gjennom Arktisk råds arbeidsgruppe Emergency Prevention, Preparedness and Response
- Vurdere SARINOR-rapporten og dens anbefalinger

Mer effektive planprosesser

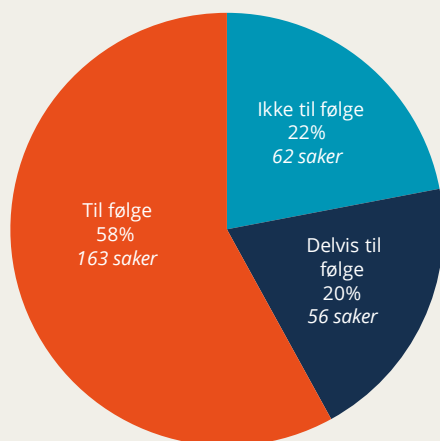
– gjør det enklere for bedriftene

Forenklete planprosesser er en viktig del av regjeringens politikk på nasjonalt nivå. Nordområdeutvalgets rapport fra 2013 påpekte at den lange tiden for å behandle og gjennomføre store prosjekter er en flaskehals for utviklingen i nord. Mer effektive planprosesser er sentralt for å utnytte potensialet for verdiskaping og næringsutvikling. Derfor er forenkling også en viktig del av nordområdepolitikken. Regjeringen forenkler plan- og bygningsloven og reduserer samtidig planleggingstiden. Ansvar for plan- og bygningsloven er nå blitt samlet i Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Planprosess og byggesak må virke mer effektivt sammen for at den samlede tidsbruken skal bli kortere. Det krever bedre samord-

ning med øvrig regelverk, bedre samhandling mellom kommunen og sektormyndigheter, færre innsigelser og økt lokalt selvstyre. Det er et mål at planleggingstiden i større prosjekter skal kunne halveres, særlig i store samferdselsprosjekter. Det skal satses på tiltak som gir kompetanseløft i kommuner og fylker.

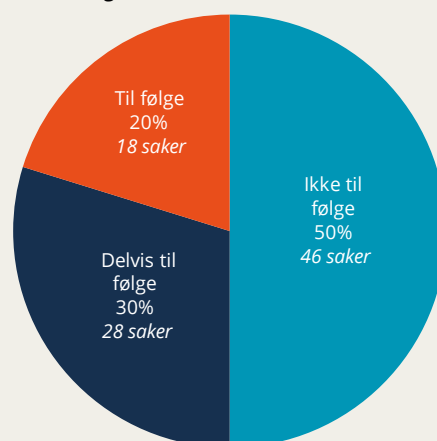
Digitale verktøy har en viktig rolle for å sikre åpenhet, medvirkning og effektive planprosesser. Digital plandialog er et verktøy som gjør det enklere for innbyggerne å følge med på planprosessen, til å komme med innspill til planen og til å lese andre sine innspill. Mange kommuner har allerede tatt i bruk verktøyet, og det er særlig relevant i Nord-Norge der avstandene kan være store. Regjeringen

Innsigelsessaker behandlet av regjeringen Stoltenberg II (17.10.2005–16.10.2013)

Totalt 281 saker

Innsigelsessaker behandlet av regjeringen Solberg (16.10.2013–13.03.2017)

Totalt 94 saker

Figuren viser at antall innsigelsessaker behandlet av Stoltenberg II regjeringen og regjeringen Solberg er redusert fra 281 til 94. KILDE: KMD

vil se på muligheter for å utvikle digital plandialog på regionalt nivå, slik at prosessene blir enklere for kommunen og partene ellers.

Regjeringens arbeid på dette området omtales nærmere i Meld. St. 18 (2016-2017) Berekraftige byar og sterke distrikt.

Flere tiltak er alt gjennomført:

- Terskelen for innsigelser er hevet. Kommunene får nå i større grad gjennomslag for sine forslag
- Gjennomgang av innsigelsespraksis for å sikre bedre oppfølging tidlig i planfasen og mer enhetlig praksis, med nye tidsfrister for behandling av innsigelser.
- Forsøk i tolv fylker der Fylkesmannen har ansvar for å samordne statlige innsigelser og myndighet til å avskjære innsigelser. Dette gir mer effektiv og målrettet behandling av plansaker og bedre samarbeid mellom kommunen og statlige myndigheter.
- Bruk av utfyllende forskrifter som klargjør lovregler og styrer planleggingspraksisen i mest mulig effektiv retning.
- Femårsregelen for gjennomføring av reguleringsplaner er avløst med et generelt krav om vurdering og eventuell oppdatering av plangrunnlaget.
- Det er innført tidsfrist for kommunens oversendelse av planvedtak til fylkesmannen ved innsigelse, veiledende frist for fylkesmannen til å sende saken videre til departementet.
- Det er gitt frister for kommunens behandling av reguleringsplaner etter høring og offentlig ettersyn, samt for å underrette forslagsstiller dersom kommunen ikke fremmer et forslag til reguleringsplan.
- Det er innført forenklinger i reglene om konsekvensutredninger.
- Det er vedtatt lovendringer som legger til rette for tydeligere og mer formaliserte rammer for oppstarten av reguleringsplanprosessen, med mer forpliktende dialog og tidlige avklaringer. Dette vil gi en mer forutsigbar og omforent planprosess.

REGJERINGEN VIL:

- Våren 2017 ta sikte på å fremme forslag for Stortinget om å lage en egen hensynssone for mineralressurser. Forslaget vil gi kommunene et verktøy til å synliggjøre mineralressurser i kommunale arealplaner. Slik vil en frtidig utvinning av disse ressursene ikke bli hindret av mer kortsiktige planer.
- I 2017 avklare hvorvidt forsøket med samordning av statlige innsigelser til kommunale planer skal videreføres som en permanent ordning. Forsøket omfatter i dag 12 fylker. Evaluering av forsøket viser at det bidrar til bedre dialog mellom kommunene og statlige innsigelsesmyndigheter, og flere konfliktsaker løses tidligere.
- Følge opp innsigelsesmyndighetenes arbeid med å utvikle veiledning til kommunene og klargjøre innsigelsesgrunnlaget innenfor sine områder.
- Fremme forslag for Stortinget våren 2017 om at Regionalt planforum, som en viktig arena for tidlig dialog og samordning i planprosessene skal være en lovpålagt oppgave for kommunene.
- Innføre en praksis om at kommunene jevnlig må oppdatere kommuneplanens arealdel. Dette vil gi økt forutsigbarhet for næringslivet og raskere behandling av private reguleringsforslag og søknader om byggetiltak.

FOTO: MINERALKLYNGE NORGE/ MYE I MEDIA

EFFEKTIVISERING AV PLANPROSESSER OG MINERALNÆRINGEN

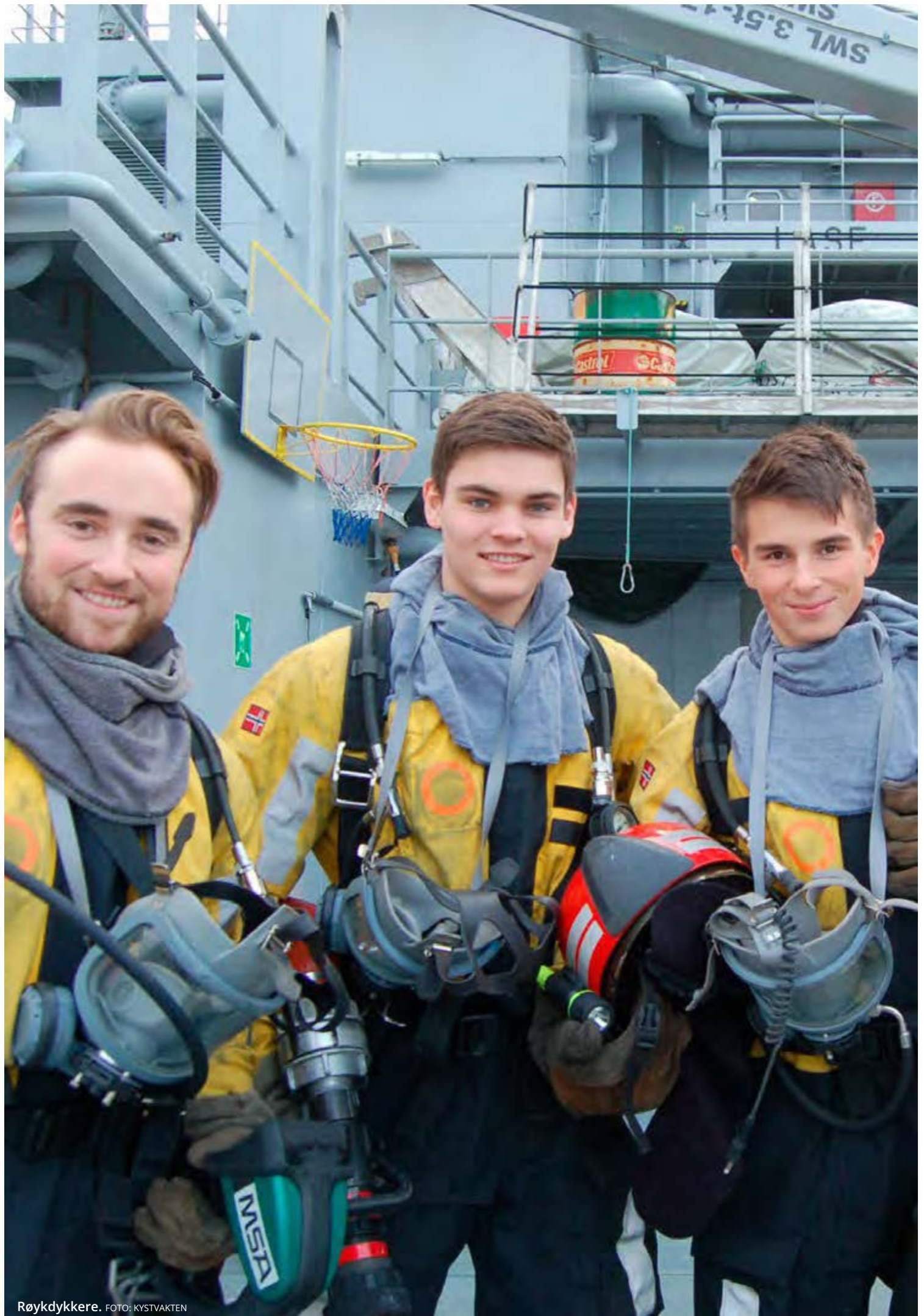
Regjeringen vil legge til rette for utvikling av mineralnæringen og mener at mineralressurser må prioriteres sterkere i kommunale og regionale planer. Lokalisering av nye uttak bør avklares på kommuneplannivå der forholdet til andre interesser kan vurderes og avveies.

Regjeringen er opptatt av at planprosessene skal være effektive slik at mineralnæringen kan få en rask avklaring på om aktuelle prosjekter kan gjennomføres. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har derfor instruert statlige og regionale etater om at de skal delta aktivt i kommunale planprosesser, og komme med tidlige og tydelige innspill om hvilke hensyn som må ivaretas i planarbeidet. Departementet har videre endret reglene om konsekvensutredning slik at kommunene kan overlate til Direktoratet for mineralforvaltning å fastsette planprogrammet for konsekvensutredningen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil, i samarbeid med Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljødepartementet, vurdere tiltak for å effektivisere og

koordinere prosessene etter plan- og bygningsloven, forurensningsloven og mineralloven bedre. Det kan være aktuelt å revidere veilederen «Mineralske forekomster og behandling etter plan- og bygningsloven» som ikke er dekkende for gruvevirksomhet. Dette vil gi kommunene et bedre grunnlag for å behandle mineralsaker.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet godkjente våren 2014 reguleringsplanen som legger grunnlag for utvinning av kobber fra Nussir og Ulveryggen i Kvalsund kommune. Departementet la vekt på at dette er et av de største mineralprosjektene i Norge på lang tid og at utvinningen vil ha positive ringvirkningene i kommunen og regionen. Departementet legger til grunn at gruveselskapet i samarbeid med reindriftsnæringen kommer fram til avbøtende tiltak som legger grunnlag for videreføring av reindriften i området. Miljødirektoratet fattet i januar 2016 vedtak om tillatelse til gruedrift og deponering av avgangsmasser etter forurensningsloven. Vedtaket om utslippstillatelse ble opprettholdt av Klima- og miljødepartementet i desember 2016.

Røykdykkere. FOTO: KYSTVAKTEN

Resultater av regjeringens nordområdearbeid

Internasjonalt samarbeid

- Avtalen med Russland om grenseboerbevis ble 4. mars 2017 utvidet til å inkludere hele Neiden
- «Oslo-erklæringen» om forskningssamarbeid og tiltak mot uregulert fiske i Polhavet ble inngått 16. juli 2015 sammen med de andre kyststatene til Polhavet.
- En samarbeidsmekanisme for reduksjon av utslipp av svart karbon og metan er etablert under Arktisk råd.
- Sekretariatene for *Arctic Economic Council* og *Arctic Council Indigenous Peoples Secretariat* er plassert i Tromsø.
- Forsvaret har økt antall flyvninger med Orion fra Andøya, og har innført permanent tilstedeværelse med ubåt i nord med base ved Ramsund orlogsstasjon
- Forsvaret har ferdigstilt byggingen av to nye stasjoner til Grensevakten i Sør-Varanger
- Forsvaret begynner i 2017 forberedelsene til etablering av en kompanistridsgruppe ved Garnisonen i Syd-Varanger
- Utenriksdepartementet opprettet i 2015 tilskuddsordningen *Arktis 2030* for å støtte opp om Regjeringens prioriteringer i nordområdepolitikken, gjennom støtte særlig til kunnskaps- og innovasjonsrettede prosjekter
- Regjeringen legger til grunn at det bevilges 400 mill. kroner i programperioden 2014-2020 for deltakelse i EUs grenseregionale programmer som dekker Nord Norge og Kolarctic

Næringsutvikling

- Produksjon på oljefeltet Goliat ble satt i gang i mars 2016
- Det er tildelt attraktivt nytt leteareal i 23. konsesjonsrunde og de første boringene i Barentshavet sørøst kommer i innværende år.
- Regjeringen har tildelt 56 nye utvinningstillatelser i *Tildeling i forhåndsdefinerte områder (TFO) 2016*, og utlysning av TFO 2017 er ventet snarlig.
- Regjeringen har startet prosessen med 24. konsesjonsrunde, og tar sikte på utlysning andre kvartal 2017.
- Selskapet Nussir ASA fikk i 2014 godkjent reguleringsplan med formål om å legge til rette for utvinning av kobber i Kvalsund kommune. I 2016 fikk bedriften tillatelse etter forurensningsloven til gruvedrift og deponering av avgangsmasser.
- Regjeringen har styrket miljøteknologiordningen i Innovasjon Norge med 130 mill. kroner til 534,5 mill. kroner i statsbudsjettet for 2017. I Enovas styringsavtale for 2017-2020 økes fokuset på klima og teknologiutvikling.
- Regjeringen har bevilget totalt 428 mill. kroner for perioden 2015-2017 til petroleumsrettet teknologiutvikling gjennom *DEMO 2000*. Programmet har en generell målsetting om å støtte teknologi med relevans for nordområdene. I denne perioden har 90 mill. kroner av bevilgningene til *DEMO 2000* vært øremerket teknologi og næringsutvikling for petroleumsvirksomhet i nordområdene.
- I 2014 ble det bevilget 150 mill. kroner til nordområde-relaterte næringslivsprosjekter, forvaltet av Innovasjon Norge for perioden 2014-2019

- I perioden 2012-2014 ble det bevilget 9 mill. kroner over jordbruksavtalen til en satsing på arktisk landbruk, med det som formål å bidra til utvikling og økt utnyttelse av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene.
- Regjeringen legger våren 2017 fram en stortingsmelding om reindriften.
- Regjeringen lanserte i 2014 en ny merkevare- og kommunikasjonsstrategi for nasjonalparkene. Målet er økt besøk, økt lokal verdiskaping og bedre vern av områdene. Varangerhalvøya nasjonalpark er en av fire nasjonalparker som er piloter i strategien.
- Regjeringen la i 2015 fram en ny maritim strategi som også omfatter nordområdene og en stortingsmelding om sjømatindustrien med det som mål å styrke sjømatnæringsens konkurransekraft.
- Regjeringen har over en rekke år bevilget midler til kartlegging av havbunnen i nord gjennom *MAREANO-programmet*.
- Regjeringen har etablert et forskningsprogram om miljøkonsekvenser av næringsutvikling i nord (MIKON) ved Framsenteret i Tromsø, for å styrke kunnskapsgrunnlaget for myndighetenes og næringslivets arbeid med å begrense «fotavtrykket» av næringsvirksomhet i nordområdene.
- I 2017 ble det bevilget 20,5 mill. kroner til et nytt, felles forskningsbygg i Ny-Ålesund
- I 2017 ble det bevilget 10 mill. kroner til forskningsprosjektet «Arven etter Nansen»
- Regjeringen har over en rekke år finansiert kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge og geologiske undersøkelser i Barentshavet, med sikte på fremtidig næringsutvikling innen mineraler og petroleum.
- Det er bevilget midler til oppbygging av et jordobservatorium i Ny Ålesund som inngår i et globalt forskningsnettverk for nøyaktig kartlegging av bevegelsene på jordoverflaten og for jordens endringer. Observatoriet er av avgjørende betydning for presis jordobservasjon og klimaovervåking i nordområdene.
- Nasjonalt senter for e-helseforskning ble etablert i Tromsø i 2016. Det nasjonale senteret er underlagt Helse Nord, og skal understøtte nasjonale behov for forskning og utredning innen e-helse, telemedisin og mobil helse.

Kunnskap

- Seks høyere utdanningsinstitusjoner har inngått i fusjoner. Dette har resultert i to styrkede universiteter i nord, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet og Nord universitet.
- I 2017 er det bevilget 972,1 mill. kroner til bygging av nytt isgående forskningsfartøy «Kronprins Haakon»
- I 2016 ble i overkant av 750 mill. kroner tildelt til nordområderelatert forskning gjennom Forskningsrådets ulike programmer
- For å styrke kvaliteten i skolen, blir lærere fra Finnmark som søker videreutdanning gjennom programmet *Kompetanse for kvalitet* prioritert, og staten bidrar til å dekke utgifter til reise og opphold for disse under videreutdanningen.
- Grunnsteinen til et nybygg på Framsenteret ble lagt i januar 2016, og nybygget skal stå ferdig i februar 2018. Framsenteret vil da bestå av 20 institusjoner som driver med tverrfaglig forskning, rådgivning, forvaltning og formidling innen naturvitenskap, samfunnsvitenskap og teknologi.
- Havforskningsinstituttet alene har et årlig overvåkings- og forskningsbudsjett for fiskeressurser i Nordområdene på om lag 165 mill. kroner. (Aktiviteten skjer delvis i samarbeid med Russland.)
- Et forsknings- og kompetansesenter for petroleumsvirksomhet i Barentshavet og Arktis (ARCEX) ble etablert ved Universitetet i Tromsø i 2014. ARCEX har som mål å framskaffe ny kunnskap om petroleumsressursene i Barentshavet og utvikle kunnskap og metodikk for miljøvennlig leting, i samarbeid med petroleumsnæringen
- Innfrysingen av forskningsskipet Lance vinteren 2014/2015 har gitt ny kunnskap om havområdene i nord.

Infrastruktur

- Nord-Norge har fått en større andel av en betydelig større infrastrukturesatsing. Bevilgningen til riksveiiinvesteringer (per år)2 i Nord-Norge har økt fra i gjennomsnitt 1 350 mill. kroner i perioden 2010-2013 til i gjennomsnitt 3 050 mill. kroner i perioden 2014-2017
- Igangsatte prosjekter som ferdigstilles i 2017 og 2018:
 - E6 Hålogalandsbrua
 - E6 Sørkjosfjellet i Troms
 - E105 Elvenes – Hesseng, siste del av forbindelsen mellom Kirkenes og Storskog grense
 - E6 på strekningen Indre Nordnes – Skardalen, bygging av en lang tunnel gjennom Nordnesfjellet i Kåfjord kommune, vil korte inn E6 med om lag 8 km.
 - E6 Storsandnes – Langnesbukta, siste del av prosjektet E6 vest for Alta
 - Økt kapasitet på Ofofbanen, ferdigstilling av kryssingsspor, stasjonstiltak og strømforsyning
 - Nordlandsbanen, ferdigstilling av Oteråga kryssingsspor og ny holdeplass på Reitan
 - Opprusting av Fauske godsterminal

- Innseiling Tromsø
- Innseiling Bodø
- Innseiling Grøtøyleiden
- Napp, Mehamn og Båtsfjord fiskerihavner
- De statlige bevilgningene til fylkesveiene har økt med 232 prosent i Nordland, 204 prosent i Troms og 170 prosent i Finnmark, siden regjeringsskiftet. Det bevilges i 2017 2,3 mrd. kroner totalt til fylkesveier i 2017, mer enn en tredobling siden 2013. En stor andel av disse midlene går til vedlikehold og opprustning.
- I 2015 ble det etablert en ny farledsbevisordning, som gjør det enklere å få farledsbevis for kvalifiserte navigatører. Over tid vil dette bidra til lavere kostnader både for lostjenesten og skipsfarten. Ordningen er særlig viktig for nærskipsfarten og kysttrafikken.
- Nivået på losavgiftene ble i 2016 redusert med 86 mill. kroner, som er videreført senere år. Avgiftsreduksjonen er innrettet slik at rammebetingelsene for nærskipsfarten og kysttrafikken bedres.
- To nordnorske havner har fått på plass landstrøm med støtte fra Enova
- Regjeringen ga i 2015 Statnett konsesjon til bygging av en ny 420-KV kraftledning fra Balsfjord til Skaidi.
- Innenfor prosjektet «Forsterket Ekom» har det blitt brukt midler til å delfinansiere en fiberforbindelse over Vestfjorden mellom Bodø og Røst, slik at hele Lofoten snart har redundant fiberføring. Den nye fiberkabelen skal etter planen settes i drift i april/mai 2017.

Miljøvern, sikkerhet og beredskap

- Regjeringen har lagt fram Meld. St. 14 (2015-2016) om naturmangfold, der det varsles nye grep for å bevare naturmangfoldet på det norske fastlandet, i havområdene og i Arktis.
- Regjeringen har igangsatt et arbeid for å fastsette mål for hvilken tilstand som skal opprettholdes eller oppnås i norske økosystemer.
- Regjeringen åpnet i 2015 en ny ambulanshelikopterbase på Evenes.
- Redningskapasiteten på Svalbard er styrket med to store redningshelikoptre og Sysselmannens tjeneste-

- fartøy «Polarsyssel». Polarsyssel er en sentral ressurs for rednings- og beredskapsoppgaver, knyttet til bl.a. skipsforlis, grunnstøting, oljeutslipp og personskader.
- Regjeringen har økt Forsvarets helikopterberedskap på Bardufoss
- Ikrafttredelse av Polarkoden 1. januar 2017
- Regjeringen har siden 2013 støttet SARiNOR-prosjektet, et initiativ fra skipsfartsnæringen for å styrke redningskapasiteten i samarbeid med kunnskapsmiljøer og redningsetatene.
- Regjeringen har siden 2013 støttet prosjektet MARPART som skal styrke organiseringen av beredskapen og bidra til mer effektiv koordinering av operasjoner på tvers av landegrensene.
- Regjeringen har støttet norsk deltakelse i EUs jordobservasjonsprogram Copernicus, som blant annet gir kunnskap om isdekke, skogforhold, oljeutslipp, rasfare og langtransportert forurensning.
- Overvåkings- og informasjonssystemet Barents Watch videreutvikles
- Regjeringen har lagt organisatorisk og økonomisk til rette for et internasjonalt samarbeid om forskningsinfrastruktur for jordsystemforskning på Svalbard (Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System, SIOS).
- Regjeringen har, gjennom Norges vassdrags- og energidirektorat, etablert regional snøskredvarsling for Nordenskiöldland på Svalbard, og bistått ved skredhendelser i Longyearbyen.
- Regjeringen oppdaterer forvaltningsplanene for Barentshavet og Norskehavet på grunnlag av ny kunnskap om miljøtilstanden og aktivitet i havområdene.
- Det er etablert nye marine beskyttede områder for å beskytte kaldtvannskoraller mot ødeleggelse som følge av fiskeriaktivitet. I januar 2016 ble ett korallområde etablert i Finnmark og ett i Nordland.
- Det er utarbeidet og iverksatt forvaltningsplaner for verneområder på Svalbard som ivaretar hensyn til klimaendringer og legger til rette for at økt ferdsel kan skje i samsvar med verneformålet.
- Regjeringen har utarbeidet, og starter gjennomføringen av en handlingsplan for å forhindre introduksjon og spredning av fremmede arter på Svalbard.

Noter

1. OECD Territorial Reviews: Northern Sparsely Populated Areas (2017)
2. Meld.St. 7 (2011-2012) Nordområdene. Visjon og virkemidler.
3. Meld. St. 18 (2016-2017) Berekraftige byar og sterke distrikt
4. Nordkloden (2014) Verdiskaping og ressurser. Klimaendringer og kunnskap. Utviklingen nord på kloden angår oss alle.
5. Kilde Akvaplan-Niva 2015 «Russisk verdiskaping i Sør-Varanger kommune» 23.11.2015
6. Vekst fra Nord. Hvordan kan Norge, Sverige og Finland oppnå bærekraftig vekst i skandinaviske Arktis? http://site.uit.no/growthfromthenorth/files/2016/03/Growth-from-the-North-lowres-NO_REVISED.pdf
7. Et godt eksempel på dette er Nordland fylkeskommunes Innovasjonsstrategi 2014-2020.
8. Mariussen, m.fl. 2016 og Nordlands innovasjonsstrategi
9. Nordlandsforskning, 2013
10. Meld. St. 18 (2014-2018) Konsentrasjon for kvalitet – Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren
11. Forskningsrådets prioriterte områder for nordområdeforskningen er: Den internasjonale arktiske dimensjon, klima og miljø, samfunnsutvikling i nord, matressurser fra hav og land, fornybar energi, petroleum- og mineralressurser, kunnskapsbasert næringsutvikling, og forskningens infrastruktur.
12. Meld. St. 7 (2014-2015) Langtidsplan for Forskning og høyere utdanning 2015-2024
13. Ny vekst, stolt historie – regjeringens havstrategi (2017)
14. Regjeringens strategi for forsknings- og innovasjonssamarbeid med EU (2014)
15. Nordregio (2017) Future Regional Development Policy for the Nordic Arctic. Foresight Analysis (2013-2016).
16. NAV notat 2, 2016. NAVs bedriftsundersøkelse 2016
17. Meld. St. 18 (2016-2017) Berekraftige byar og sterke distrikt
18. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
19. Meld. St. 18 (2016-2017) Berekraftige byar og sterke distrikt
20. Prop. 84 S (2016-2017) regionreformen
21. SSB, Utdanning
22. SSB, Utdanning
23. Samiske tall forteller 9
24. Meld. St. 21 (2016–2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen
25. Meld. St. 22 (2015-2016) Nye folkevalgte regioner –rolle, struktur og oppgaver og Meld. St. 18 (2016-2017) Berekraftige byar og sterke distrikt.
26. Statens vegvesen (SSV) består av Vegdirektoratet og fem regionvegkontor. Staten har ansvar for å stille med sams (felles) vegadministrasjon på regionalt nivå for både riks- og fylkesveger. Regionvegkontoret underledelse av regionvegsjefen, utgjør sams vegadministrasjon. I fylkesvegsaker hører regionvegsjefen inn under fylkeskommunen.
27. Programmet «Forsterket Ekom» etablerer forsterket mobildekning slik at lokal kriseledelse og den øvrige befolkningen har ett sted i nærområdet for å gi og motta beskjeder selv ved bortfall av strøm og ekom over lengre tid. I starten av programmet prioriteres kommuner som er spesielt utsatte for ekstremvær. Stedene hvor basestasjonene skal forsterkes er utpekt i samråd med DSB og berørte fylkesmenn. Langsiktig målsetting for programmet er å etablere forsterket ekom i alle landets kommuner.
28. NTP 2018-2029
29. Meld. St. 22 (2016–2017) Hav i utenriks- og utviklingspolitikken

Utgitt av:
Utenriksdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: H-2396 B
Design og ombrekking: Melkeveien Designkontor as
Foto forside: Audun Rikardsen. Foto bakside: Rune Nilsen
Illustrasjon: Børge Bredenebakk/Byhands s 6-7
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
04/2017 – opplag til lansering 200

